

fett

N° 01_2010 | NOK 89 | SEK 95

NYTT TIÅR, NYE FEMINISMER

TEMA: FREMTIDENS FEMINISME — BIOLOGI, KJÆRLIGHET, RELIGION, VOLD & ARBEID
+ KNAUSGÅRD OG FARSROLLEN + FITTSTIM, TI ÅR SENERE +
INTERVJUER MED AUDUN LYSBAKKEN, AGNETE STRØM
OG CATHRINE HOLST

FETT
OSTERHAUSGT. 27
N° 0183 OSLO
POST@FETT.NO
WWW.FETT.NO

ANSVARLIG REDAKTØR:
CHARLOTTE MYRBRÅTEN

BILDEREDAKTØR:
JEAN CHRISTINE CENA

FORSKNINGSREDAKTØR:
MARITA H. ÅDNANES

KULTURREDAKTØR:
ELLEN ENGELSTAD

AKTIVISTER / REDAKSJON:
ANNE BITSCH
EMBLA KARIDOTTER DAHLENG
KRISTOFFER JUL-LARSEN
ANNE ARNESEN MØRCH
KAROLINE SKUETH
AKSEL KIELLAND
IDA BERGSTRØM
ASTRID HYGEN MEYER
BEATE SLETVOLD ØISTAD
INGRID KVAMME FREDRIKSEN
ANETTE MARGRETHE BASSO
STÅLE HOLGERSEN
JEAN CHRISTINE CENA
HILDE SOFIE PETERSEN
CHRISTINE SKOGEN NYHAGEN

ABONNEMENTSANSVARLIGE:
FRU BARON

ADMINISTRASJON:
RAGNILD SKÅLE HETLAND
IDA HAGEN
TRUDE GAUKÅS (NETTANSVARLIG)

DESIGN:
BLUNDERBUSS
WWW.BLUNDERBUSS.NO

FORSIDEILLUSTRASJON:
BLUNDERBUSS

TRYKKE:
UNITED PRESS
WWW.UNITEDPRESS.NO
OPPLAG: 2000

FETTS STYRE:
KRISTIN FØRDE (STYRELEDER)
MAY LEN SKILBREI (NESTLEDER)
CAMILLA SKRIUNG (ØKONOMI)
LARS NYGÅRD
ANETTE UNNEBERG
INGRID KVAMME FREDRIKSEN

FRA KVINNEFRONTEN: IDA BERGSTRØM.
VARA: NINA SKRANEFJELL

VARAER:
ASTRID RENLAND
ANNE MØRCH

ABONNEMENT:

FETT KOMMER UT MED FIRE NUMRE I ÅRET.
ETT ÅRS ABONNEMENT: KR 350,-
FOR INSTITUSJONER: KR 400,-
PORTOTILLEGG FOR UTLANDET.
LØSSALG: 129,-(DOBBELTNUMMER)
89,- (ENKELTNUMMER)
OPPLAG 2000
ABONNEMENT KAN BESTILLES PÅ
ABONNEMENT@FETT.NO
ELLER PÅ WWW.FETT.NO

MEDLEM I NORSK TIDSSKRIFTFORENING.
UTGITT AV KVINNEFRONTEN MED STØTTE
FRA NORSK KULTURRÅD.

FETT REDIGERES ETTER REDAKTØRPLAKATEN.

No

01 | 10

INNHOOLD

05 // LEDER

06 // SMAFETT

08 // FEM FETE PLATER

09 // BITTERFITTE

11 // FEMINISTISK BØLGE, ELLER ER LITE SKVULP?

14 // LEDER TEMADEL

17 // PÅ SPORET AV EN VERDIFULL UENIGHET

21 // HVEM EIER FEMINISMEN

24 // BØR FEMINISMEN FRYKTE BIOLOGIFAGET?

27 // ER EIN ANNAN KJØRLEIK MOGLEG?

29 // KAN VI BLI HJEMME I DAG?

32 // LIK RETT TIL ARBEID

34 // HVORDAN SNAKKER MAN OM VOLD?

40 // ET OFFERS BEKJENNELSER

44 // LIKESTILLING Å LA LYSBAKKEN

48 // KJØNN ETTER SKJØNN

52 // GATEKUNST

55 // PROSTITUSJON I NORDEN

58 // FRONT MOT SEX KJØPERNE

61 // NYRØRT: FITTSTIM

63 // ANMELDELSE «HVA ER FEMINSME»

64 // PATRIARKENS DØD

fett

NORGES ENESTE FEMINISTBLAD!

ETT ÅRS ABONNEMENT (4 NUMMER):

KR 350,- FOR PRIVATPERSONER, KR 400,- FOR INSTITUSJONER

BESTILL ABONNEMENT PÅ: WWW.FETT.NO ELLER SEND EN E-POST TIL: ABONNEMENT@FETT.NO

(EUROPA: 450,- / 500,-, VERDEN: 500,- / 600,-)

"Sånn ser en feminist ut"
T-SKJORTE!

FARGE: RØD/MARINEBLÅ/SVART
DAME & HERRE: S - M - L - XL
(NB! SMÅ STØRRELSE)

KR 199,-

KJØP
fett
T-SKJORTE
& SINGLET

fett

"fett"
T-SKJORTE

FARGE: SORT/HVIT/LYSERÅ
DAME: S - M - L - XL
KR 199,-

"fett"
SINGLET

FARGE: SORT/HVIT
DAME: M - L - XL
KR 150,-

BESTILL T-SKJORTER PÅ: WWW.FETT.NO

NB! HUSK Å OPPGI STØRRELSE, FARGE, LEVERINGSADRESSE OG TELEFONNUMMER VED BESTILLING
(PORTO KOMMER I TILLEGG)

LEDER

VIGNETTILLUSTRASJON: BLUNDERBUSS

I forbindelse med det nye tiåret vi har gått inn i tenkte vi det var på tide å kikke framover. Vi huka derfor tak i likestillingsminister Audun Lysbakken for å høre hva han pønsker på de neste fire årene, Cathrine Holst undrer på hvordan vår samtid vil bli sett på om ti år og Agnete Strøm trekker noen linjer fra de feministiske kampene på 1970-tallet og ser på hva kvinnebevegelsen har oppnådd. På forsiden av dette nummeret ser du en brennende glitrende truse som skal gi assosiasjoner til mytene om bh-brenning på 1970-tallet og vår egen Glitterfittedebatt om individualisme. Med

dette nummeret ønsker vi å undersøke hvor langt vi har kommet, hva som gjenstår og hvordan vi kan komme i mål. Vi følte det var et naturlig valg i anledning 8. mars. I år er det også 100 år siden Clara Zetkin lanserte ideen om en egen kvinnedag i det legendariske Ungdomshuset i Jagtvej 69 i København. I temadelen «Nytt tiår, nye feminismer» prøver gjesteredaktørene Kristoffer Jul-Larsen og Aksel Kielland fra redaksjonen og bedømme den kjønnspolitiske diskusjonen utenfra, det kan du lese mer om på side 14 i deres temaleder.

God lesning og godt jubileumsår!

CHARLOTTE MYRBRÅTEN, REDAKTØR.

SMA- FETT

TEKST: ELLEN ENGELSTAD / REDAKSJONEN

Så jævlige nysgjerrig

«Hvorfor skal dere i Fett være sånne helvetes markedsliberalistiske hyener?» spurte Mia Berner oss i 2006 da vi spurte henne om å stille opp i en reklame for Fett. Siden sist vi gikk i trykken har altså denne røde korreksjonen av en dame gått bort. Filosofen og forfatteren som lærte oss betydningen av kunnskap, bearbeiding av sorg og at man selv selv må kjempe for livet man lever og den verden man ønsker, sovnet inn den niende desember 2009. Flamme Forlag skrev i sin nekrolog: «Et liv er et eksempel. Ikke alle eksempler er til etterfølgelse, men Mia Berners er». Under krigen var Berner filosofistudent og aktiv i motstandsbevegelsen i Næss-gruppa på Universitetet i Oslo, som var ledet av Arne Næss. Etter krigen, som hadde tvunget henne til Sverige, ble hun invitert til Chicago for å studere med filosofen Rudolph Carnap, men hun hadde ikke råd til å dra. I stedet ble hun i Uppsala, giftet seg og fikk barn. En altfor typisk historie om en kvinne som forlater utdanning og selvutvikling til fordel for hjemmet? Niks! Det var kunnskapstørsten som var drivkraft i Berners liv, og hun fortsatte å studere moralfilosofi, bygget opp instituttet for sosiologi ved universitetet i Göteborg, ble utdannet psykolog og pedagog, jobbet som radiojournalist, kulturskribent, oversetter og forfatter. Da Klassekampen spurte Berner i 2005 om hvordan hun har fått tid til alt, var svaret: «jeg er så jævlige nysgjerrig». Det er denne nysgjerrigheten og ståpåviljen vi i Fett husker når vi i arkivet fra 2006 finner reklamen Mia Berner gjorde for oss, iført knallrød Fett t-skjorte og matchende briller. Om vi egentlig er markedsliberalistiske hyener betviler vi, men vi takker for samarbeidet og eksempelet hun ga. Er det noe vi skal ta med oss så er det å alltid søke ny kunnskap; alltid være jævlige nysgjerrig.

FETT-miksteip.

Til festivalsjefene som mener det ikke finnes nok gode kvinnelige artister. Book disse for faen!

- LUCY SWANN: FOR HEAVEN'S SAKE
- MARLA DUE: BETTER SOON
- INGRID OLAVA: WARRIOR SONG
- MISS HARMONICA: GET DANCY
- CHILDREN AND CORPSE PLAYING IN THE STREET:
LET'S DANCE BUT FEEL ME UP AND DIE!
- MOI: AFTER YOU, SIR
- FORSØKSGYM: GAY BABY
- CABLES: KEEP ON
- NORMA SASS: JAPAN
- RAZIKA: LOVE IS ALL ABOUT THE TIMING
- MARY ME YOUNG: WARRIOR DAUGHTER PRINCESS
- KATZENJAMMER: DEMON KITTY RAG
- IDA MARLA: QUEEN OF THE WORLD
- SUSANNA: JAILBREAK
- LYD: S FOR SONG
- HANNE HUKKELBERG: MIDNIGHT SUN DREAM

Kvinnenes år

2010 skal stå i kvinnenes og likestillingens tegn, lover de Forente Nasjoner, som har utropt året til Kvinneåret 2010. For Norges del betyr det at kompetanse- og ressurscenteret FOKUS - Forum for Kvinner og Utviklingsspørsmål, blir en av 18 nye nasjonalkomiter for FN's utviklingsfond for kvinner (UNIFEM). FOKUS-styreleder Ågot Valle sier til bladet «Bistandsaktuelt» at de forventer mer innflytelse i både FN og den norske debatten, og at arbeidet med å følge opp FN-resolusjonene for å beskytte kvinner mot vold og overgrep i konfliktsituasjoner vil bli viktig. «Bistandsaktuelt» melder at i mars er det femten år siden den store kvinnekonferansen i Beijing, og at det i september er ti år siden FN's sikkerhetsråd vedtok resolusjon 1325 mot overgrep mot kvinner i krigssituasjoner. I juni/juli er kvinner og likestilling tema under FN's høynivåmøte om økonomi i New York, og kvinners stilling vil også stå sentralt under åpningen av FN's generalforsamling der Tusenårsrådene vil være i fokus. Dette gjør 2010 til det viktigste året i FN for kvinners likestilling på mange år. Fett ønsker FOKUS og FN hell og lykke i kampen for global rettferdighet, også i mellom kjønnene!

Historisk 8. mars!

«Det er hundre år siden den internasjonale kvinnedagen ble markert i USA for første gang», skrev Fett begeistret på lederplass i vår spesialutgave til Ladyfest i fjor, og i år jubilerer sannelig dagen igjen. I år er det altså hundre år siden ideen spredde seg fra USA, og den internasjonale kvinnedagen ble grunnlagt på den historisk første internasjonale kvinnekongressen. Forslaget om en egen kvinnedag kom fra den innflytelsesrike tyske feministen og marxisten Clara Zetkin (bildet), og selve kongressen ble avholdt i København i det legendariske Ungdomshuset i Jagtvej 69. Allerede det påfølgende året ble dagen markert i en rekke land. Fett blir nesten litt rørt over alt dette, og anbefaler herved alle en ekstra storstilt feiring under årets Ladyfest og et samlet og stort 8. marstog. Hipp hipp!

Mannegruppen Otto og Ottar

I Bergen har mannegruppen Otto blitt opprettet som en protestgruppe til kvinnegruppa Ottar. Til det nye feministiske radioprogrammet «Venstreparty» sier leder for gruppen Trond Sæterdal at han laget gruppa fordi han ikke vil «at Ottar skal bestemme» og at dette er en gruppe som kun er anti-Ottar. Når vi spør hva han mener Ottar bestemmer svarer han at «jeg bryr meg ikke om hva Ottar mener». Hmm, tydelig litt forvirret over sitt eget forhold til Ottar han godeste Trond.

Feministisk radio i Bergen

Det feministiske radioprogrammet «Asosialistisk Venstreparty» med folk fra Fett kan du få med deg hver onsdag fra elleve til tolv på 107.8 om du bor i Hordaland, eller på srib.no om du holder hus et annet sted i Norge. Kom gjerne med tips om hva du vil høre om: venstreparty@gmail.com

It's feminism stupid!

«We did it!» sto det på forsida av årets første utgave av The Economist med bilde av feministikonet «Rosie the Riveter». Bakgrunnen var at kvinnene har krysset den magiske 50 prosentsgrensa og utgjør halvparten av arbeidsstyrken i den vestlige verden. The Economist kaller veien fra 50-tallets husmødre til dagens situasjon en stille revolusjon og som overraskende nok har blitt gjennomført med et minimum av friksjon. Kvinner har trent arbeidslivet og utdanningsinstitusjonene, og skepsisen og sexismen pionerene ble møtt med, er langt på vei blitt avvist og nedkjempet. Problemet for mange kvinner og menn i dag er barn og arbeid, og hvordan man skal kombinere disse. Kvinner uten barn tjener nesten det samme som menn, mens kvinner med barn tjener betydelig mindre, og kvinner i lavtlønnsyrker sitter som alltid igjen med svarteper, melder The Economist. Våre liberalistiske kollegaer i finansjournalistikken er imidlertid mer opptatt av kvinner med økonomiske maktposisjoner, og mener at markedets usynlige hånd har gjort jobben, enda deres egne tall viser at mindre enn 13 prosent av bedriftsstyremedlemmene i USA er kvinner. På lederplass skriver de noe ambivalent om at fattige og barn er de store taperne i et tøft arbeidsmarked, samtidig som de gremmes over truslene fra Norge hvor rundt 40 prosent av den lovgivende forsamlingen består av kvinner (sic!) og om «dramatisk bruk av kvotering». Om Skandinavia heter det «They have the highest levels of female employment in the world and far fewer of the social problems that plague Britain and America». Likevel er lovgiving og støtteordninger som går i kvinners favør nærmest et kommunistisk onde. Vi i Fett er jammen ikke så sikre på det. Det er bra The Economist kaster lys over et viktig tema, men som en sprikende og ambivalent leder avslører, mangler en forståelse for politikk og feminisme. Fett gratulerer kvinnelige arbeidere i sakens anledning, og ønsker oss likelønn og sekstimersdag som neste revolusjonære skritt.

5

FETE PLATER

Programleder Guri Solberg vil på nachspiel og syng Tracy Chapman.

TRACY CHAPMAN – TRACY CHAPMAN

Dette er et album med bare fine sanger! Siden plata kom ut har jeg hørt på den med jevne mellomrom, så jeg kan alle tekstene. Noen venner av meg var på et nachspiel hvor de sang seg gjennom hele dette albumet fra første til siste låt. Der skulle jeg gjerne vært!

BAND OF HORSES – CEASE TO BEGIN

Jeg var veldig seint ute med å oppdage hvor bra dette bandet er, men da jeg først begynte å høre på denne plata, var jeg solgt! Plata var soundtracket til en fantastisk ferie i Italia, så når jeg hører på den, tenker jeg automatisk på sol og sommer.

CHET BAKER - THE BEST OF CHET BAKER SINGS

Chet Bakers fantastiske stemme kommer jeg alltid tilbake til. Denne plata er det aldri feil å sette på - uansett anledning.

MICHAEL JACKSON – THRILLER

Plata (eller kassetten, som det jo var på den tida) som for alvor vekket min musikkinteresse. Brøren min og jeg venta utålmodig på dagen den skulle dukke opp i musikkforretningen på Voss, og vi hørte så mye på den at kassettbåndet ble krøllete. Nå har jeg den på cd. En klassiker!

LALEH – LALEH

Den beste plata til det svenske multitalentet Laleh. Her er det et utrolig bredt spekter – Vreeswijk-aktige viser, pompøse poplåter og inderlig iransk klagesang. Det jeg digger mest er at dette er en talentfull dame som mener noe med det hun gjør, og som virkelig har noe på hjertet. En skatt i en verden full av intetsigende pop-posorer!

BITTERFITTE

Kjæresten hennes var utro med en mann, heldigvis for oss andre har det resultert i en meget bitter blogg.

FIKTIV JOURNALIST: Hvor gammel er du?

MEG: Jeg er 27 år gammel. Med andre ord proppfull av visdom og livserfaring.

FJ: Fortell litt om bloggen din.

MEG: Bloggen min handler om meg. Og den handler om skikkelig brennhet og kullsvart kjærlighetssorg. Og om såret stolthet. Og usjarmerende bitterhet med et dryss av hevntanker!

FJ: Hva var det som skjedde, egentlig?

MEG: Kjæresten min var utro med en mann og fant ut han var homo og forelsket og det var faen ikke måte på. Fint for ham, litt mindre fint for meg. Ikke akkurat en boost for selvfølelsen. Også rett før jul, da gitt. For en kuk.

FJ: Men hvorfor blogg?

MEG: Det var kanskje ikke så veldig gjennomtenkt. Jeg var hjemme på juleferie. Ingen venner, ingen åpne utesteder. Bare masse fritid og en kjip opplevelse som krøp seg innpå

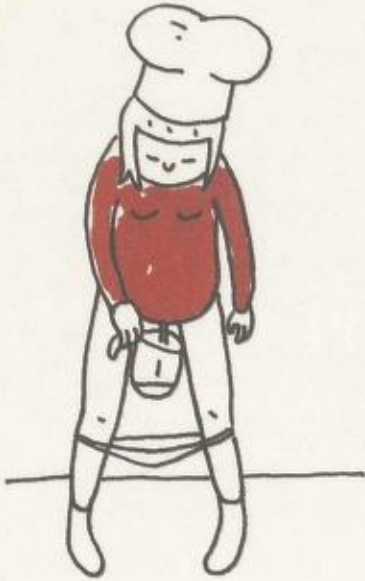
og ødela nattesøvn og matlyst. Men jeg hadde tegneboka mi. Og så begynte jeg å tegne ut noen av de tankene jeg hadde. Eller burde ha. I en sånn situasjon så kan man lett bli trist og fortvilet. Men jeg oppdaget at det er mye mer konstruktivt å være sint! Så jeg har pleid sinnet mitt gjennom denne bloggen og delt det med andre. Det er godt å dele! Det er igrunn ikke så uvanlig å ta nære og private følelser og dele med andre gjennom kunst. Hadde jeg vært musiker så hadde jeg laget en sang, hadde jeg vært forfatter så hadde jeg kanskje skrevet seks bind om hvor kjipt det var å være meg, akkurat nå. Det kjennes bra å bruke dritt til å skape noe som får folk til å knise i kontorstolene sine.

FJ: Kommer du til å gi deg snart?

MEG: Det gjør ikke så veldig vondt lenger, og da forsvinner noe av drivkraften bak bloggen. Men bloggen har på en måte fått sitt eget liv, så det blir nok noen nye tegninger i løpet av året.

SJEKK UT: WWW.100MATER.ABRUKEDEGPA.BLOGSPOT.COM

JEG KAN BAKE EN KAKE.

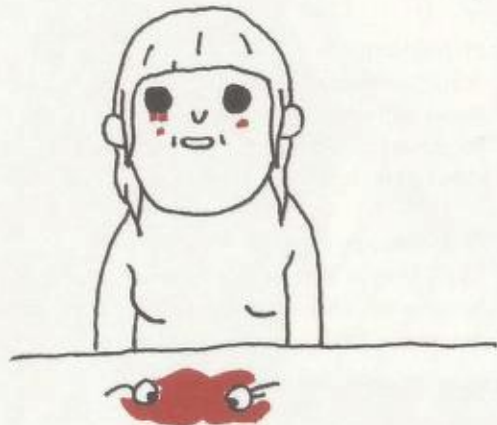
JEG KAN BRUKE MER
TID PÅ KRYSSORD.

JEG KAN TENKE
PÅ NOE FINT.

JEG KAN LA VERE Å GRÅTE.

JEG KAN TENKE #REMOVER.

FEMINISTISK BØLGE ELLER ET LITE SKVULP?

*Cathrine Holst oppsummerer 2000-tallet
og kikker så smått fremover.*

Postdoktorstipendiaten i sosiologi sitter tilbaketrukket i en gul stol, med den helt ferske sønnen sin på fanget. Bak henne ruver velfylte hyllerader med bøker. Holst er aktuell med boka *Hva er feminisme* på Universitetsforlaget. Med utgangspunkt i det nye tiåret vi nylig gikk inn i tenkte vi det var på tide å nøste opp noen tråder.

Du skriver i Hva er feminisme at det på 1990-tallet oppsto en såkalt tredje feministisk bølge, som er individualistisk og mer avpolitisert. Kanskje er den også mer filosofisk orientert, med sin problematisering rundt kjønn og identitet.

– Ikke alle vil kalle dette en tredje bølge. Jeg tror det kan henge sammen med at feministbølgen på 90-tallet ikke umiddelbart kan sies å være en politisk motivert kvinnebevegelse, som den «andre bølgen» på 70-tallet. Det er alltid vanskelig å karakterisere sin egen samtid. Derfor er det lettere å være enig om hva som karakteriserer de to tidligere bølgene. Vi kan snakke om den tredje bølgen som todelt: feminisme som intellektuell bevegelse og politisk feminisme. Det er for eksempel kanskje ikke like naturlig for politiske aktivister å snakke om en postmoderne feminisme som det er for kvinner som identifiserer seg med feminisme som intellektuell bevegelse, sier Holst.

Det må ha vært vanskelig for feministene på 1800-tallet og 1970-tallet å karakterisere sin egen samtid også?

– Ja, vi snakker om konstruerte bølger. Feministene på 1800-tal-

let var nok ikke bevisst på at de var del av en «bølge». Men på 1970-tallet var de bevisst på at de representerte en ny bølge, som de kalte «second wave feminism». Datidas radikale og sosialistiske feminister var mye uenige seg imellom, selv om begge definerte samfunnet som patriarkalsk. I dag er det lettere å se at det var mye felles tankegodt på 70-tallet. Det blir spennende å se hva framtidens feminister mener om stridighetene blant vår tids feminister, sier hun.

*Norske feminister er rørende opptatt av
noen utvalgte minoritetskvinnens problemer,
mens de er mer inkonsekvante på
andre områder.*

KJØNNSKODER I AKADEMIA

I *Hva er feminisme* skriver Holst at andelen kvinnelige profesorer i Norge per 2009 bare er på 18 prosent, men at andelen på begynnelsen av 1990-tallet var så lavt som 11 prosent. På begynnelsen av 1900-tallet fantes det ingen kvinnelige professorer i Norge. Kristine Bonnevie, professor i zoologi, var første kvinne ut i 1912. Hun ble utnevnt kort tid etter at lovgivningen gjorde det mulig å utnevne kvinner som embetsmenn. Ifølge Holst har det skjedd bemerkelsesverdig mye på likestillingsfronten på toppnivå i akademia de siste tiårene, selv om man ideelt sett skulle mene at det burde ha skjedd mer.

Når man ikke lykkes i å gjøre feminisme tilgjengelig for høyt utdannede kvinner, kan det bli problematisk å fokusere på å inkludere arbeiderklassekvinner i tillegg.

Tror du likestillingen vil forbedre seg innenfor det akademiske toppsjiktet i løpet av de neste ti årene?

– Likestillingen i akademia har ikke bare med antall kvinnelige professorer å gjøre, men hvem som går inn i de mest prestisjefylte fagområdene. De dyktigste kvinnelige akademikerne innenfor humaniora spesialiserer seg gjerne på feministisk teori framfor analytisk filosofi, og dette gjør at forskningen deres kanskje ikke får så stor effekt utenfor universitetet de tilhører, sier hun.

I fjor høst underviste Holst i sosiologi på Universitetet i Oslo. Der observerte hun forskjeller mellom de kvinnelige og mannlige studentenes preferanser når det gjaldt faglige metoder.

– En del kvinnelige studenter i sosiologi som er svært dyktige, gruer seg til det obligatoriske kurset i statistikk, mens mannlige studenter gjerne går løs på det med iver. Det er nok fordi jentene på forhånd har bestemt seg for at tall er vanskelige å håndtere. Jeg vil ikke framstille kvantitativ metode som bedre enn kvalitativ metode, men jeg synes det er betegnende at kvinnelige og mannlige studenter velger ulike faglige fordypninger: jenter foretrekker som regel å basere seg på kvalitativ metode, mens gutter som regel foretrekker kvantitativ metode, sier hun.

Vår tids feminisme er til en stor grad akademisk orientert. Tror du dette kan gjøre feminismen mindre tilgjengelig for kvinner utenfor akademia, og «skremme dem vekk» fra å kalle seg feminister?

– Det stemmer at mange tenker på feminisme som et akademisk

prosjekt. Blant annet fordi talskvinner for feminisme i offentligheten ofte er akademikere. Imidlertid har jeg også truffet på kvinnelige studentpolitikere som er redde for å kalle seg feminister, fordi de ser på feminisme som en subkultur de ikke føler seg hjemme i. Dette er dyktige og engasjerte jenter man uten problem kan se for seg omfavne feminismen. Likevel vil de ikke kalle seg feminister. Når man ikke lykkes i å gjøre feminisme tilgjengelig for høyt utdannede kvinner, kan det bli problematisk å fokusere på å inkludere arbeiderklassekvinner i tillegg. Som sosiolog og kjønnsforsker mener jeg det er naturlig å være akademisk orientert i mitt arbeid for feminismen. Når jeg holder foredrag for ikke-akademikere må jeg selvfølgelig tilpasse meg et annet publikum. Men jeg tror ikke feminismen nødvendigvis vil bli mer tilgjengelig og nå bredere ut dersom kvinnelige akademikere prøver å folkeliggjøre argumentene sine, sier Holst.

MINORITETSKVINNER SNAKKER UT

Har minoritetskvinnenes utfordring blitt et viktigere tema for norske feminister i løpet av det siste tiåret?

– På slutten av nittitallet var minoritetskvinnenes utfordringer et viktig spørsmål, og dette er fortsatt en pågående debatt. Det er ingenting som tyder på at den vil avta i styrke. Forhåpentligvis vil den bevege seg i litt uante retninger. Noe som har endret seg i norsk offentlighet de siste årene, er at minoritetskvinner stadig hyppigere deltar i debatten selv og snakker ut, sier hun.

Holst mener at det finnes en åpenbar skeivhet i debatten om undertrykking av minoritetskvinner, fordi norske feminister er rørende opptatt av noen utvalgte minoritetskvinners problemer, mens de er mer inkonsekvente på andre områder.

– Tenk for eksempel på det voldsomme problemet med vold mot kvinner i Russland. Der er alkoholisme og arbeidsledighet utbredt, og mange kvinner blir slått helseløse i sine egne hjem. Man skal ikke sette muslimske kvinners utfordringer og østeuropeiske kvinners utfordringer opp mot hverandre, men det er alltid noe som kommer i skyggen av noe annet under slike debatter, sier Holst.

Kan vi også si at menn, i likhet med minoritetskvinner, har deltatt mer hyppig i feminismedebatten de siste årene?

– Flere menn har begynt ser på likestilling som en selvfølge de skal forholde seg til. At Audun Lysbakken har blitt likestillingsminister, er også et tegn på det. Lysbakken er representant for en ny mannstyp. På 70-tallet var det mange venstreradikale menn som kalte seg feminister. Men de hadde nok ikke uttalt seg om feminisme med samme selvfølgelighet som Lysbakken. For ham er det innlysende at likestilling innenfor og utenfor hjemmets fire vegger hører sammen. Likevel er bildet broket blant yngre middelklassemenn, sier hun.

Hvilke feministiske kampsaker vil du anslå blir de mest fremtredende de neste ti årene?

– Mange OECD-land har knapt lønnet permisjon. Det at du kan bli mor og samtidig få lønnet permisjon, er ingen selvfølge. Du trenger ikke å reise lenger enn til USA for å se at mange unge kvinner må velge mellom barn og karriere. For hvem har råd til ulønnet permisjon, når de får minimalt med sosialhjelp? I en slik sammenheng blir man utrolig bevisst betydningen av fordelene ved å være norsk kvinne. Selv om det naturligvis er enkelte problematiske sider ved vår ordning også, sier hun.

Holst mener også at debatten om hvorvidt det er problematisk at kvinner og menn velger ulike utdannelsesretninger og yrker vil fortsette.

– Ulikheten i kjønnete erfaringer på arbeidsmarkedet, vil nok forbli like sentral for norske feminister framover. Forhåpentligvis vil vi se et større mangfold i synspunktene på hvordan kjønnets vårt påvirker veivalgene våre, avslutter hun.

*CHRISTINE SKOGEN NYHAGEN (F.1982)
ER LITTERATURVITER OG FRILANSSKRIBENT,
OG ARBEIDER SOM JOURNALIST I UNIVERSITAS.*

*HENRIETTE KJERNENG JOHANSEN (F.1986)
STUDERER FOTOKUNST OG ER FRILANSJOURNALIST
OG FOTOGRAF.*

LEDER

VIGNETTILLUSTRASJON: BLUNDERBUSS

TEMAREDAKTØRENE
KRISTOFFER JUL-LARSEN OG AKSEL KIELLAND PRESENTERER:

VIL STAKE UT KURSEN, MEN KJØRER SLALÅM

KRISTOFFER: Vi begynte på dette prosjektet fordi vi ville stille oss utenfor den kjønnspolitiske diskusjonen og bedømme den sett utenfra. Siden vi som heterofile menn kan være kjønnsløse om vi ønsker det, skulle ingenting være enklere. Men det er vanskelig å tenke spenstig. Når svarene vi får ligner noe vi har hørt før skyldes det spørsmålene og hvem vi retter dem til. Burde vi gjort det annerledes? Nei. Det er ikke andre enn feministers ansvar å tenke omkring feminisme. Vi er feminister, vi må forsøke. Cathrine Holst mener feminismen har et politisk korrekthetsproblem. Som alltid er hun uangripelig når hun like etter påpeker at det er like dumt å på død og liv skulle være ukorrekt. Hva er vi? Korrekt ukorrekte? Søker vi «debatt og meninger med brodd», mens det vi egentlig ønsker oss er et sett med meninger vi kan abonnere på? Spørsmålet «Hva skal feminisme handle om de neste ti årene?» synes å vitne om noe sånt. Det er egentlig et idiotisk spørsmål, men det kan muligens opplyse de av oss som er dumme.

AKSEL: Jeg kan begynne med å være ueinig. «Vi er feminister». Jeg vet ikke om jeg vil definere meg som det, i alle fall ikke her. Jeg vil nøye meg med «opptatt av kjønns-spørsmål». Dette har i stor grad å gjøre med det du snakker om: feminismen er et sett med meninger man kan abonnere på. Og det er bare en del av disse meningene som handler om kjønn. Som Julie Eliassen Brannsfjell og Charlotte Myrbråten diskuterer på side 21-23, ligger det mye annet innbakt i det ordet enn et ønske om likestilling – blant annet inkluderer det en betraktelig mengde estetiske smaksdommer som presenteres som spørsmål om rettigheter. Men jeg synes ikke «Hva skal feminisme handle om de neste ti årene?» er et idiotisk spørsmål. Selv om det muligens er litt innbilsk å tro at to dudes med litt ekstra spalteplass skal greie å påvirke dette i noen større grad.

K: Koblingen mellom ny politikk og estetikk er en grunnleggende del av avantgardenes selvforståelse, om det har vært feministiske, surrealistiske, kommunistiske eller reaksjonære bevegelser. Drømmen om

å ikke bare forutse en ny måte å organisere samfunnet, men å skape et helt nytt livsprogram går like tilbake til romantikken. Slik er feminismen forstått som én bevegelse bare en av mange som gjør det til sin oppgave å se en annen fremtid for mennesket. En kan diskutere om det i det hele tatt er mulig å forestille seg en politisk bevegelse uten en gitt estetikk. Også mangfold og estetisk demokrati er en smaksdom. Men spørsmålet er om ikke denne håndgripelige enheten er i ferd med å falle helt sammen. Både Anne Bitsch og Anne Viken ser helst at feminismen løsrives fra partipolitikken aks fra venstre til høyre. Bitsch ser ikke en gang seg selv som representant for noen bevegelse, for henne er feminismen et analytisk blikk blant mange for å studere makt. Tar vi hennes ambisjon om en kritisk og kunnskapsbasert tilnærming på alvor kan vi ikke tro at resultatet av analysen er forutbestemt. Men er det kun analytikere vi ønsker å være? Også analysen utfører et arbeid i verden, også den påvirker og flytter virkelighet, men er analysen den eneste legitime politiske handlingen som gjenstår?

A: En av mine kjeppheter på dette området, er den voldsomme endringen man de senere år har sett hos opinionen når det gjelder spørsmål om klima og miljø. Blant feminister er det bred enighet om at det ikke finnes noe som med rette kan kalles *feminismen* i bestemt form éntall. Men utad sliter man – uansett hvor lei man er av å avkrefte dem – med stereotypiske oppfatninger om hva en «en feminist» sier, mener og gjør. Og disse fordommene er ganske konsekvente. Mye av det man har sett av feministisk utvikling de to siste tiårene går jo ut på nettopp dette: Unge kvinner som sier «Jeg er feminist, men likevel sminker jeg meg og har sex med minst like mange menn som gjennomsnittskvinnen». Underforstått: «Jeg er ikke et kjønnsløst, mannshatende hespetre». Hvorfor har dette vært så viktig å understreke, dersom vi alle mener at disse feministiske klisjeene ikke har rot i noen ting som helst?

Viskal ikke lenger tilbake enn nittitallet for å finne en tid da «miljøverner» var en like stor klisje som «feminist» er i dag. Men i dag er miljøspørsmål i svært liten grad knyttet til én spesiell type estetikk og heller ikke sammenfiltret med et sett politiske oppfatninger på andre arenaer. På kort tid har dette blitt noe «alle» er enig i og opptatt av. Så kan man selvfølgelig stille spørsmålet om dette hadde vært mulig uten at man hadde denne miljø-«avantgarden» som utgangspunkt. Men en avantgarde er jo per definisjon ikke en folkebevegelse. Kanskje har man mye å tjene på å behandle kjønnsproblemløse som enkeltstørrelser – *selv* om de åpenbart ikke er det.

K: Feminismen vil aldri kunne fremlegge noen IPCC-rapport, støttet opp av en tilnærmet samlet naturvitenskap. Miljøbevegelsens retoriske seier er langt mer enn en PR-jobb. Sammenligningen er oppklarende fordi feminismen aldri kan utvikle en sikker nok analyse til å gjøre den spiselig for alle. Og når analysen er usikker er det lett å binde seg til identiteter og posisjoner, også i negativ forstand, gjennom at en velger å rettferdiggjøre sin egen posisjon ved å stå i opposisjon til karikaturer. Men usikkerhet behøver jo ikke hindre oss i å etterstrebe et strengere krav til kunnskap i nye feministiske analyser, det gjelder enten vi snakker om vold, prostitusjon eller biologi.

A: Jeg anser grunnleggende feministiske kampsaker som likestilling og likelønn (etc.) for å være av en slik karakter at det ikke burde være noe i veien for å skape en bred folkelig enighet å la den man ser i spørsmål angående global oppvarming – IPCC-rapport eller ei. Det ligger vel en utfordring i dette med at feminismen grunnleggende sett er mindre villige til å samarbeide med kommersielle interesser enn hva miljøbevegelsen har vært de senere årene, men dette er langt fra uoverkommelig.

Men apropos IPCC-rapport bringer dette oss over på et annet viktig punkt, nemlig feminismens engstelige forhold til vitenskapen, og da kanskje først og fremst biologien. Selv før sommerens evolusjonspsykologiske «kulturkamp» har feminismen hatt et ambivalent forhold til biologi. Det er som om man har vært redd for at det plutselig skulle utvikles mikroskoper som var kraftige nok til at en kunne lese den lille skriften på X-kromosomet der det står «annenrangs». Derfor har man tilsynelatende forsøkt å se en annen vei. Men som Jorunn Veiteberg sier om et annet tema, bør *alt* drøftes og undersøkes, teoretiseres og politiseres, ikke bare avvises.

K: Likestilling og likelønn er tilsynelatende enkelt, men hva skyldes det at kvinner søker seg til lavtlønte yrker? Den slags spørsmål lar seg vanskelig fange i entydige sammenhenger. Hvilke posisjoner og løsninger som er mulig avhenger av verdensbildet. Er arbeid et sted hvor en kan finne sitt egentlige potensial eller et sted en går for å smøre tannhjulene i et system som egentlig overstyrer individet? Bushra Ishaq ser arbeidslivet som en viktig integreringsarena og en nøkkel til innvandrerkvinnens makt over eget liv, en del velutdannede småbarnsmødre anser det derimot for å være en tvang pålagt oss av de teknokratiske statsfeministene i Arbeiderpartiet. Hvilke av disse standpunktene er mest progressive? Om en blir aldri så kunnskapshungrig og aldri så sannhetssøkende vil kunnskapen vi tilegner oss alltid settes inn i et verdssystem som bidrar til å gi den mening. Det gjelder særlig biologien hvor avstanden mellom hvordan ting *er* og hvordan de *bør være* historisk sett har vært alt for liten, og i enkelte forskingsfelt fortsatt er det. Her ligger kanskje feminismens største bidrag til spørsmålet som vi jo egentlig strides

om: «Hva er et menneske?» Gjennom et kjønn blikk vil vi se at ethvert svar vil inneholde et mer eller mindre normativt syn på hva kjønn betyr.

Her ligger vel feminismens største utfordring fremover, å videreutvikle, og kommunisere, den selvbevisstheten som er nødvendig for å fri seg fra trange rammer, uten å stå politisk handlingslammet tilbake: solidarisk, (selv)kritisk, engasjert.

A: En av artiklene vi planla til dette nummeret bar arbeidstittellen «Den kjedelige feminismen» og skulle handle om alt det rutinepregede, hverdagslige og uglamorøse arbeidet som ligger til grunn for de store feministiske milepælene i vår tid. Det er én ting å utvide det diskursive rommet og bedrive symbolsk mentalitetsendrende aktivitet i offentligheten, men endring krever også at man arbeider jevnt og trutt, uten å innkassere stilpoeng eller umiddelbare seire. Mye av det feministiske arbeidet går jo nettopp ut på å gå rundt og gjenta og understreke standpunkter og poenger som alle *sier* de er enige i, men som ennå ikke fungerer i praksis. Det er klart det er ustilig og slitsomt å måtte gå rundt og mase om likelønn år ut og år inn, men inntil det er et faktum er det nødvendig. Og nå som det diskursive rommet etter hvert ikke har særlig mange flere dører å sparke inn, er det vel her hovedoppgavene ligger. Praktisk handling. Lover og strukturer. Men det sier vel muligens et eller annet om feminisme anno 2010 at vi ikke greide å finne noen som ville skrive en slik artikkel?

K: Vi gjorde det ikke en gang selv. Forsvaret for de gamle poengene leder oss fort tilbake til utgangspunktet vårt: Hva skal feminismen handle om? For selv et så «enkelt» spørsmål som likelønn kan splitte en feministisk bevegelse når en skal bestemme seg for hvordan det skal oppnås. Må det reguleres til, eller er det markedsmechanismene som må forbedres? Slike nødvendige valg må fattes, da er det imidlertid ikke lenger et kjønnsproblemløst, men heller et forvaltningsspørsmål konstituert av et ønske om likestilling. En vellykket feminisme vil skape slike spørsmål og dermed sørge for sin for sin egen overflødighet: feminisme som en naturlig del av alles bevissthet. Men det ligger i fremtiden, og nye kamper vil alltid melde seg.

PÅ SPORET AV EN VERDIFULL UENIGHET

*Hva er vi uenige om,
og hvordan skal vi være det?*

Høstens debatt mellom Anne Bitsch og Anne Viken – begge med tilknytning til Fett-redaksjonen – fascinerte oss. I etterkant av et oppslag om at norske kvinner føder for seint i livet, skrev Bitsch en kronikk til Aftenposten («Når biologi blir skjebne» 16.07.09) hvor hun anklaget artikkelen for å ha som premiss at det er kvinners ansvar at det fødes for få barn. Anne Viken brukte så kronikken som eksempel på det hun kalte en «paranoid og skyggeredd feminisme», mer opptatt av gamle «patriarkalske konspirasjoner» enn å finne nytt tankestoff. «Hvilken selvforståelsen skal feminismen ha», spurte Viken. («Feministisk vedheng» 06.08.09).

Debatten dreide seg både om spørsmålet Bitsch hadde tatt opp innledningsvis – biologi versus frihet – og om temaet Viken hadde introdusert – feminismens image – og det konstruktive innholdet var kanskje vanskelig å få øye på. Når vi likevel tar den opp igjen er det ikke fordi vi ønsker noen omkamp eller noen endelig avgjørelse, men fordi diskusjonen gir uttrykk for noen grunnleggende konflikter om feminismebegrepet. Samtidig kan debatten i seg selv tjene som et eksempel på hvordan en uenighet noen ganger fungerer mer som en salgbar konflikt enn et sted hvor en finner frem til strategi og politikk. Forhåpentligvis er det

mulig å løfte blikket. Vi begynner med å spørre debatt- og kommentaransvarlig for aftenposten.no, Liv Skotheim, om hennes oppfatning av ordskiftet. Det er interessant å merke seg at debatten tok utgangspunkt i reproduksjon som i følge Skotheim er et av et lite antall feministiske debatter som interesserer mange lesere:

Det er interessant å merke seg at debatten tok utgangspunkt i reproduksjon som ifølge Skotheim er et av et lite antall feministiske debatter som interesserer mange lesere:

– Vi ønsker oss flere gode feminisme- og kjønnsdebatter i Aftenposten. Dessverre er det kun noen få feministiske saker som får virkelig bred appell. Et eksempel på dette er temaer som abort og reproduksjon. Kvotering av kvinner, engasjerer også mange, sier hun.

Utvekslingen mellom Bitsch og Viken viste også tydelig at feminismen bærer på en strategisk uenighet. Hvilke roller kan feminismen spille i offentligheten? Skotheim fremhever også uenigheten blant feminister, spørsmålet er hvordan den håndteres:

– Ta Glitterfite-feministene for eksempel. Noen opplever dem som historieløse og at de misforstår vesentlige ting, men de er jo en del av feltet. Feminismen er kanskje i enda større grad enn andre politiske retninger preget av blokkdannelser og de «riktige» meningene innenfor disse.

*Feminismen er kanskje i
enda større grad enn andre
politiske retninger preget av
blokkdannelser*

Hvordan skal debatten gå for seg, hvor skal den gå? Viken og Bitsch svarer på de følgende sidene. Vi lar imidlertid Liv Skotheim avrunde denne introduksjonen med hennes ønsker for den videre samtalen:

– God debatt generelt kjennetegnes av modige, uavhengige debattanter med gode argumenter. Vi ønsker å gi plass til de gode debattene, og jeg opplevde at ordskiftet mellom Bitsch og Viken reiste viktige spørsmål om feminismens plass i offentligheten, og om hvordan det oppleves for noen at biologien legger føringer for hvordan kvinner skal leve. Men en utfordring her, og for debatten om feminisme generelt, er å inkludere menn i den. I alle kjernesaker; porno, vold, abort osv. er det et fåtall av menn som deltar. Når det er sagt, er det ingen hemmelighet at vi jobber aktivt for å løfte frem nye kvinnestemmer til debattene våre. Dette er noe vi prioriterer høyt nå.

Hvilke spørsmål i dag mener du angår feminismen særskilt, og hvilke engasjerer du deg mest i?

ANNE BITSCH (1978)

KAOSPILOT, SKRIBENT OG MASTERSTUDENT I SAMFUNNSGEOGRAFI, MED BAKGRUNN FRA INTERNASJONALT MENNESKERETTIGHETS- OG UTVIKLINGSARBEID I BLANT ANNET AMNESTY INTERNATIONAL.

Mitt feministiske engasjement startet mye senere enn mitt arbeid for menneskerettigheter og internasjonale utviklingsspørsmål. Derfor er jeg i dag mest engasjert i feminisme som knytter an til det. Kvinner i krig utsettes for massevoldtekter. I noen land er det å føde det farligste en kvinne gjør i livet sitt. Små jenter får kjønnsorganene sine lemlestet. I noen land, for eksempel Sør-Afrika, er den generelle volden så omfattende, at det kunne vært krig der, og det påvirker den kjønnsbaserte volden kraftig. Den seneste tiden har jeg vært mest faglig og personlig opptatt av situasjonen i Afghanistan hvor kvinner hver dag risikerer mye for å delta i samfunnet sitt, som journalister, politikere, mødre og yrkeskvinner. Det finnes mange tema å ta tak i, både i Norge og verden forøvrig. Folk må få velge selv hvor de ønsker å kanalisere sitt engasjement, men jeg håper at feminismen i fremtiden vil klare å kommentere og endre de store strukturene som påvirker likestilling, kanskje særlig vold mot kvinner, organiseringen av forholdet mellom stat og marked, og den globale fordelingen av rikdom og ressurser.

ANNE VIKEN (F. 1979)

JOURNALIST, KOMMENTATOR I KLASSEKAMPEN, VETERINÆR.

Eg er opptatt av at feminismen må vere og framstå som ein inkluderande arena. Det er ein illusjon å tru at alle feministar, kvinner og menn, kjem til å delta i offentleg debatt, men per i dag framstår feminisme i stor grad som ein akademisk disiplin monopolisert av nokre få stemmer. Dette fører i sin tur til at dei same innfallsvinklane og problemstillingane gjentek seg, og ei rekke tema og problemstillingar kjem aldri i fokus, og ikkje minst kjem ei rekke stemmer aldri fram. Det er ikkje alltid dei som har lese mest, eller ropar høgst, tenker dei mest originale tankane. For meg handlar feminisme i stor grad om toleranse, men feminismen framstår som svært rigid, med tronge rammer. Dette skuldast i stor grad stemmene som fører debatten, som gjer at mange verken kjenner seg att i problemstillingane eller gidd engasjere seg. Mange føler også at feminismen blir for teoretisk og strukturfokusert. Det er langt frå ideal til røyndom og denne avstanden er vel neppe til å unngå, ser ein eksempelvis på Sireneblad frå 70-talet og samanliknar dei med Fetti dag, ser ein at feminismen då var meir praktisk orientert og langt meir «folkeleg» enn det vi får inntrykk av at feminisme er i dag. Dette med å snakke så folk forstår deg er ein kunst verdt å lære seg. Det handlar også om – vel å merke om feministar skal ta opp kampen for andre enn seg sjølv samt framstå som relevante aktørar og ikkje rein underhaldning – å lytte litt. Dette har eg inntrykk av at mange ikkje gjer.

Feminismen framstår som svært rigid, med tronge rammer.

Hvilken selvforståelse bør feminismen som bevegelse etterstrebe for å spille en mest mulig konstruktiv politisk rolle?

ANNE BITSCH

I Vesten og Norge kan det se ut som de store bevegelsenes tid er over. Det finnes få saker, kanskje utenom klimasaken og globaliseringsbevegelsen, der folk kan samle seg om et budskap eller en spesifikk sak. Det tror jeg har å gjøre med flere ting. Dels at politikk som sådan har blitt mer individualisert og folk mer kritiske til både informasjon og ideologi de får servert. Selv om det fører til at feminister i mindre grad klarer å samle seg som én bevegelse, synes jeg denne utviklingen er positiv. For meg er det interessante med feminisme ikke enighet internt, men at man som enkeltindivider, og der det er hensiktsmessig, kan knytte allianser mellom engasjerte mennesker som utfordrer maktstrukturer og alle typer undertrykking og diskriminering. Det gjelder også diskriminering der flere akser krysser hverandre, kanskje særlig det som har å gjøre med diskriminering på bakgrunn av etnisitet eller seksuell orientering. Det er fint om man kan samle seg om noen enkeltsaker, men jeg ser ikke noe behov for en egen feministisk selvforståelse eller en retur til massebevegelsenes storhetstid.

De store bevegelsenes tid er over.

ANNE VIKEN

«Inkluderande» er kanskje eit ord å ta med, i fare for å gjenta meg sjølv. Oppfattar ein at ein jobbar på vegne av nokon, må ein lytte til kva denne «nokon» har å stri med og snakke i problemformuleringar som er gjenkjennelige utanfor «kretsen». Å bruke eit språk eller ei framstilling som berre få forstår eller brukar, er ein ekskluderande framgangsmåte, også omtalt som hersketechnik, og reduserar både talet på deltakarar og storleiken på målgruppa. Dette er neppe ein tiltenkt konsekvens, men den er tydelig per i dag i media. Igjen er vi tilbake til kor mange ein ønskjer å nå ut til. Kvinner generelt, eller vil ein ha kred i eigen krets? Enkelte profilerte feministar framstår utvilsamt som om dei er ute etter det siste. Slik øydelegg dei for feminismen som vert oppfatta som både aggressiv, klubbprega og lite i tråd med røyndomen. Ein sjølvforståing motsatt av denne, kan vere ein stad å starte. Då vil gjerne fleire gidde å engasjere seg.

Det hefter en rekke posisjoner ved feminismen knyttet til spørsmål som tilsynelatende ikke gjelder kjønn, eller som gjelder kjønn, men hvor en ikke automatisk kan si hva som er den frigjørende «løsningen». Et eksempel kan være feminismens plassering på en tradisjonell venstre-høyre akse, hvor en kan anføre at feminismen tradisjonelt har vært knyttet til et sosialistisk ståsted. Er det noen slike «gamle posisjoner» du gjerne skulle sett utfordret, eller kanskje tvert om, er det noen du mener bør hegnes om, også av en ny feminisme?

ANNE BITSCH

Jeg tilhører ingen feministisk bevegelse og definerer meg ikke langs tradisjonelle høyre-venstreaksler i politikken. Ergo er feminisme for meg nok mest relatert til forskningen og en av flere måter å analysere maktforhold på for slik å bidra til politikktutforming som skaper frihet for begge kjønn. Med vekt på begge kjønn. Det er svært viktig at menn ikke oppfatter feminisme som ren kvinnesak, men et genuint frihetsprosjekt som også angår dem.

Nå for tiden skriver jeg på min masteroppgave som handler om voldtekt og konstruksjoner av kjønn i media. Dette er et vanskelig tema å skrive om fordi det er et felt som på mange måter er underteoretisert av kjønnsforskere i akademia, og spesielt i mitt eget fag samfunnsgeografi. Vold mot kvinner er også et utfordrende felt å skrive om som feminist og fagperson, fordi det hefter seg mange myter til hvordan feminister forstår dette. I lengden er det kjedelig og demotiverende å måtte gjenta at man ikke hater menn og at man forstår at alle menn ikke er voldsutøvere. Det er helt sentralt at man tilnærmer seg temaet på en kritisk og virkelig kunnskapsbasert måte, også selv om tradisjonelle kjønnsanalyse skal vise seg å være utilstrekkelige. Jeg savner teoriutvikling og feministisk nysgjerrighet rundt det feltet.

Det er svært viktig at menn ikke oppfatter feminisme som ren kvinnesak, men et genuint frihetsprosjekt som også angår dem.

ANNE VIKEN

Valfridom er viktig, og dette er poengtert av feministar igjen og igjen. Kvinner må velje sjølv. Dette er viktig å bevare. Venstre-høgresideaksen kan med fordel brytast ned. Dette kunstige monopolet på omgrepet «feminisme» verkar mot si hensikt.

Ein kan med fordel gå bort frå offerrolla som ein stadig snakkar om, bevisst eller ubevisst, utan at ein går bort frå å jobbe mot eksempelvis problemet med ufrivillig deltid i helsesektoren eller lågare løn for kvinner enn menn, av den grunn. Ein må vise at ein forstår at du ikkje nødvendigvis er eit offer om du er heimeverande, deltidsarbeidande kvinne med konservative haldningar. Sjølv om det for meg kan framstå som ufritt. Fridom kan også bli ei tvangstrøye som doggar brillene. Ein maktar kanskje ikkje kommunisere ut til desse damene all den tid dei oppfattar at feminismen kritiserer dei for deira egne val. Prega av kultur og miljø eller ikkje, like fullt opplever dei at dei har tatt frie val i tråd med den identiteten dei har. Det er greitt. (Dersom vi skal velje å vere så naive at vi trur at hundre prosent frie val finst all den tid vi både er natur og kultur). Ein kan kanskje unngå at dei for alt i verden ikkje vil vedkjenne seg ordet «feminist». Då vil kanskje også jobben med å fremme likestilling bli enklare for alle partar. Kanskje.

Ein kan med fordel gå bort frå offerrolla som ein stadig snakkar om

Hvor og hvordan bør en god debatt mellom feminister finne sted om den skal være produktiv?

ANNE BITSCH

Det spørs vel helt hva formålet med debatten er? For å få til virkelig god teoriutvikling må man ha et kritisk, analytisk og nøkternt forhold til motpartens argumenter. Utforske dem, se fordeler og ulemper, være åpen om sin egen agenda. Avklaring av posisjon er vel essensielt uansett. Edruelighet i alle debatter hvor folk brenner for noe, og kanskje spesielt i debatter om kjønn som alle føler de kan uttale seg om, er krevende for alle parter.

ANNE VIKEN

Den kan skje på fleire arenaer. Offentleg i media, og i deloffentlegheiter som debattmøtar og liknande. Eventuelt i tidsskrift som Fett. Korleis, er eit godt spørsmål. Kanskje ved å invitere inn andre aktørar og spele på fleire av dei stemmene som eksisterar, ikkje alltid bruke dei same om og om igjen. Ta inn eksterne aktørar som ikkje nødvendigvis definerer seg som feministar men som jobbar tett på kvinner, eksempelvis frå helsesektoren, heimeverande husmødre frå distrikts-Noreg eller kvinnelege fiskarar. Ein må få inn stemmer som bidreg til å jorde feminismen i praktiske kvardagslege problemstillingar. Eksempelvis kjem eg frå Sunnfjord. Der er mange tøffe damer som ikkje klarer relatere seg til feminisme. Den er ikkje noko dei kjenner seg att i, derimot har dei svært mange innspel til kva ein kan gjere som vil fremme likestilling, kvinners rolle og arbeidsliv/ familieliv. Ein må sjå utanfor sin eigen sirkel, noko som per i dag vert gjort i liten grad, om nokon. Feminisme framstår som ei eiga gruppering for spesielt interesserte.

HVEM EIER FEMINISMEN?

Skribent Julie Eliassen Brannfjell og Fett-redaktør Charlotte Myrbråten diskuterer den norske 2000-tallsfeminismens eksplisitte og implisitte ideologiske bestanddeler.

JULIE: Mange unge jenter i dag føler ikke tilhørighet til feminismen. De kaller seg ikke feminister og understreker at de ikke føler seg undertrykt. Samtidig er det essensielt at flere føler eierskap til feminismen dersom den skal kunne ha betydning og påvirkningskraft. Har feminismen potensiale til å være en bred bevegelse som de fleste kvinner kan identifisere seg med?

CHARLOTTE: Feminismen er en ideologi og et tankesett som innebærer å kjempe for at jenter og gutter har like rettigheter og like levevilkår. Det har vi per dags dato ikke på mange områder, selv om det stadig går framover. Det gjør det takket være feminister som har kjempet frem stemmerett, rett til selvbestemt abort og større plass for kvinner i arbeidslivet og utdanningssystemet. Men det finnes fortsatt mange utfordringer. Dessverre har ordet feminisme gjennom medias fremstilling blitt et betent ord for noen. Når man ønsker å fordele makten, innebærer det at noen mister makt. Det er mange som ikke liker å miste makt, og det er mange som har tjent på at jenter og gutter ikke har like rettigheter.

J: Noe av problemet med å identifisere seg med feminismen kommer nok av at man ikke kjenner seg igjen i fiendebildet mellom kjønnene. Jeg tror også mange vegrer seg for å komme i en offerrolle. Kjønnenes

posisjon er noe vi alle er ansvarlige for. Jenter har mange muligheter, men velger bort makt. Vi velger fritt, men foretrekker å ikke gjøre de «riktige» valgene. Kvinner som velger å være hjemme med barna, jobbe deltid eller søke seg til omsorgsyrker er ikke mer styrt av samfunnssystemer enn de som velger å være kuldemontører eller økonomer.

C: Det er klart at mye er opp til kvinner selv i forhold til deres posisjonering i samfunnet. Jeg synes det er problematisk når slike utfordringer «individualiseres» og man ser helt bort fra strukturer som ligger i veien; man fokuserer i stedet på hvordan enkeltindivider kan eller har kommet seg over hindringer på egenhånd. I den debatten er nok jeg det mange vil kalle en «gammel» og «kjedelig» feminist, fordi jeg heller vil organisere kvinner slik at vi sammen kan endre selve spillereglene.

J: Siden vi er en generasjon av individualister, kan vi heller skape eierskap til feminismen ved å fremheve de individualiserte måtene å drive feminisme på?

C: Er ikke «den individualistiske feminismen» en selvmotsigelse? Dersom man ikke ser seg selv eller andre kvinner som en del av en struktur, hvordan kan man da kalle seg feminist? Man avfeier sin strukturelle rolle i det ene øyeblikket og fremhever

den i det neste. Er man ikke en del av en struktur, bør man se det som at det er du som *privatperson* som ikke får styreverv, snarere enn at det er du som *kvinne* som ikke får det. Feminisme kan ikke være individuelt, man må se sine egne behov i forhold til andre kvinners interesser.

J: Det er ikke nødvendigvis en motsetning mellom det å være et individ som gjør frie valg og det å være innenfor en struktur som begrenser friheten. Som kvinner må vi bære ansvaret av å ta valg som på sikt slår ut negativt for oss selv. Samtidig kan vi være i et samfunnssystem som ikke gir oss full frihet. Som kvinne i Norge i dag har jeg mulighet til velge utradisjonelt i forhold til kjønn mitt. Men jeg kan også forbeholde meg retten til å utdanne meg som sykepleier fordi jeg har *lyst*, og ikke fordi jeg blir undertrykt av et system som tvinger meg til å ta kjønntypiske valg. Jeg opplever at sosialistiske feminister har fått lov til å definere hva det vil si å være feminist i Norge. Du har for eksempel uttalt i Dagsavisen at Siv Jensen ikke er en feminist. Er det virkelig sånn at du ikke kan se at hun kan være feminist? Må man være sosialist for å være en offentlig godkjent feminist i Norge?

C: Må man være sosialist for å være feminist? Det er klart mest effektivt for

feminismen at den har sosialistiske prinsipper i bunnen. Det finnes flere retninger under paraplyen «feminisme» som har lite med sosialisme å gjøre. Feminismen bør være partipolitisk uavhengig, men det finnes flere partier som ikke har en feministisk plattform. Fremskrittspartiet er et slikt parti. Siv Jensen blir ikke automatisk feminist av å operere innenfor en mannsdominert verden. For Siv Jensen er ikke likestilling et mål som gjelder alle, selv om hun selv lever sitt liv «likestilt». Hun har et menneskesyn som går bort fra en del elementære prinsipper som inngår i feminismens tankesett.

J: Hva inngår i dette tankesettet? Hvordan kan jeg vite om jeg er feminist eller ikke?

C: Feminister ønsker sosial, politisk og økonomisk likestilling, og dersom et parti skal kunne karakteriseres som feministisk, må det jobbe aktivt for å nå disse målene. Frp mangler en uttalt politisk agenda i forhold til kjønn. Frp er ikke skolerte i feminismens tankesett, men det vil ikke si at venstresiden har monopol på feminismen. Høyre har for eksempel en klarere feministisk agenda. Synes du Siv Jensen er en god feminist?

J: Blir det ikke litt rart å si god eller dårlig feminist? Jeg velger å definere en feminist som en som vil at menn og kvinner skal ha like rettigheter og muligheter. Jeg kan ikke si jeg er helt sikker på at Siv Jensen vil ha en slik likestilling, men jeg tror hun er enig. Syns du det er en god eller dårlig definisjon? Blir den for intetsigende?

C: Ja, i realiteten syns jeg det. Ingen vil si at de ikke er for like rettigheter og muligheter for kvinner og menn, men hva innebærer det? Det er der uenigheten ligger. For Frp handler likestilling om noe vi skal skaffe dem, altså innvanderne. Siv Jensen tror at vi er likestilt, at Norge er likestilt, og nå skal vi jammen lære de andre vestlige verdier så det synger etter.

J: Er feminisme en vestlig verdi?

C: Det er det for Siv Jensen, det er slik hun benytter seg av feminismebegrepet. Men nei, det er ikke en vestlig verdi, selv

om historieskrivningen kanskje bærer litt preg av det. Det har jo tradisjonelt vært hvite middelklassekvinner som har vært opptatt av likestilling.

J: På 8. mars-markeringen i fjor valgte Sara Azmeh Rasmussen å brenne en hijab. I etterkant av dette gikk flere organisasjoner, deriblant Kvinnefronten, ut og tok avstand fra dette som en del av 8. mars-markeringen. For meg blir dette absurd, og det føles som et utslag for venstresidens problematiske forhold til muslimer heller enn en vurdering av aksjonen i et frigjøringsperspektiv. Uavhengig av om det finnes kvinner som trives med hijab, burde det være rom for å demonstrere mot at noen kvinner blir tvunget inn i et plagg de ikke ønsker å gå i.

C: Jeg mener det var en uaktuell ting å gjøre fordi det gjør feminismen til en verdi som bare handler om vesten, på samme måte som når Lise Christoffersen i AP vil forby burka. Det med hijab er en kamp de må ta selv. Mennesker som Siv Jensen kan ikke bestemme hva som er undertrykkende. Man kunne forsåvidt ha paroler som demonstrerte det samme, men det å brenne noe som er hellig for store befolkningsgrupper i en setting der man heller skal stå samlet, blir å gå for langt. Dessuten blir det en ekstrem demonstrasjon som legger opp til at muslimske kvinner er vesentlig mer undertrykte enn vestlige kvinner. Brenn heller glittertrusene til barn som kler seg som voksne kvinner.

J: Vi skal komme tilbake til glittertrusene, men først litt mer om 8. mars-markeringen, som jeg mener i all for stor grad domineres av venstresidens hjertesaker. Jeg har ikke gått i ett 8. mars-tog der palestinasaken ikke hadde en fane. Sekstimersdagen går også ofte igjen, og jeg lurer på om det er saker som kanskje ikke bør være en del av kvinnedagsmarkeringen, rett og slett fordi det gjør at mange ikke klarer å identifisere seg med markeringen.

C: Palestinasaken hører kanskje ikke hjemme på kvinnedagen, men den dukker gjerne opp. Det blir i solidaritet med palestinske kvinner. Og det er greit. Kanskje tyder det på at folk trenger flere de-

monstrasjonstog. Sekstimersdagen er derimot viktig for kvinner, fordi det er en sak som kommer til å endre måten kjønne organisierer arbeidsdagen sin på.

J: Poenget mitt med 8. mars-markeringen og min litt enkle definisjon av feminisme er jo at jeg ønsker mangfold i feminismebevegelsen – at den skal åpnes for folk fra de aller fleste politiske grupperinger og samfunnslag. Jeg ønsker nakenmodeller, mannehatende lesbiske, venstre-radikale og Siv Jensen velkommen. Så kan vi diskutere hvorvidt det er lurt å fjerne likestillingsloven, eller om det virkelig er frigjørende å kle seg naken i manneblader. Venstresidens monopolisering av begrepet føler jeg marginaliserer debatten og gjør at mange føler de ikke hører til den gruppen av mennesker som kaller seg feminister. Så sier kjendiskvinner og politikere på høyresiden at de ikke er feminister, mens fjortenåringen sitter hjemme på rommet sitt og lurer på hvorfor ingen av dem hun ser opp til vil kalle seg feminister når likestilling åpenbart er et ønskelig mål.

C: Feminister har blitt utsatt for en enorm svartmaling. Feminister har aldri vært styggere, mer paranoide, mer nevrotsiske, sintere eller brent flere bh-er enn andre folk. Men slik har makta og media likt å fremstille det. Og dette er myter som fortsatt dyrkes og lever i beste velgående den dag i dag. Derfor føler mange en avstand til feminismen; de mangler eierskap til begrepet. Men du trenger ikke definere ideologien så enkelt likevel, du kan si at det å være feminist er å ha et ønske om sosial, politisk og økonomisk likestilling. Det er lite opplæring i skolen om likestilling og feminisme, selv om det trengs som aldri før. Unge gutter og jenter har ikke begrepene og kunnskapen som skal til for å møte all den nye seksualiseringa av medier og offentlige rom som treffer dem der det smerter mest – i underlivet. De tror det skal være sånn og tror at det er de som det er noe galt med fordi de ikke ser ut som alle på tv. Feminisme bør være en tilgjengelig motvekt til en hverdag hvor alle lærer at kroppen og seksualiteten er en vare, som jenter har og som menn vil kjøpe.

J: Unge mennesker er rutinert i å ta imot inntrykk fra media, være det seg i form av reklame, populærkultur og skjønnhetsidealer. Media er ikke en stor, ond konspirasjon mot lettformelig og naiv ungdom. Skjønnhetsidealene er heller ikke så ensformige i dag; det finnes et hav av subkulturer og en stor variasjon i de ulike mediene unge har tilgang til. Du har sagt at du ikke syns Madonna er en feminist. Hun er en ikonisk kvinne med kontroll over egen karriere, og et forbilde for mange kvinner, men ikke bra nok for å være feminist?

C: Som kvinner er vi også ansvarlig for vår egen likestilling. Vi må gi slipp på de kortsiktige fordelene som ligger i å bli behandlet som barn. Mary Wollstonecraft harselerer allerede i 1792 over det hun kaller «skjønnhetens diktatur», at kvinner for en stakket stund velger å bli oppvartet fremfor ved fornuftens bruk å gjøre seg fortjent til sine naturlige rettigheter, og slik er det fortsatt. Kvinner har brutt ned maktstrukturer, men så kommer det et tilbakeslag mot kroppen og hvordan denne skal se ut. Madonna utnytter kvinnelige fordeler på en måte som opprettholder et skadelig mønster mellom kjønnene. Jenter lærer dette av henne og av for eksempel Sex og singelliv.

Det kan se ut som det de siste 20 årene har skjedd en vending bort fra kampen mot skjønnhetstyranni, pornografi og objektivering av kvinner. I det postfeministiske samfunnet har kanskje de konkrete politiske kampene kommet i skyggen av andre strategier for frigjøring.

J: Men er det ikke et aspekt av makt i det hele? At kvinner har makt over menn i kraft av at kvinnekroppen er begjært?

C: Jo, og det er dritt og feil. På sett og vis er det den eneste reelle makten kvinner har. Derfor tar toskete jenter imot gratis drikke fra gutter på byen, som spanderer fordi de vil ligge med jentene. Gutter kan på mange måter kjøpe seg tilgang til kvinners kropp, men det som kan kjøpes, kan også stjeles. Der har du det med voldtekt igjen. Det klareste beviset av alle på at vi ikke er likestilte i det hele tatt!

J: Er det kvinner som blir utnyttet når de stripper, eller er det menn som blir utnyttet fordi de vil betale for det?

C: Det er strukturer som ligger til grunn der. At menn vet de kan betale for å se jenter nakne, preger hele den sosiale kontrakten mellom kjønnene. Dersom menn kunne forstå at de ikke bør betale for å se jenter nakne, og jenter ikke utnytter den seksuelle kapitalen de har i forhold til gutter, men heller satser på interesser og kunnskap, vil likestillingen mellom gutter og jenter heves betraktelig. Jenter har absolutt et ansvar her.

*JULIE ELLIEN BRANNEJELL (1984)
HAR EN BACHELORGRAD I LITTERATURVITENSKAP
OG ER MASTERGRADSTUDENT I SAMFUNNSØKONOMI
VED NORGES HANDELSHØYSKOLE.*

BØR FEMINISMEN FRYKTE BIOLOGIFAGET?

Inger Nordal er feminist og professor i biologi ved Universitetet i Oslo. Naturen er mer kompleks enn at det skulle være en selvmotsigelse.

Den moderne feminismen har som en av sine grunnleggende teser «Man fødes ikke som kvinne, man blir det.» (Simone de Beauvoir i *Det annet kjønn*). Dette utsagnet kan tolkes i mer eller mindre radikale retninger, for eksempel uttalte Fetts redaktør Charlotte Myrbråten, i forbindelse med jubileet for Charles Darwin til Klassekampen at «Hvis man ønsker å forandre kjønnsrollene i samfunnet, kan man ikke bruke noen av [Darwins] teorier.» For meg ser det ut som en villet blindhet, som vanskelig kan forenes med nysgjerrighet, kritisk sans og respekt for kunnskap. Hvordan kan etter ditt syn en holdbar biologisk forståelse av mennesket kombineres med Beauvoirs påstand biolog Inger Nordal?

Først må jeg få lov til å presisere: Jeg kaller meg feminist, men som naturviter er jeg dårlig skolert på hva feministisk teori og forskning er (naturvitenskapen er såkalt «verdinøytral»: kjønn, klasse, religion, etnisk tilhørighet spiller i prinsippet ingen rolle – selv om også det glipper når vi nærmer oss vår egen art, *Homo sapiens*). Jeg kan langt på vei følge Simone de Beauvoir (og også Charlotte Myrbråten, som jeg er sikker på at er like nysgjerrig som noen!), og jeg vil bruke noen eksempler fra moderne hjerneforskning, klippet fra boka som neurobiologen Steven Rose ga ut i 1997. *Lifelines – Biology, Freedom, Determinism*:

Hjernen er langt fra ferdigutviklet i fødselsøyeblikket og inneholder relativt få synapser.

I løpet av de første årene utvikles det 30.000 synapser pr. sekund pr. cm² hjernebark. Når nettverket er ferdig utviklet inneholder det 1011 (hundre milliarder) nerveceller (neuroner), der hver enkelt celle gjennomsnittlig kan motta signaler fra 1000 andre, noe som gir 1014 (hundre trillioner) synapser. Hjernen bygges, mens den mottar inntrykk og stimulans.

Og når det gjelder hjernen vår, finnes det faktisk påvisbare forskjeller – som rimeligvis speiler påvirkning og neppe arv: frontallappene (senter for følelser) er noe avvikende hos praktiserende buddhister, i forhold til alle oss andre. Og senteret i hjernen for hukommelse er bedre utviklet hos taxisjåførene i London enn i normalpopulasjonen. Det er faktisk rimelig belegg for at stimulans påvirker hjernens anatomi. Kunne det tenkes at dette også gjelder en smule (gjennomsnittlig) ulik påvirkning av ♂ vs. ♀ fra dag null? Jeg vet for lite om kommunikasjon mellom høyre og venstre hjernehalvdel, der det hevdes at kvinner overgår menn, men har i alle fall ingen naturvitenskapelig evidens for at ikke også det ikke kan skyldes en smule ulike stimuli fra fødselen av.

Når det gjelder hjernen vår, finnes det faktisk påvisbare forskjeller

Sosiobiologi og den beslektede evolusjonspsykologien har ikke fått stort gjennomslag i Norge, selv om de har sine tilhengere her i landet også. Om en kan snakke om vitenskapelig definisjonsmakt innenfor et så stort fag som biologi, hvor sterk er disse fagretningene i dag, og hvor gjør de seg sterkest gjeldende

Her gjelder det igjen å presisere: Sosiobiologi er studiet av mulige biologiske årsaker bak sosial adferd, og en analyserer hva som eventuelt ligger i genene og hva som er formet av miljøet. Mye spennende sosiobiologisk forskning har funnet sted når det for eksempel gjelder sosial organisering i termitter og i bikuber. Fugleforskere gjør sosiobiologiske studier når de flytter egg fra et reir til et annet og analyserer om en viss adferd (for eksempel fuglesangen) er arvet eller lært. Det er når faget dreier seg om vår egen art – *Homo sapiens* – at naturvitenskapen ofte glipper.

Det er når faget dreier seg om vår egen art – Homo sapiens – at naturvitenskapen ofte glipper.

alderhypotesen, kan min hypotese faktisk testes.

2. Kvinner, som i steinalderen skal ha vært samlere, husker bedre enn menn hvor ting befinner seg.

I forhold til denne påstanden har jeg ikke sett seriøse forskningsresultater. Og om jeg ser meg rundt i bekjentskapskretsen, er det lite som tyder på at dette er sant.

3. Kvinner, i motsetning til menn, er av natur monogame, passive og tilbakeholdne i forhold til seksualitet.

Sosiobiologer har en forunderlig hang til å se Victoriatidens kvinne-ideal som «kvinnens natur». Min oldemor var helt sikkert mer «kvinnelig» enn meg – både i forhold til seksualitet og annen aktivitet. Og *Fittstim-* og *Råtektst-*jentene kanskje mer «mannlige» enn meg? Og hvordan mine oldedøtre vil bete seg, kan jeg vanskelig vite. Det som er sikkert er at atferdsnormer som er endret så betydelig i løpet av få generasjoner, neppe kan ha genetisk basis. Og uten gener blir det ingen sosiobiologi.

Sosiobiologer har en forunderlig hang til å se Victoriatidens kvinne-ideal som «kvinnens natur».

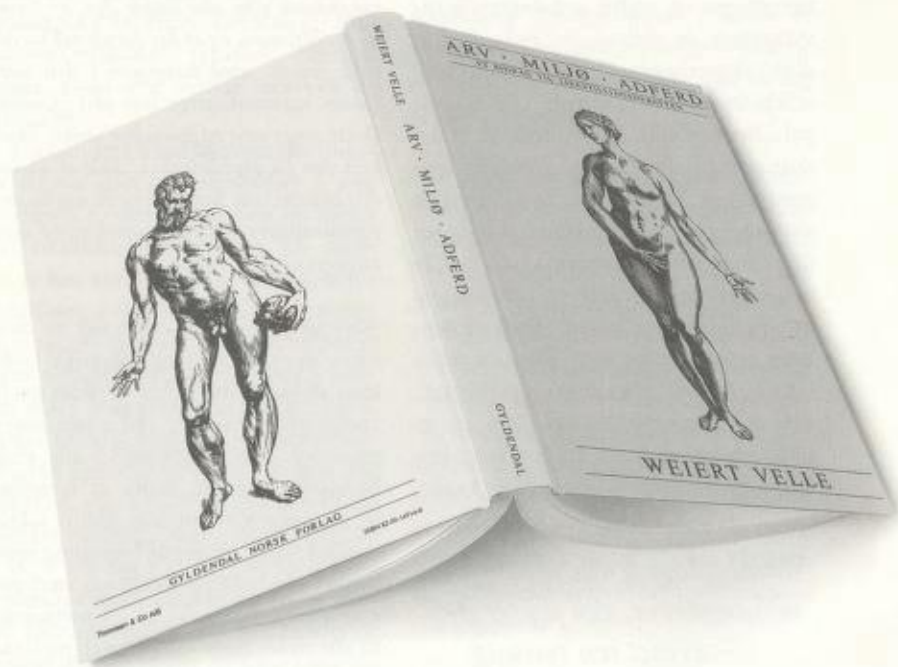
Den darwinistiske psykologen George Williams spør: «Er det ikke logisk å anta at vår forståelse av menneskesinnet ville høste betydelig innsikt ved å forstå for hvilke formål det var utformet?» Ut i fra et slikt syn er menneskets genetiske utvikling styrt av vår tilpasning til de utfordringer vi har blitt stilt overfor. Samtidig minner Williams om at vi må skille mellom egenskaper som er resultat av evolusjonære tilpasninger og det han kaller effekter av andre prosesser i artens utvikling. Finnes det et potensial for en biologisk fundert feministisk kritikk av evolusjonspsykologi og sosiobiologi i denne distinksjonen mellom tilpasninger og effekter, eller må argumentene finnes andre steder?

Jeg forstår ikke helt dette spørsmålet. Sosiobiologi kjenner bare et evolusjonært formål: å maksimalisere overføring av gener til kommende generasjoner. Ifølge teorien styres vi av et ubevisst behov for

å bli mødre – eller fedre – til et så stort antall barn som mulig. Jeg siterer her en ihuga talsperson, journalisten Bjørn Vassnes (*Livets dans – om kjønn, krig og kjærlighet*): «I både kropp og sinn er vi først og fremst mann og kvinne, tilpasset til å utføre det evolusjonen har utviklet oss for å gjøre: sette barn til verden».

Det er enkelt å forklare i en evolusjonær sammenheng at vi fødes mer uferdige enn noen annen art. Om vi sammenlikner oss med for eksempel sjimpanser, har vi selv i voksen utgave mer til felles med apeungen enn den voksne apen: relativt lite hår, flatt ansikt og relativt stor hjerne i forhold til kroppsvekten. I evolusjonsbiologiske termer vil vi kalle dette «pedomorfose», og et slikt fenomen kan forklares ved endringer av reguleringsgener. Vår «umodenhet» ved fødselen gjør at vi i stor grad mangler medfødte instinkter og derfor er tilsvarende mottakelig for læring, noe som utvilsomt har gjort oss tilpasningsdyktige i en verden som gjennom de siste millioner år har gjennomgått enorme endringer.

Selvsagt bør ikke feminister frykte biologifaget. Som feminist og biolog befinner jeg meg aldeles utmerket! Men det vi alle bør frykte er dårlig vitenskap, også når den presenteres under merkelappen *biologi*.

KRISTOFFER JULI-J. ARSEN (F. 1981)
ER STIPENDIAT VED INSTITUTT FOR NORDISTIKK
OG LITTERATURVITENSKAP, NTNU.

ER EIN ANNAN KJÆRLEIK MOGLEG?

*Ein gong drøymde ein om andre måtar å leve saman på.
Var det livet eller draumen som endra seg?*

Jorunn Veiteberg er kunsthistorikar og professor ved Kunsthøgskolen i Bergen. Ho spelte ei sentral rolle i den feministiske rørsla på 70-talet, i ei tid då feministar bar på nokre draumar som har forsvunne på vegen til i dag. Ein av desse draumane handla om kjærleiken og parforhold.

70-talets feminisme hadde mange uttrykk, og det var til dels store skilnader på korleis feministar møtte ulike spørsmål. Ei slik sak som splitta ein del ungfeministiske miljø var kva ein skulle meine om kjernefamilien, som av nokre blei sett som ein struktur som var med på å sementere kjønnsroller og hindre kvinner (og menn) i å leve frie liv. Andre meinte derimot at ein slik kulturradikal kritikk ville bidra til å skyve frå seg mindre radikale kvinner på ein uheldig måte, det var altså eit strategisk spørsmål. Atter andre var kanskje ikkje kritisk til kjernefamilien i det hele tatt, og sto meir i tradisjonen frå den eldre kvinnesaksrørsla. Korleis ser disse standpunkta ut for deg i dag, sett på over 30 års avstand?

Då eg vaks opp på 1950- og 60-talet var det skamfullt å «måtte» gifta seg, ugifte mødre blei sosialt utstøytte, valdtekt i ekteskapet var eit ikkje-eksisterande omgrep og incest utenkjeleg. Det kan vera vanskeleg i dag å forstå kor frigjerande det var då p-piller og spiral blei tilgjengeleg

for oss unge og ugifte jenter på slutten av 1960-talet. For ikkje å nemna sigeren vi kjente då sjølvbestemt abort blei innført i 1978, og vi ikkje lenger måtte dra til dyre abortklinikkar i England. For meg handla 1970-talets kvinnekamp mykje om å få kunnskap om og kontroll over eigen kropp. Denne frigjeringa av kroppen blei symbolsk uttrykt i til dømes kortklipt hår og ingen bruk av sminke. Ein trengte ikkje vera perfekt! Eg var aktiv i Nyfeministane, og eg er den dag i dag stolt over at vi fekk sett søkelys på vald og undertrykking i familien, noko som skjedde i alle lag av folket. Partiet AKP m-l var svært lite interessert i at forholdet mellom menn og kvinner skulle problematiserast, og dei dominerte Kvinnefronten. For dei var klassekampen overordna kvinnekampen, og det første til store motsetningar mellom dei ulike kvinneorganisasjonane som til dømes samarbeidde om 8. mars. For å terga AKP-arane foreslo Nyfeministane alltid parolar som gjekk på husarbeid, seksualitet og liknande spørsmål som vi visste braut med deira politiske linje. Det likar eg godt å tenkja tilbake på, sjølv om det var sørgjeleg oppsplitande då det stod på.

Feminismen får i dag av ein del konservative kritikarar skulda for å ha bidrege til at ekteskapet har mista posisjon, at vi har

fått eit stabilt høgt skilsmissetal, og diverse følgjer av dette. Skilsmisser er stort sett omtalt som noko negativt, mellom anna har skilsmissetal vore brukt som negativ variabel i statistikkar for å finne Noregs «mest lykkelege fylke». Korleis kan ein best sjå dei høge skilsmissetala som feminist? Skal ein argumentere for at skilsmissen ikkje nødvendigvis er negativ for dei involverte, heller ikkje barna, eller bør òg feministar opne for å ta ei meir konservativ haldning, og vurdere korleis ein best kan sette egne grenser for sin eigen fridom?

Å gi feminismen skulda for høge skilsmissetal, er altfor enkelt. Eg trur ikkje skilsmisse er ei lett løysing for nokon, så når det endar med det må det vera fordi det er den beste løysinga. Livet er uansett ikkje smertefritt. At mange barn synest det er svært leitt når foreldre går frå kvarandre, er opplagt, og vaksne må bli mykje flinkare til å samarbeida som foreldre også etter skilsmissa.

Kjernefamilien vart som sagt kritisert ut frå perspektivet at den heldt i live nokre uheldige strukturar som sette grenser for kvinners fridom. Somme freista då å utvikle andre og friare samlivsformer, opne relasjonar, større fellesskap, osv. Disse samlivsformene praktiserast kanskje av somme i dag, men diskusjonen kring

kjernefamilien har omtrent forstumma på eit ideologisk og praktisk-politisk nivå. Tvert om er tidas store spørsmål knytt til retten til å tre inn i kjernefamilieinstitusjonen, jamfør diskusjonen kring homofile sine rettar til ekteskap og adopsjon. Har kjernefamilien som ideologisk storleik vorte uangripeleg? Korleis har du opplevd denne utviklinga, og kva trur du det skuldast?

Eg kan godt innimellom sukka over at ein småborgarleg, snerpete livstil har blitt norma, og at det gjer livet meir keisamt. Men samstundes må vi hugsa at AIDS blei eit vendepunkt i min generasjon når det galdt ein meir laussluppen seksualmoral. Og livet i kjernefamilien er jo eit heilt anna i dag enn den familien vi i si tid gjorde opprør mot. I dag er norma at begge arbeider, at ein vel partner med same utdanningsnivå, at menn er nærverande fedre og ein deler på huslege plikter. Og det representerer trass alt ei utviding av familieomgrepet at eit ektepar kan bestå av to kvinner eller to menn og ikkje berre konstallasjonen kvinne og mann.

Feministar har stendig argumentert for at det som hender i privatlivet er uttrykk for politiske forhold, og at det som skjer i privatlivet kan få konsekvensar utover privatlivet sine grenser. Om vi held oss til ein slik analyse, lever vi i dag på andre vis enn vi gjorde då desse analysane slo igjennom? I så fall, vil resultatet av dei tidlegare analysane av maktstrukturane i parforhold endre seg mykje?

Økonomisk politikk - enten det gjeld kontantstøtte eller skatt - grip direkte inn i korleis folk organiserer sine liv i forhold til familie og arbeid. Barnehage- og bustadspolitikken likeins. Privatlivet er like vanskeleg å avgrensa frå korleis resten av samfunnet er organisert - den gong som no. Det har skjedd mykje frå 1970-talet og til i dag når det gjeld parforhold. Berre tenk på mentalitetsendringa som ligg i at sambuarforhold i dag er heilt greitt. Men den største endringa, som lett kan bli borte i fokuseringa på kjernefamilien, er endringa for einslege. For ein generasjon sidan var den einslege ein tragisk figur, og det var sterke grenser for kor store leiligheiter dei måtte ha, osv. I dag er «singlekulturen» eit attraktivt innslag i storbyane, og eit positivt ladd alternativ til kjernefamilien.

Kor langt er det mogleg å teoretisere og politisere begjær og kjærleik? Finst det spørsmål feminismen som politisk rørsle må sjå seg best tent med å la ligge?

Alt bør drøftast og undersøkast, teoretiserast og politiserast, men som ein seier også om kunst, vil det nok alltid vera ein rest som unndrar seg språk og kontroll.

*Jorunn Veiteberg er gift for 2. gong, med 3 bonusbarn og 4 barnebarn.

KRISTOFFER JUL-LARSEN (F.1981)
ERSTIPENDIAT PÅ NTNU.

Bli medlem

Det er på tide å samle feministene i Norge. Selv om mange rettigheter er vunnet, er det fremdeles lang vei igjen før vi når målet. Med andre ord: Kvinnefronten trengs! Og du trengs: Vi håper du blir med oss som medlem!

Send slippen til Kvinnefronten, Osterhausgate 27, 0183 OSLO, eller send e-post: kvinnefronten@online.no. Tlf: 22 20 64 00. www.kvinnefronten.no

Navn

Adresse

Postnummer

E-post

Telefon

Fødselsår

Medlemsskap Ordinær Student/trygdet Ungdom (under 18)

Medlemskap koster: Ordinær 350,- Student/trygdet 175,- Ungdom 50,-

Frimerke

TEKST: KRISTOFFER JUL-LARSEN
ILLUSTRASJON: BLUNDERBUSS

KAN VI BLI HJEMME I DAG?

*Hvorfor er det nesten utelukkende kvinner
som føler det mer givende å bli hjemme
eller i alle fall arbeide mindre?*

Betingelsene for kvinners posisjon i arbeidslivet har vært, og er fortsatt, en viktig feministisk kampsak. Når en ny generasjon, tilsynelatende progressive kvinner ønsker å være mer hjemme med barna sine er det ikke bare et angrep på den politikken som har blitt gjennomført av en statsforvaltning med mål om likestilling, men en kritikk av hele den samfunnsforståelsen feminismen har operert etter. Samtidig peker det mot selvmotsigelser feminismen bærer på.

KVINNELIG DELTAKELSE

Det viktigste argumentet for kvinnelig deltakelse i det lønnete arbeidslivet har alltid vært kvinners autonomi, deres evne til å sørge for, og styre, seg selv. Som konkurrenter til mannlig arbeidskraft har kvinners inntreden i arbeidsmarkedet ikke vært uproblematisk. Arbeiderbevegelsen i mellomkrigstiden argumenterte for at menn med forsørgeransvar skulle ansettes heller enn enslige kvinner. Men høyresidens liberalister fikk gjennomslag for sitt krav om likestilling – en likestilling som utvidet antallet arbeidssøkere og dermed tjente arbeidsgivernes interesser siden de da kunne presse lønningene ned tilsvarende. Innenfor en gitt historisk situasjon, den industrielle økonomien i mellomkrigstidens Norge, kunne to progressive krav, levelig lønn til arbeidere og likestilling på arbeidsmarkedet, fungere gjensidig utelukkende. Det innebar vel å merke at en godtok rammebetingelsene,

at det kun fantes et gitt antall stillinger, at økonomien var et nullsumspill, at verden ikke kunne endres.

Etter krigsårenes høye kvinnelige yrkesdeltakelse fikk den arbeidende kvinnen et enormt tilbakeslag utover på 50-tallet hvor den hjemmeværende husmoren ble det store idealet. Det var denne rigide familierammen 70-tallets feminister opponerte mot, og særlig var det den *hjemmeværende* kvinnerollen som måtte endres. Uten annen utdanning enn husmorskole, og ingen arbeidserfaring utenfor hjemmet ble kvinner gjort fullstendig avhengige av mannen materielt sett. Om ekteskapet skulle vise seg å bli ulevelig sto kvinnen på bar bakke om hun ville bryte ut. Egen jobb og egne penger, var medisinen mot en slik situasjon. Uten økonomisk likestilling ville kvinnens egentlige frihet være en umulighet. Med kun en lønnstager i familien var også sjansen stor for at mannens makt ble uforholdsmessig stor, han kunne diktere forholdene. Dermed var 50-tallets kjernefamilie dobbelt farlig for kvinnen: den låste henne til en situasjon, og bidro samtidig til å begrense hennes makt over denne situasjonen.

TO LÆRDOMMER

Denne gjennomgangen kjenner alle til i dag, men den kan være verdt å ha med seg når diskusjoner omkring kvinner som velger å bli hjemme dukker opp. Det er to grunner til det, for det første er det viktig

å minne om grunnen til at yrkesdeltakelse er viktig i seg selv. Likestilling er ikke kun like muligheter, det er også lik fordeling av makt og byrder mellom kjønnene. Makt har oftest grunnlag i materielle og økonomiske forhold. For det andre er den historiske gjennomgangen viktig for å understreke at det var en spesiell størrelse 70-tallsfeminismen angrep: kjernefamilien med den hjemmeværende husmoren. Denne størrelsen finnes fortsatt, og bør konfronteres i dag som tidligere, men er på langt nær den dominerende familiestrukturen. Eksempelene på dagens spørsmål knyttet til kvinners arbeid er annerledes og mer komplekse enn det enkle spørsmålet jobb vs. ikke jobb. Det norske sosialdemokratiet har lagt til grunn at alle skal arbeide. Vi kan se resultatet av denne svært vellykkede politikken i norske sysselsettingstall: Tett oppunder 80 % av menn og litt over 70 % av kvinner er del av arbeidsstyrken. Tallet for menn har holdt seg jevnt, mens kvinners deltakelse nesten har fordoblet seg siden begynnelsen av 70-tallet. Med dette har Norge en av verdens høyeste statistikker over sysselsatte. Samtidig er over 40 % av kvinnene ansatt i deltidstillinger, mange av dem ufrivillig, og i jobber som betaler uforholdsmessig mye mindre i lønn enn det menn med tilsvarende utdanningsnivå får. Dessuten bruker kvinner mer tid på husarbeid og barn enn menn, forventningen om at dette slår til for alle kvinner gjør det vanskeligere for kvinner å få

lederstillinger. Dermed fungerer familien fortsatt som en begrensning for kvinners makt i et større samfunnsperspektiv. Disse forholdene gjør arbeidsdeltakelse versus familieansvar en mer komplisert diskusjon i dag enn det var. Da må diskusjonen foregå etter noen andre analyser, og kanskje med andre forutsetninger og målsetninger.

ER HJEMMET UTENFOR SAMFUNNET?

Spørsmålet om den hjemmeværende kvinnen har også blitt møtt på en annen måte fra feministisk hold. Ved å oppvurdere det arbeidet som har blitt utført i hjemmet til alle tider, omsorg, matlaging, renhold, ble det mulig å vise at ikke bare muliggjorde den hjemmeværende kvinnen mannens lønnsarbeid, hun bidro aktivt til å skape og opprettholde verdier, slik at samfunnshjulene kunne gå rundt. Dette perspektivet har særlig vært viktig i en del feministisk historieforskning for å vise at kvinner slett ikke var ubetydelige i perioder hvor de ellers synes usynlige i historieverkene som har konsentrert seg om konger, politikere og forretningsmenn. Perspektivet har likevel ikke vært særlig viktig i diskusjonen omkring den hjemmeværende husmoren. Kvinnen som blir hjemme har av feminismen oftest blitt sett som den som nektes, eller nekter, å utvikle sitt eget potensial. Simone de Beauvoir så barnløshet i et fritt forhold som eneste løsning om hun skulle oppfylle sine egne drømmer for seg selv. Omsorgsarbeid har i liten grad blitt ansett som like verdifullt som tradisjonelle mannsjobber hvor en overskrider det dagligdage, om

det er i tenkning eller industri. Dette får to utfall, for det første at kvinners arbeid i hjemmet blir nedvurdert, stikk i strid med den feministiske historieskrivingens ønsker. For det andre at de kvinnene som går ut i arbeid som ikke passer til ideen om selvutvikling (les vaskekjerringer) umulig kan kjenne seg igjen i feminismens bilde av den frigjorte kvinnen. Det er ikke i arbeidsoppavene de finner mening.

FRIHET TIL OMSORG

Vi vet at en stor gruppe kvinner velger å bli hjemme lenger enn det permisjonen tilsier etter fødsler, og går så ut i deltidsstillinger, og dette er ikke bare kvinner med liten utdanning og lavstatusyrker. Flere tar til orde for at de vil være hjemme for å passe barn, utøve omsorg. De innser at valget er kjønnskonservativt ut ifra de kjønnsmakts politiske perspektivene jeg har redegjort for, men velger likevel å stille de grunnleggende og eksistensielle spørsmålene: Hvor viktig er det for meg å delta i lønnet arbeide? Hvem er det arbeidet tjener? Vil det ikke gjøre meg lykkeligere om jeg ikke jobbet så mye? Motstand mot det moderne samfunnets tallfesting av alt, med lønnsarbeidet som en tydelig eksempel på kvantifisering av selve hverdagen, har vært en viktig del av den alternative venstresidens identitet. Å nedvurdere arbeidslivet passer fint inn i arven etter 68-generasjonen og deres målsetting om at hvert menneske må finne mening i sitt eget liv. Da kan det synes underlig at store deler av den tradisjonelle venstresidefeminismen finner det umulig å akseptere at noen ikke ønsker å delta i karrierejag og den komparative lønnskonnkurransen.

Svaret er selvfølgelig at det synes underlig at det først og fremst skal være kvinner som ikke ønsker dette.

FRIHET?

Hvorfor er det nesten utelukkende kvinner som føler det mer givende å bli hjemme eller i alle fall arbeide mindre? Et slikt spørsmål flytter oss over fra en økonomisk maktpolitisk diskusjon til en biologisk, psykologisk og sosial maktpolitisk diskusjon. Hvorfor har mange kvinner mindre ambisjoner i yrkeslivet enn sine menn? Hvorfor ønsker mange kvinner å bruke mer tid på familie enn sine menn? Hvorfor er det nesten utenkelig at menn skulle ha like mye fødselspermisjon som kvinner? Feminismen har gode svar på disse spørsmålene, i noen tilfeller gode avvísninger av spørsmålene i seg selv, men de er alle diskusjoner som flytter interessen fra økonomisk makt til psykologi, biologi, identitet og sosiologi.

Innenfor disse feltene er det helt andre spørsmål som gjør seg gjeldende enn kvinnens autonomi. For saken er den at i en familie er ingen autonome. Den deltidsarbeidende moren Grethe Nina Hestholm uttrykte det slik i en kronikk: «Slik eg såg det måtte eg velje mellom min, såkalla sjølvrealisering, dvs. den sjølvrealiseringa den sosialdemokratiske kulturen opererer med som einerådande, og sonen min sin velferd.» (Bergens Tidende 02.10.09) Selvsagt må vi diskutere forutsetningene for slike utsagn: Det er ikke alle som kan ta seg råd til å jobbe deltid. Og hvorfor var det Hestholm som måtte ta valget, og ikke mannen hennes? Men grunnlaget for en slik diskusjon må uansett være at familiesituasjonen begrenser den autonomien som store deler av feminismen har som uttalt mål å nå.

OMSORG OG MAKT

Familiesfæren er en viktig arena for makt. Det innebærer også et mer sammensatt maktbegrep. Der noen 68-ere ville kvitte seg med alle strukturer som kunne begrense individet, må vi innse at vi er utstyrt med viljer som alltid vil rette seg mot andre, og at også omsorg er en del av dette bildet. Derfor må vi i størst mulig grad åpent belyse hvilke maktkamper som finner sted der. Den som kontrollerer familien økonomisk har umiddelbar kontroll. Men i en verden hvor færre og færre kvinner er utelukkende avhengig av sine menn

– selv om de i et større politisk perspektiv fortsatt har mindre makt – er den sosiale kontrollen over familien i ferd med å bli like viktig eller viktigere.

Samtidig som den velutdannede kvinnens tilbaketrekning til familien er en fallitt for den større politiske likestillingen kan det ses som en strategisk klok avgjørelse på to måter: For det første kan kvinner satse på et område hvor en får bedre betalt for innsatsen sin, en kvinne må jobbe hardere for å få samme uttelling på arbeidsmarkedet som en mann. I privatsfæren møter en ikke samme konkurransen. For det andre kan det være for å forsvare en makt kvinner har hatt lenge, som nå trues i en viss grad av menn som forlanger å få større innflytelse over oppdragelse, rutiner etc. Mennenes inntog er imidlertid en sannhet med sterke modifikasjoner, kvinner gjør fortsatt langt mer i hjemmet, og over halvparten av Norges innbyggere mener at kvinner skal ha mest foreldrepermisjon.

En som har tatt til orde for økt oppmerksomhet omkring kvinners arbeid i hjemmet, og en styrking av kvinnens posisjon som omsorgsarbeider er professor i sosiologi, Kari Wærness. Dessverre følges hennes kamp for de kvinner som har fattet tradisjonelle valg av en argumentasjon mot menn som ønsker å ta større del i, og dermed også få større innflytelse over, familiesfæren. Hun ser, helt riktig, at mennenes inntog i privatsfæren forskyver den maktbalansen som har eksistert i familien. Men i stedet for å diskutere hvilke følger denne forskyvningen vil få for kvinner og menn, hvordan vi kan utnytte dette til en positiv endring av holdninger til arbeidet i familien, går hun til angrep på endringen for å «forsvare» kvinners enerett på de sosiale rettighetene som har blitt familielivet til del.

INGEN SVAR?

I diskusjoner om makt og autonomi må vi stadig veksle perspektiv for å se hvilke

former for makt som står mot hverandre. «Den hjemmeværende kvinnen» er i dag et begrep hvor flere konkurrerende perspektiver kjemper om å få definere hvilke saker som skal være de viktigste. Oppgaven må være å avgjøre hvilke av perspektivene vi kan klare oss uten og hvilke som forsvinner om vi makter å endre andre forutsetninger. Kan vi forestille oss et samfunn hvor yrkesdeltakelse ikke er det eneste som kan påvirke ens materielle og økonomiske autonomi? Eller er det bare en drøm vi barn av middelklassen leker oss med for å utsette andre og mer realistiske endringer?

KRISTOFFER JUL-LARSEN (F. 1981)
ER STIPENDIAT VED INSTITUTT FOR NORDISTIKK OG
LITTERATUR, NTNU. HAN HAR INGEN BARN.

BLUNDERBUSS ER:
ANNA-JULLA GRANBERG & ANETTE L'ORANGE
UTØVER INNEN YMSE VISUELLE AKTIVITETER.

"HER, Å EN Å SELVFORNETTSEREN "WHY CAN'T I BE YOU", DER NI GUDINNESKIKKELSER PORTRETTERES.

LIK RETT TIL ARBEID – UHØRT PAROLE FOR MINORITETSKVINNER

Det er over ett år siden jeg først våget å kalle meg selv for muslimsk feminist i det offentlige ordskiftet ved å utfordre den tradisjonelle vestlige feminismen med min kronikk «Vestens enerett på feminismen» (Dagbladet 31.01.09). Som norsk-muslimsk feminist har jeg hatt en agenda om en samlet, inkluderende og likeverdig feminisme der muslimske kvinner også skal få sin stemme hørt med mål om å ivareta kvinnelig integritet i en universell kontekst uansett kultur, tro og livssyn. Målet har aldri vært provokasjon eller polarisering blant norske feminister, men heller en debatt om erkjennelse for å føre en mer slagkraftig kvinnekamp inn i en tid der mange prekære utfordringer fremdeles gjenstår. Selv om mitt engasjement har skapt debatt, er målet like langt unna som før. Debattene har funnet sted, men de har stoppet opp ved muslimske kvinners bekledning. Først hijab, nå burka. Man konstruerer et problem om burka som går på bekostning av reelle samfunnsproblemer, som for eksempel manglende arbeid blant kvinner med minoritetsbakgrunn. Dette er et langt mer alvorlig problem som nesten er forsømt både i debatten om likestilling og om integrering.

Rett til arbeid er en forutsetning for kvinnens integritet der økonomisk selvstendighet er en altomfattende parameter som gjennomgående påvirker alle rollene og funksjonene en kvinne tillegges både i sosialt og privatliv – alt fra fordeling av foreldrepermisjon og terskelen for å komme ut av et undertrykkende parforhold, til maktfordelingen i samfunnet. Uansett om man støtter tradisjonelle kjønnsroller der kvinnen etterstreber en rolle som omsorgsgiver, bør enhver norsk kvinne ha et potensial til økonomisk selvstendighet og dermed ha hatt et aktivt arbeidsliv. Vi har i dag to ulike aspekter ved problemet om tilstrekkelig arbeidsengasjement blant minoritetskvinner.

Det første aspektet angår den unge generasjonen muslimske kvinner født i Norge som toppe all statistikk for høyere utdannelse og skolegang, men som likevel sliter med å komme seg inn i arbeidsmarkedet. Unge muslimske kvinner er klart dominerende i både religions- og

samfunnsengasjement, og den muslimske feministiske fremmarsjen førte nylig til kjønnskvotering av muslimske menn ved valget til styret i Muslimsk student-samfunn. I områder der samfunnet åpner seg med velferdsgoder som gir like rettigheter, som for eksempel skole og utdannelse, trer muslimske kvinner frem i samfunnet i samsvar med sin religiøse selvrealisering. Veien videre er derimot vanskelig da mange møter lukkede dører. Sosiologen Ida Drange har lagt frem en bekymringsverdig forskningsrapport som viser at kvinner med minoritetsbakgrunn til tross for høy utdannelse og god beherskelse av språk, har vanskelig for å få seg jobb i tillegg til at de tjener langt dårligere enn sine etnisk norske søstre. Den vanligste retorikken blant norske politikere er argumentasjonen om manglende vilje til yrkesdeltakelse, der årsaken til problemet ofte plasseres hos minoritetene selv og løsningen enkelt formuleres som avskaffelse av kontantstøtten, med bakgrunn i at kvinner med minoritetsbakgrunn prioriterer barn og familie fremfor karrieren. Disse argumentene stemmer imidlertid ikke med virkeligheten. I et eget punkt trekker Drange frem «at minoritetskvinner i mindre grad enn majoritetskvinner får svekket arbeidstilknytning etter å ha fått barn». Den politiske debatten ville tjent på en åpen dialog med kvinner med minoritetsbakgrunn samt inkludering av akademikere og forskere istedenfor populistiske debatter der kvinner med minoritetsbakgrunn står igjen som taperne.

Problemets andre aspekt er den såkalte førstegenerasjons innvandrerkvinner, som ikke er født og oppvokst i Norge. Dette er – med all respekt – de såkalte husmødrene blant innvandrerne, som har viet sitt liv til å oppdra storfamiliene med mange barn uten tilbud om norskopplæring og sosial integrering. Nå som barna er oppdratt og har etablert sine egne liv, sitter disse kvinnene igjen med manglende språk som et handicap i både egenomsorg og sosialfunksjon. Disse kvinnene har blitt sittende hjemme, og manglende aktivitet har ført til somatiske livstilssykdommer som diabetes og hjertesykdom i tillegg til psykiske plager som depresjoner, noe som medfører betydelige personlige lidelser i tillegg til store samfunnsutgifter. Det ver-

ste er likevel den dype umyndiggjøringen av disse kvinnene som ikke engang klarer å forklare seg, selv i en livskrise med alvorlig sykdom. Den kvinnelige integritet er for lengst erstattet med hjelpeløshet, ensomhet og isolasjon. At samfunnet ikke ser egenverdien i denne generasjonen av kvinner er en ting, men det store problemet er at man ikke er i stand til å belyse problemene hva angår minoritetskvinner på en adekvat måte.

Hver gang man tar opp debatten om lik rett til arbeid blant kvinner blir det ensidige søkelyset rettet mot islam. Vi må slutte å skyld på kulturelle forskjeller og se forbi hudfargen og bekledningene. Vi må se kvinner og individer. Deres behov og mål. Bare da kan vi heve oss opp til et nivå i debatten om likestilling og feminisme hvor deltakerne er likeverdige.

HVORDAN SNAKKER MAN OM VOLD?

*Dette skal ikke handle om statistikk.
Menns vold mot kvinner eksisterer.
Det må vi forholde oss til og snakke om.
Spørsmålet er bare hvordan.*

For å ha det klart først som sist: Det er her selvsagt egentlig ikke snakk om «menns vold mot kvinner». Det var en test. Du burde blitt provosert. Dette skal selvsagt egentlig handle om enkelte menns vold mot kvinner, eller såkalt kjønnsbasert vold. Og ja, riktig nok utsettes også menn for vold fra både menn og kvinner, og kvinner utøver også vold seg imellom. Men her skal det handle om enkelte menns vold mot enkelte kvinner.

EKSPERTENE SVARER

Hvordan bør man som feminist forholde seg til menns vold mot kvinner?

Patricia Kaatee, Amnesty: Kjønnsbasert vold mot kvinner bygger på og forsterker en langt mer omfattende kjønnsbasert diskriminering av kvinner som begrenser kvinners grunnleggende rettigheter. Den kjønnsbaserte diskrimineringen bekreftes og legitimeres av kjønnsstereotypene. Kjønnsbasert vold kan bare forebygges og bekjempes på en varig måte ved å motvirke den mer generelle kjønnsbaserte diskrimineringen. Fordi den er internasjonal må en strategi for å forebygge å stanse volden å ha et internasjonalt perspektiv. Når det gjelder seksualisert vold er diskriminerende kjønnsstereotyper i aller høyeste grad med på å tilrettelegge for overgrep og nekte kvinner muligheten til å oppnå rettferd gjennom rettsystemet.

Tove Smaadahl, leder for Krisesentersekretariatet: Ved å ha innsikt og kunnskap om volden som samfunnsproblem. De fysiske og psykiske konsekvensene av vold hindrer kvinners fulle deltakelse i samfunnet. Det dokumenteres i Krisesenterstatistikken 2008 som viser at 1 av 5 besøkende kvinner ikke er i lønnet arbeid. En doktorgradsstudie av Kjersti Alsaker ved Universitetet i Bergen fra 2008 viser at 38 % av de voldsutsatte kvinnene som kom til krisesentrene ikke fikk lov av mannen å jobbe. Manglende selvstendig økonomi er noe av årsakene til at mange kvinner forblir i forhold hvor de utsettes for vold av partneren.

For kvinner som utsettes for vold er dette én av mange livserfaringer. Det preger livet hennes, men livet hennes er likevel mer enn den volden hun blir utsatt for.

Hvordan unngår man å redusere kvinner som har vært utsatt for vold til ofre når man diskuterer voldsspørsmål?

Sunniva Ørstavik, likestillings- og diskrimineringsombud: Man må klare å løfte blikket fra enkeltskjeber og over på samfunnsstruktur. For kvinner som utsettes for vold er dette én av mange

livserfaringer. Det preger livet hennes, men livet hennes er likevel mer enn den volden hun blir utsatt for.

Ulf Rikter-Svendsen, Reform (ressursenter for menn): En kvinne utsatt for vold fra en mann/kjæreste er jo nettopp et offer. Det er her hele forandringspotensialet ligger for mannen som er voldsutøver. Ansvar ligger på ham – uansett hva foranledningen har vært. Det er også her muligheten for å engasjere menn ligger. Mange menn er eller vil bli berørt av vold mot kvinner – de kjenner antagelig til noen som har vært utsatt for vold eller har utøvd vold. Samtidig står offerrollen som kollektiv eiendom for kvinner for fall, kvinner kan også være utøvere av vold. Bildet er flertydig og komplekst, og andre faktorer enn kjønn spiller også inn.

Anton Popic, Fokus (forum for kvinner og utvikling): Det å være et offer har med mangel på kontroll å gjøre. Et offer har et veldig begrenset handlingsrom. Den beste måten å unngå å redusere kvinner utsatt for vold til ofre, er å tilby valgmuligheter. Det er ikke nok å anmelde og straffe overgriperne. Det er også viktig å lytte til kvinnene og respektere dem, inkludert når de ikke velger «feministisk».

Det er viktig å lytte til kvinnene og respektere dem, inkludert når de ikke velger «feministisk».

Kaatee: Kvinner utsatt for overgrep er ikke offer, men overlevende. Overlevende må ha en stemme inn i enhver offentlig debatt om vold og overgrep, og deres erfaringer og anbefalinger må tillegges avgjørende vekt. Det betyr også at vi som medmennesker, som samfunn, må tørre å gi rom til de svært smertefulle og ofte skam- og skyldbelagte fortellingene om vold og overgrep.

Hvordan diskuterer man menns vold mot kvinner uten å demonisere menn?

Rikter-Svendsen: Man må unngå å generalisere, og heller omtale denne formen for vold som *noen* menns vold mot kvinner, og inkludere et syn på menn generelt som bærere av en positiv mannskultur. Voldsutøverne er unntakene.

Popic: Man må benytte seg av en mer nyansert analyse og inkludere menn i begrepet kjønn. Man må se på menn ikke bare som utøvere av det patriarkalske systemet, men samtidig som dets ofre. Patriarkatet foreskriver ikke bare kvinners roller og muligheter, men begrenser også menns handlingsrom. Hvis vi benytter oss av en slik analyse, unngår vi å demonisere et helt kjønn, og vi får mulighet til å alliere oss for å bekjempe det undertrykkende systemet.

Kaatee: Først og fremst ved å unngå å generalisere. Dernest ved å erkjenne at menn også er viktige alliansepartnere i arbeidet for å forebygge og stanse vold mot kvinner.

Hvilket fokus er det i dag på forebyggende arbeid ovenfor unge og hva bør gjøres bedre?

Ørstavik: Det mangler tiltak mot vold og voldtekt i undervisningen. Et tiltak vil derfor være å få kunnskap om vold

og overgrep inn i skolen på en helt annet måte enn i dag. Dette har vi tatt opp med Kunnskapsdepartementet, og jeg håper de på sikt vil ta dette inn i læreplanen i videregående skole.

Rikter-Svendsen: Reforms Hvitt Båndkampanje kommer til å fokusere på dette. Utfordringen blir å skape et rom hvor gutter og menn kan diskutere: Hva er vold? Hva er det å være mann? Dessuten vil et variert og fullt ut tilgjengelig behandlingstilbud til voldsutøvere være det beste forebyggende tiltaket man kan skape. Hindrer man gjentakelse vil volden langt på vei forsvinne.

Kaatee: Det er så å si ikke fokus på forebyggende arbeidet mot kjønnsbasert vold i det hele tatt. Amnesty International har oppfordret regjeringen til å sette temaet seksualitet, grensesetting og grenseoverskridende adferd på læreplanene i grunn- og videregående opplæring, men det har så langt vært liten interesse for dette. Populærkulturen – musikk, filmer, dataspill – er i altoverveiende grad med på å legitimere vold, inkludert kjønnsbasert vold.

Populærkulturen – musikk, filmer, dataspill – er i altoverveiende grad med på å legitimere vold, inkludert kjønnsbasert vold.

Hva er ditt inntrykk av fokuset på vold mot kvinner og den måten man debatterer dette på i dag? Hvilke endringer ønsker du deg, om man tenker visjonært, når det gjelder samfunnsdebatten og fokuset på området?

Ørstavik: Det har vært en del fokus på behandlingstilbud til menn, og til lovfesting av krisesentre osv. Det er også positivt at vi nå er i gang med å prøve ut omvendt voldsalarm. Det er et godt tiltak ikke minst fordi det signaliserer at samfunnet i større grad enn før ansvarliggjør

gjerningsperson og ikke offer. Så langt har det i alt for stor grad vært kvinnene som med eller uten barn har måttet legges kraftige begrensninger på egen bevegelsesfrihet. Her må det gjøres mye mer i samme retning. Det kan ikke fortsette å være sånn at en gruppe kvinner og barn lever som flyktninger i eget land, mens voldsutøveren beveger seg fritt. Vi må snakke mer om årsaken til vold og hvordan vi kan oppdra gutter og menn på en måte som gjør at de ikke tyr til vold. Vi må skape rammer for jenter og kvinner som gjør at de lettere kommer seg vekk fra voldelige menn. Da må vi også tørre å ta diskusjonen om hva det er ved samfunnet som gjør at en relativt stor gruppe gutter og menn tyr til ulike former for vold og overgrep. Dette er diskusjoner vi er mer enn villige til å ta hvis overgriper har en ikke-vestlig bakgrunn. Det gjentar å se om vi i fremtiden blir flinkere til å se på de kulturelle samfunnskapte aspektene også når overgriper er etnisk norsk.

Vi har ingen rådende mannskultur i Norge i dag som aksepterer menns vold mot kvinner. De som påstår dette tar feil.

Rikter-Svendsen: Debatten om vold mot kvinner er etter min mening polarisert og lite fruktbar. Den er preget av unøyaktighet, forenklinger og generaliseringer, noe som igjen skaper avstand og motstand. Vi har ingen rådende mannskultur i Norge i dag som aksepterer menns vold mot kvinner. De som påstår dette og setter det i sammenheng med manglende engasjement hos menn tar feil. Vi har indikasjoner på at de aller fleste menn er imot at menn bruker vold mot kvinner. Både Reform/Amnesty-undersøkelsen *Hvem bryr seg?* (2007) og surveyen *Likestilling og livskvalitet* (2007) bekrefter dette. Gutter og menn trenger muligheter for å øke sin kunnskap om fenomenet vold og å drøfte spørsmål knyttet til det å

være mann. Får man til det vil debatten løstes til et annet nivå.

Popic: I de fleste samfunn i det globale Sør er det vi i Norge anser som vedtatte sannheter ikke det. Makthavere og premissleverandører i disse samfunnene aksepterer ikke engang at vold mot kvinner er et samfunnsproblem. Og de som kanskje ser at det er problematisk plasserer ikke problemet på det strukturelle nivået. Vold mot kvinner anses kanskje som noe som skjer blant de lavere klassene, skyldes alkohol og arbeidsledighet, men anses sjeldent som uttrykk for kjønnsmaktforholdet. I flere av disse samfunnene trenger vi mer, og ikke mindre, feministisk «propaganda». For sikre at budskapet skal nå målgruppene må det begrunnes og gjentas.

Smaadahl: Det er viktig å bruke like begreper uavhengig av nasjonaliteten til omtalte. Æresdrap og familietragedier er politisk skapte begreper som skaper distanse mellom kulturer. Samfunnet sympatiserer mer med familietragedien enn med æresdrapet. Den etnisk norske mannen blir en stakkar, mens mannen av utenlandsk opprinnelse blir en barbar. Tar man begrepet æresdrap ut av en kulturell eller religiøs kontekst, ser man klart at uansett hva man kaller det er utfallet det samme.

Kaatee: Det er mitt klare inntrykk at vold mot kvinner ikke er noe prioritert tema i det offentlige rom annet enn når det kan formidles som sensasjonelt nyhetsoppslag av typen «Drapet var en ren henrettelse». Når det gjelder interessen blant politiske myndigheter er det i dag i all hovedsak Justisdepartementet ved Knut Storberget som tar dette på alvor, mens politikere og byråkrater i andre departement ikke synes å forstå at det må en helhetlig og samordnet innsats til for å forebygge og stanse denne volden. Den visjonære tanken jeg har om hvordan dette burde være er selvføl-

gelig at interesse for vold mot kvinner skal være minst like stor som interessen for sykelønnsordningen er nå. Det skal debatteres og diskuteres, av politikere fra alle partier, næringslivstopper, fagbevegelse og frivillige organisasjoner. Det skal avsettes forskningsmidler som kan kartlegge både strukturelle og individuelle årsaker. Det inkluderer årlige omfangsundersøkelser og presise økonomiske beregninger som synliggjør hvor mye en prosents økning av omfanget av kjønnsbasert vold mot kvinner koster samfunnet. Menn som utøver vold skal føle et ekstremt sterkt press på seg, for hele samfunnet er på vakt, alle ser dem. Kvinner som utsettes for vold og overgrep skal vite hvor de skal henvende seg, og de skal få tilpasset psykisk, fysisk og økonomisk hjelp til nødvendig oppreisning og rehabilitering. Politiet har den nødvendige kompetansen til å gjennomføre grundig etterforskning i alle voldtektssaker, blant annet fordi det er opprettet en sentral, uavhengig og døgnbemannet enhet mot seksualisert vold i politiet og egne seksuelle overgrepsteam i alle politidistrikter, med det resultatet at 80 prosent av alle voldtektssaker anmeldte fører til rettssak.

TRÅDNØSTING

Så kommer man likevel ikke unna statistikken. For det er først i statistikken at vold mot kvinner trer frem som et samfunnsproblem. Enkeltilfeller er nettopp det – enkeltilfeller, med mer eller mindre spesielle omstendigheter, som alkoholproblemer eller psykiske lidelser, eller kompliserende forhistorier som egenopplevd misbruk o.a. Når man i debatten skal forholde seg til volden som samfunnsproblem må man søke å gjøre det med respekt for enkeltilfellene. Et viktig spørsmål i den sammenheng er hvorfor det alltid er den voldtatte kvinnen som er hovedfokuset i debatten.

Det er tross alt den som utøver vold som bryter loven. Det er han som gjør urett – hans handlinger som utgjør

problemet. Likevel ser vi gang på gang at mediefokuset i etterkant av overgrepssaker nærmest begrenser seg til en oppfordring til kvinner om å ta taxi hjem fra byen. De signaler dette sender til de som faktisk utsettes for vold er mildt sagt uheldig: Som om de kunne forhindre det de har blitt utsatt for ved å ta taxi hjem, og altså har seg selv å takke. Som om denne volden er noe som per definisjon befinner seg der ute og som man som kvinner må akseptere og gjøre sitt beste for å gjemme seg for.

Gang på gang ser vi at mediefokuset i etterkant av overgrepssaker nærmest begrenser seg til en oppfordring til kvinner om å ta taxi hjem fra byen.

Vi må skyldfølelsen hos voldsutsatte kvinner til livs, og da må voldsutøverens skyld frem i dagen og voldshandlingen settes i fokus. Og like mye som en voldtatt kvinne må kunne slippe å bli omtalt som offe mot sin vilje, må en voldsutøver få muligheten til å bli en vanlig mann, uten voldspreffikset permanent påklisset. Man må la mennesker endre seg, og man må vise at man tror de kan endre seg gjennom de begreper man bruker om dem, også når man snakker i mer generelle vendinger. Utøver av vold og utsatt for vold. Ikke voldsmann og voldsoffer.

Å frata kvinnen skyld betyr imidlertid ikke at vi skal frata kvinner ansvar, men dette ansvaret skal ikke tas i form av lengre skjørt, kortere hæler og tidligere innetider. Både kvinner og menn må delta i debatten og innse at spørsmålet ligger i hvordan vi skal komme volden til livs – hvordan samfunnet skal være for at færrest mulig tyr til vold. Og i felleskap må vi komme frem til en måte vi kan snakke om temaet vold mot kvinner på som

ikke gjør at vi implisitt utroper voldtatte kvinner og menn som har utøvd vold til tapte sjeler.

Samtidig som den voldsutsatt kvinnen er fokus i debatten, snakker man *om* henne, snarere enn *med* henne. I den svenske antologien *F-ordet* (Petra Östergren (red.), 2008) skriver journalist Anna Svensson om «hur våldtagna kvinnor används som politiska slagträn samtidigt som de förvägras inträde i det offentliga samtalet». Svenssons poeng er at kvinner som har vært utsatt for voldtekt må få en stemme i debatten og at man må gi slipp på de fordommer man utviser ovenfor disse. Man selger skinnet før bjørnen er skutt når man gjennom den utdelte offerrollen utroper dem som for svake til å ytre seg, samtidig som man da også *gjør* dem svakere. Svensson skriver: «Både våldtäktsoffer och överlevare är märkliga termer, för de är namn på identiteter. I stället för att bara ses som en erfarenhet rikare blir jag som våldtagits något annat än det jag var. Som om det som är jag skulle ha försvunnit vid våldtäkten».

Dette at man i samfunnsdebatten omtaler voldtatte kvinner som om hele deres vesen per definisjon transformeres fordi de krenkes fysisk og/eller seksuelt, fremstår som særdeles bakstrevsk. Vi må selvfølgelig ikke bagatellisere effekten dette har på det enkelte individ, eller undervurdere betydningen av et passende behandlingsapparat, men å låse fast den voldsutsatte i en evig offerposisjon er et uheldig overformynderi. Det er ikke slik at kvinnens vesen defineres av seksuell renhet og fysisk ukrenkethet. Det er ikke slik at en person utsatt for voldtekt nødvendigvis blir «ødelagt for livet».

*Respekt er ikke det samme
 som å være raus med offer-
 klistrelappene.*

En mann som har voldtatt påfører også seg selv en enorm krenkelse, men så

lenge vi ikke snakker om denne – og heller skyver både handling og utøver inn i den dunkle voldtektsbåsen – eksisterer den da på et nivå hvor det går an å ta tak i den? Det er for all del ikke en «kvinner kamp mot menn» som må kjempes, men en samfunnets kamp mot et samfunnsproblem. Man må respektere de voldsutsatte når man snakker om dem, og man må respektere dem nok til at man snakker *med* dem. Respekt er ikke det samme som å være raus med offerklistrelappene. Noe som går igjen i svarene ovenfor er nettopp dette med valgfrihet. Kvinner må få velge å ikke være ofre. Og menn må få velge å ikke bli værende voldsmenn for evig tid. Den utopien Patricia Kaatee presenterer burde være mulig å oppnå. Vi må lære oss å snakke om temaet vold mot kvinner uten å undertrykke de som utgjør den statistikken dette ikke skulle handle om. Den statistikken som sier at 1 av 5 kvinner på verdensbasis, og 1 av 10 i Norge, har opplevd å bli voldtatt.

HILDE SORIE PETERSEN (1984)
 ER SKRIBENT, STUDENT OG BARTENDER.

HEIDRÁR KARINE JÓHANNESDÓTTIR MORECK
 ILLUSTRATÖR.

KLASSEKAMPEN KLASSEKAMPEN KLASSEKAMPEN

PRØV
GRATIS
I TRE UKER

SMS ABO FETT TIL 1960

H. Oerth

E. ADAM

ET OFFERS BEKJENNELSER

*Det er ikke lett å være fri når man elsker og begjærer.
Det eneste som kan redde offeret er reisen
mot nye horisonter.*

Jeg kjenner en kvinne som i mer enn to år har vært i et forbudt og umulig kjærlighetsforhold med en mann som har samboer. Hun har forsøkt å avslutte forholdet på tusen forskjellige måter, men lykkes ikke. Denne kvinnen har vanligvis stor viljestyrke og tar aldri rollen som offer. Unntatt i forhold til denne mannen som hun villig lar trampe over seg og knuse sitt selvbilde, om og om igjen. På et vis er det et fantastisk skue for enhver som i detalj vil studere menneskelig galskap og forfall, underkastelse og ansvarsfraskrivelse.

Hun er avhengig av ham. Selv etter lange perioder uten kontakt kan hun uten varsel ryke utpå igjen. I blant hører hun ut som de kvinnene som ikke forlater sine voldelige kjærester: «Man velger ikke hvem man forelsker seg i. Jeg har tilfeldigvis forelska meg i et rasshøl som bedrar kjæresten sin og driter i om han føkker opp livet mitt», pleier hun å si. Det er forbløffende ofte den replikken faller. Denne kvinnen har fra tid til annen vist meg dagboken sin. Hun skriver:

Jeg går rundt i Oslos gater uten filter mellom meg og resten av verden. Jeg tar inn alt, alle inntrykk, og har ingenting å beskytte meg med. I dag da jeg satt på t-banen kom den brakende ut av intet – følelsen at jeg aldri vil greie å unnsnippe ham, unnsnippe meg selv, at jeg er nødt til å hanskes for alltid med den totale hengivenheten for ham, som

han så nonchalant knipser bort, snur ryggen til, tier ihjel, når hverdagen som inkluderer samboeren, melder sin ankomst etter våre nattlige møter. Alt jeg får lov å være er en fantasi, en easy escape fra en småkjedelig hverdag. Jeg har begynt å se meg selv med hans øyne og lar meg villig redusere. Jeg tror ikke egentlig at jeg fortjener bedre.

Andre ganger prøver hun å snu seg fra offerrollen til femme fatale ved å beskrive leken med utroskap som om det skulle vært en feministisk geriljastrategi: *Jeg tar det jeg vil ha, uavhengig av om mannen tilfeldigvis er opptatt. Før eller senere får jeg det som jeg vil ha det.*

Jeg har ofte tenkt at hun burde fått et kræsjkurs i selvinnsikt eller at noen burde lempet av en container med feministisk litteratur på dørstokken hennes. Da, har jeg tenkt, ville hun ikke gått inn i den dritten med åpne øyne og omfavnet sin egen ulykke så inderlig, gang på gang. Det provoserer meg at hun går for offerrollen, og bekjentskapet har fått meg til å spørre hva som skiller offeret fra den seirende.

*Hva skiller offeret fra
den seirende?*

I sommer gjenleste jeg *Det annet kjønn*. Det er til tider deprimerende lesning. De fleste feminister er kjent med Beauvoirs sylskarpe observasjoner av hvordan kvinnen fra vugge til grav lærer å se seg selv som offeret, Den Andre, hun som ikke kan overskride seg selv og transcendere, slik det er mannen forunt. I forordet til den norske utgaven fra 2000 oppsummerer litteraturviter Toril Moi Beauvoirs to hovedtanker. For det første er ikke kjønn noe essensielt, en statisk størrelse vi fødes med og forblir i. For det andre påtvinges kvinner gjennom oppdragelse en underlegen selvoppfatning som får henne til å se seg selv som relativ i forhold til mannen. Hun definerer seg ikke i kraft av seg selv, men som negasjonen av mannen. Kvinnelighet er en måte å være på, en tilstand, som forutsetter at menn er absolutte og vesentlige, og kvinner er relative og uvesentlige. Beauvoir skriver:

Kvinnen er svakere enn mannen; hun har mindre muskelkraft, færre røde blodlegemer, dårligere lungekapasitet...det finnes omtrent ingen idrett der hun kan konkurrere med mannen; hun kan ikke stille opp mot ham i kamp... Så hennes grep om verden er mer begrenset; hun er mindre standhaftig og mindre utholdende i sine prosjekter, som hun også er mindre i stand til å gjennomføre. Det vil si at hennes individuelle liv er mindre rikt enn mannens. (Beauvoir 1949)

Hun definerer seg ikke i kraft av seg selv, men som negasjonen av mannen.

Kvinnens skriblerier i offerets dagbok speiler Beauvoirs eksempel tydelig. Er det ikke nettopp grepet om verden og sitt eget individuelle liv hun har gitt opp? Hun dveler kjærlig ved offerrollen, vil ikke gi avkall på tilstanden hun kjenner så godt. I fortvilelsen kjeder man seg ikke. Som offer kan man slippe det tyngende ansvaret ved å stå opp for seg selv:

I stedet for å gå med rak rygg og gi faen i hele greia, sitter jeg nummen på t-banen. Da jeg ser mitt eget speilbilde i vindusruten, oppdager jeg til min store forbløffelse at jeg sitter med tårene trillende nedover ansiktet, ved høylys dag, midt i rushtiden.

Er det ikke sånn at hun har gitt opp å kjempe for sin egen verdighet i den relasjonen? Hun tar ingen kamper med ham, bare omkamper, der hun gientar seg selv i det uendelige: «La meg være i fred, hvis du ikke mener alvor!» eller «Velg meg, for pokker! Jeg gidder ikke gjenta det. En dag kommer jeg til å slutte å si det.» Men hun er ikke utholdende nok, verken til å forlate ham for godt eller stå fast på sine krav om at han skal gi henne ordentlig kjærlighet. Alt er sagt før – kjedsommelige variasjoner over samme tema. «Det er fordi jeg er så feig», sier han til henne.

Menneskets feighet, og hvordan den begrenser ens egen og andres frihet, blir hyppig behandlet i filosofien. I en liten tekst med tittelen *Beantwortung der Frage: Was ist Aufklärung?* fra 1784 spør den tyske filosofen Immanuel Kant seg hva Opplysning er, og hvordan det er forbundet med makt. Det er best illustrert, mener Kant, med opplysningstidens motto: «Ha mot til å bruke din fornuft!» I bunn og grunn er det mangel på mot som gjør at mennesket ikke blir fritt. Vi fristes mer av at andre skal gi oss svarene og vise vei, enn av å gå i front selv:

Latskap og feighet er årsakene til at en så stor del av menneskeheten, lenge etter at naturen sluttet å stake ut retningen for dem,

likevel fortsatt er under livslang veiledning, og grunnen til at det er så lett for andre å gjøre seg til deres foresatte. Det er ikke så lett å modnes. Hvis jeg har en bok som forstår for meg, en prest som har en samvittighet for meg, en lege som bestemmer kostholdet mitt, og så videre, trenger jeg ikke bry meg. Jeg trenger ikke tenke, hvis jeg bare kan betale - andre gjør gjerne det harde arbeidet for meg.

Kant, som har blitt kritisert av flere feminister for å legge for mye ansvar over på enkeltmennesket og overse de intrikate systemene av hindringer som eksisterer på samfunnsnivå, mener

altså at det er fornuften som skal redde oss. Frihet oppstår først i det øyeblikk mennesket (eller mannen som det står i originalteksten) frir seg fra sine selvpålagte begrensninger. Men det må skje kollektivt, erkjenner Kant, enkeltmennesket er for utrent og lite vant med å gi seg selv retning.

Frihet oppstår først i det øyeblikk mennesket frir seg fra sine selvpålagte begrensninger.

FRIHET OG ANSVAR

Lignende resonnementer finner vi hos flere av de liberalfeministiske klassikerne som riktignok bygger videre på Kant, men utvider analysen og ser på betingelsene kvinner har for å nyte godt av Opplysning. Virginia Woolf insisterer på at kvinnen må skaffe seg sitt eget fysiske og mentale rom for å kunne utvikle seg helt som menneske. Mary Wollstonecraft advarer mot patriarkatets trygge favn i *Et forsvar for kvinnens rettigheter* (1792) hvor hun skriver at kvinners kunnskapsmangel og trangsynthet er hovedårsaken til undertrykking. Det er kjernefamilien, skriver Wollstonecraft, som låser kvinnen fast i en rolle hvor alt hun settes til å gjøre er å behage og behages. Kvinnen settes opp på en pidestall der hun blir tilbedt og forsørget av mannen. Samtidig kan storsamfunnet helt fint rettferdiggjøre at kvinner ikke skal få sitte ned der beslutningene tas – de er jo rett og slett for dumme og makelige til at det ville være fornuftig å tildele dem ansvar for å drive med politikk og høyere utdanning! Men, fortsetter Wollstonecraft iltert, at det forblir slik er ikke bare mannens skyld, selv om han nyter visse privilegier på grunn av den samfunnsorganiseringen – kvinnen bærer også et ansvar. Hun må gi slipp på de kortsiktige fordelene som ligger i å bli behandlet som et barn. Wollstonecraft harselerer mot det hun kaller «skjønnhetens diktatur», at kvinner for en stakket stund velger å bli oppvartet fremfor ved fornuftens bruk å gjøre seg fortjent til sine naturlige rettigheter.

Det er liksom ingen nåde å få, spesielt ikke hos liberalistene.

NY KUNNSKAP

Det er sterk kost å lese klassikerne. Det er liksom ingen nåde å få, spesielt ikke hos liberalistene. Men vi kan kanskje trenge det? Som inspirasjon og en vei ut av offerrollen, ikke som en komplett analyse av de mekanismene som gjør at kvinner i mindre grad enn menn erobrer makt og handlingsrom? Kunne man tenke seg feministisk praksis og analyse som er makt- og strukturkritisk og tar høyde for kryssende akser av undertrykking (klasse, kjønn, etnisitet, seksuell orientering), men i mye større grad gjør det mulig for

kvinner i umulige situasjoner, å vinne seg selv, sitt håp og sitt mot tilbake?

Når jeg ser denne kvinnen som blir hos en mann som bare bruker henne, og jeg ser at hennes største brist ikke er mangel på kunnskap om sin egen situasjon og hva som fører henne dit, hvordan kan jeg da tenke tanken at det hun trenger *nettopp* er mer opplysning, mer kunnskap? Det enkle svaret er at det er i møtet med ny kunnskap at horisonten trer frem, at verden åpner seg. Det er når man slutter å stirre på sitt forgråtte ansikt og når man løfter blikket fra sin egen misere, at muligheten for noe annet enn offerfengselet viser seg.

Det er i møtet med ny kunnskap at horisonten trer frem

Simone de Beauvoir visste mer enn noen annen at det krever sine ofre å være noe annet enn offer. De fleste kjenner til hennes nevrotiske og ambivalente forhold til livsledsageren Jean-Paul Sartre som riktignok var en intellektuell gave i hennes liv og motsatt, men som også svek henne med sine utallige affærer. Men få vet om Beauvoirs *egen* affære med forfatteren Nelson Algren som hun traff under sitt opphold i Amerika i 1947, og som hun utvekslet intet mindre enn 300 kjærlighetsbrev med i de følgende sytten årene. Beauvoir skal ha vært forelsket i Algren som foreslo ekteskap og et liv sammen i Chicago, men hun mistet ikke sitt mål av sikte. Hun skulle skrive, og hun skulle skape. Toril Moi forteller at Beauvoir skrev til ham at hun «ville ha alt ut av livet: Jeg vil være kvinne og mann, ha mange venner og ensomhet, arbeide hardt og skrive gode bøker, reise og ha det moro, være selvisk og uselvisk.»

Dette er skrevet av en kvinne med kunnskap. Ikke kunnskap forstått som dannelse, men kunnskap i betydningen innsikt i hva det gode liv er, for henne. Og ikke minst, det kantianske mot til ikke å nekte seg selv noen verdens ting. Noen ganger må man reise ut for å komme hjem. Det gjelder også offeret.

ANNE BITSCH
ER MASTERSTUDENT I SAMFUNNSGEOGRAFI.

Samtiden

Tidsskrift for politikk, litteratur og samfunnsspørsmål

Abonner på Samtiden

Der andre vil skrive historien i ettertid, er Samtiden til stede mens den skapes.

Samtiden stopper opp og tar de viktige debattene. Et abonnement på Samtiden er derfor en flott gave til alle som vil forstå endringene når de skjer.

samtiden@samtiden.no eller 22 400 400

ABONNEMENT: 22 400 400 STUDENT 345,- PRIVAT 399,-
INSTITUSJON 435,- LØSSALG 120,- • WWW.SAMTIDEN.NO • REDAKTØR: CATHRINE SANDNES

ASCHEHOUG

TEKST: IDAL BERGSTRÖM
FOTO: HENRIETTE KVÆRNENG JOHANSEN

LIKESTILLING À LA LYSBAKKEN

*Favorittfeministen har
blitt minister.*

PANELELTAKER CHRISTINE KOTH OG LEDER FOR KVINNEPANELET LOVELEEN BRENNÅ SAMMEN MED AUDUN LYSBAKKEN.

— **E**li Hagen, trenger vi et kvinnepanel som Audun Lysbakken nå har satt ned for å se på likestillingen?, spør Atle Bjurstrøm.

Han har nettopp åpnet kveldens NRK-debatt på Litteraturhuset ved å sitere Karl Ove Knausgård som følte han mistet mannligheten sin ved å trille barnevogn rundt omkring i byen. Eli Hagen svarer ikke overraskende «nei» på spørsmålet. Vi er for likestilte og så lenge hun har befunnet seg i bakgrunnen av politikken har hun ikke registrert at noen regjering har satt ned et utvalg for å se på eldreomsorgen. Kommentator Elin Ørjasæter insisterer igjen og igjen, selv når det motsatte påvises i hennes argumenter, at det ikke eksisterer strukturer i samfunnet. Sosialantropolog Runar Døving snakker om de stakkars mennene, og sier at det er kjempelett å være pappa.

Audun Lysbakken vil ha ny giv i likestillingsdebatten i Norge. Han har en stor jobb foran seg.

*Det er ikke lett å intervju
herr Lysbakken. Han sier jo alltid de
rette tingene.*

FRIGJØRING!

Fett har fått et intervju med selveste ministeren. En knapp halvtidlig en fredag morgen. Men det er ikke lett å intervju herr Lysbakken. Han sier jo alltid de rette tingene. Og som politikere flest, har også han sine historier og sitater som han gjentar. Løftene holder seg godt innenfor regjeringsplattformen, visjonen ligger på vent. Som andre norske feminister generelt strør ikke Lysbakken om seg med ord som kjønnsrett og patriarkat, selv om i hvert fall «kjønnsrett» står skrevet inn i partiprogrammet til SV. Men litt kampsnakk får vi.

— Det vi snakker om her er en frihetskamp, sier ministeren som i Fett nummer 1/2005 etterlyste en frigjøringsbevegelse fra tradisjonelle kjønnsroller.

— Det er dette høyresiden ikke skjønner når de for eksempel vil avskaffe pappapermisjon. Når de beskylder oss for tvang og regulering, ser de ikke hvor mye tvang og regulering som ligger i kulturen eller i den tradisjonelle oppfatningen av hva det vil si å være kvinne og mann. For meg handler hele likestillingspolitikken om å øke folks frihet.

TRE TING

Hvordan skal Lysbakken kjempe for denne friheten? Det er her det blir så kjedelig å være minister. Det er klart han tør å love ting; ting som står i regjeringsplattformen. Statsråden selv deler det inn i tre hovedmål:

1) Likelønn — «Der det er ting som hører hjemme i lønnsoppjøringene, men også politiske grep knyttet til lovverk og antidiskriminering, retten til heltidsarbeid og en mengde ting som likelønnskommisjonen har tenkt på».

2) Foreldrepermisjon — «Lykkes vi med dette forbedrer vi også kvinners muligheter i arbeidslivet, så det å øke fedrepermisjonen er også et viktig kvinnespørsmål. Og så skal vi ha en full gjennomgang av hele foreldrepenge-systemet, fordi jeg ønsker å

se om vi kan gjøre det enklere og mer likestillt».

3) Menns vold mot kvinner og barn — «Jeg er veldig opptatt av at vi nå får fulgt opp den nye krisesenterloven godt og at vi har en bred strategi mot vold, både vold i hjemmet og tilknyttet trafficking og prostitusjon».

PAPPAPENGER

Apropos fedre, så har jeg funnet en ting å pirke på. I Soria Moria 1 er målet å «gi far rett til å opptjene selvstendige permisjonsrettigheter. Hver av foreldrene skal gis fødselspenger på basis av egen opptjening». I Soria Moria 2 er kravet senket, nå skal man bare «sikre flere fedre selvstendige opptjeningsrettigheter til fedrekvote».

For den som ikke har helt kontroll på det meget kompliserte foreldrepermisjonssystemet vi har i Norge, så har det altså vært slik at fedre ikke har hatt rett til foreldrepenge basert på eget opptjeningsgrunnlag, foreldrepenge har vært knyttet til mor. Dette er i ferd med å forandre seg, men har blitt til et så komplisert system at daværende Likestillings- og diskrimineringsombud Beate Gangås sendte brev til Barne- og likestillingsdepartementet i mai 2009 for å klage på et «uforståelig lappverk av regler» der flere menn faller utenfor. Kravet er selvsagt at begge foreldre skal få foreldrepenge basert på egen lønn. Slik er det altså enda ikke, i likestillingslandet.

*Det er opp til meg å slåss
for penger slik at vi kommer
så langt vi kan.*

Tilbake til utvanningen — Soria Moria 1 skulle gi alle fedre selvstendig opptjeningsrett, Soria Moria 2 skal bare gi det til «flere».

— Det er vel først og fremst bare en erkjennelse av at vi ikke kan garantere at absolutt alle skal ha fått det når denne perioden her er slutt, men at flere skal få det, sier Lysbakken.

Men hvorfor ikke, hvorfor er det så vanskelig?

— Det er bare et spørsmål om kostnader. Når vi både utvider foreldrepermisjonen totalt og gir flere rett til den, så er det en stor satsning. Det vi har gjort de siste årene med permisjonen er en kjempestor velferdsreform som vi har brukt veldig mye penger på. Med det siste statsbudsjettet fikk 1500 fedre rett, nå gjenstår det 6000. Mitt mål er å gå løs på det og få redusert tallet mest mulig i hvert eneste budsjett. Det er opp til meg å slåss for penger slik at vi kommer så langt vi kan. Jeg mener selvsagt at vi må bort fra dette, at menns rettigheter skal avhenge av kvinners. Det er både en form for diskriminering og inneholder et forferdelig gammeldags syn på menn som omsorgspersoner.

Også sementerer det at det hovedsakelig er kvinnen som skal ta hånd om barna.

— Ikke sant. Det er en sånn statlig fasttømring av de gamle kjønnsrollene, som det er veldig viktig å gjøre noe med.

RENT KONKRET

Da Lysbakken ble utnevnt som minister, regjeringens yngste i en alder av 32, ble det beskrevet i Dagbladet at han «strutter av lykke». Av Ole Gunnar Ballo, altså en av sine egne, har han blitt beskyldt for å representere det elitistiske og snobbete i SV, mens merkelappene i pressa rundt statsrådsutnevningen kjørte langs revolusjonære linjer av typen «børsfiende og skattehauk» (na24.no) og «Stoltenbergs Marxist» (Aftenposten). Siv Jensen uttalte at «det mest radikale kortet i regjeringen er Audun Lysbakken» til Aftenposten, og journalister siterte friskt fra et intervju i VG fra 2005 der statsråden kaller seg sosialist og marxist og snakker kapitalismen midt i mot. Det er ikke rart vi lurer på hva Audun Lysbakken skal få til som minister. Begrensninger eller ikke, her er en som vil endre ting. Selv om han må løpe til statsråd hos kongen om et kvarter, og skifte til litt penere klær før den tid. Som den irriterende journalisten insisterer jeg på å få noen flere konkrete tiltak på bordet. Vi har diskutert moralpolitiet på Grønland og Siv Jensen som vinner propagandakampen. Og Lysbakken har fortalt en av sine favorithistorier fra den siste tiden, om da han gikk over Grønland med Amal Aden. Greit, du snakker, og du har gått en symbolsk tur med en kvinne med minoritetsbakgrunn. Jeg vil ha konkrete tiltak. Hva kan du gjøre? Hva vil du gjøre?

– I politikken blir det alltid en sånn konkurranse om hvem som kan komme med flest mulig tøffe tiltak, og det er noe Siv Jensen er ekspert på, svarer ministeren.

– Men i forhold til en sånn sak (moralpolitiet) så må vi innse at det ikke er alt som kan løses med politikk. Regjeringen kan ikke vedta at moralpolitiet skal forsvinne. Det å vise holdninger er faktisk veldig viktig. Jeg har sagt i forbindelse med debatten at noe av det viktigste vi kan gjøre er nettopp å vise holdninger. Det er noen som ler av det, men jeg mener faktisk det er sant. Også handler det så klart om de store tingene, det handler om arbeid og det handler om språk, om barnehage og alle de tingene som

gjør at folk med minoritetsbakgrunn og ikke minst kvinner og barn kan lykkes i det norske samfunnet og bli satt i stand til å ha kontroll over egne liv.

Så har vi satt ned en komité for å markere 100-års jubileet i 2013 for kvinners stemmerett, som jo egentlig er 100-års jubileet for innføringen av demokrati i Norge.

GIENEROBRING

Siv Jensen er for øvrig absolutt ikke feminist, slår Lysbakken fast. Og han er enig i analysen til Dagbladet-kommentator Marte Michelet som under fjorårets Feminismekonferanse snakket om «Siv Jensens» feminisme, som kupper kampen for likestilling og reduserer den til en kamp mot islam.

– Det er fascinerende å se hvordan de kreftene i norsk politikk som har vist sterkest motstand mot all aktiv likestillingspolitikk nå har opphøyet kvinnefrigjøring og likestilling til en spesifikk norsk verdi og bruker det som et argument mot det flerkulturelle samfunnet. Jeg blir veldig provosert av det. Hver gang jeg kommer til Stortinget for å diskutere ting som har med hvordan vi skal bedre kvinners posisjon i Norge, som likere fordeling av foreldrepermisjon eller kvotering, så blir Fremskrittspartiet helt rabiante. Men Siv Jensen har så langt vunnet propagandakampen, og Lysbakken kan ikke annet enn å gjenta det vi har hørt før, nemlig at venstresida må skjerpe seg i debatten.

– Av og til har kanskje venstresiden vært forsiktig med å komme på banen nettopp fordi Frp liksom har erobret dagsorden. Men jeg mener det er ingen grunn til at det ikke er vi som skal snakke høyest om tvangsekteskap eller om forsøk på sosial kontroll av kvinner. For dette handler ikke om kultur og innvandring, det handler om likestilling og kvinnefrigjøring. Og vi skal være like tøffe på det uansett hvem vi møter.

UTREDNINGER OG JUBILEUM

Lysbakken har i hvert fall tre konkrete tiltak som han håper skal gi likestillingsdebatten en ny giv: Et utvalg av den mer akademiske typen skal lage en utredning om likestilling i et «livsløps-, etnisitets- og klasseperspektiv», som igjen skal danne grunnlag for en ny likestillingspolitikk. Og så var det dette omstridte «kvinnepanelet» som per da dette skrives har ført til mest debatt om hvorvidt det trengs, og hvem som sitter i det. Og til slutt:

– Så har vi satt ned en komité for å markere 100-års jubileet i 2013 for kvinners stemmerett, som jo egentlig er 100-års jubileet for innføringen av demokrati i Norge.

Burde man ikke heller kalle det det da?

– Jo altså, jeg har sagt flere ganger at det jo er det det er, men nå heter det foreløpig 2013 jubileet.

Men dette hadde kanskje ikke blitt noe av hvis ikke det var for at Norsk Kvinnesaksforening og Ottar i april i fjor skrev et innlegg i

Klassekampen og sendte brev til Stoltenberg, hvor de klagde over at det var satt ned en stortingskomité for å planlegge feiringen av grunnloven i 2014, mens ingenting var gjort i forhold til 2013?

– Jeg kjenner ikke forhistorien, men da jeg kom inn her hadde Anniken Huitfeldt begynt med det allerede og satt ned en komité.

Men det har kommet en del kritikk av at jubileet har havnet i likestillingsdepartementet, nettopp fordi det burde være en feiring av demokratiet, ikke «bare» kvinners stemmerett?

– Ja. Men nå er jeg glad for at det ligger her. Og jeg har tenkt å sørge for at det blir gjort noe bra ut av det.

Undertegnede blir senere oppringt fra en kommunikasjonsrådgiver i departementet som hevder at Anniken Huitfeldt hadde begynt å planlegge 2013 jubileet før sommeren, på eget initiativ, ikke på grunn av kvinnebevegelsens pekefinger. Torild Skard fra Norsk Kvinnesaksforening tror ikke 2013 hadde kommet på agendaen uten press fra kvinnebevegelsen.

– Aldri i livet. Og enda har det ikke blitt prioritert nok. Vi vil ikke at det skal bli en begrenset likestillingsgrei.

PREMISSER

Dette med 2013 jubileet kan ikke bli Lysbakkens kampsak. Eller kunne det blitt det? En symbolsk kampsak som insisterte på at kvinners rett til å stemme var en seier for demokratiet, ikke bare kvinnene? Skulle vi spørre Eli Hagen om hun synes det er en god idé? Debatten i NRK den torsdagen, 4. februar, ble oppsummert av Atle Bjurstrøm med ordene «skal jeg tolke panelet rett så handler likestillingsdebatten om både menn og kvinner». Live-sendinger er krevende, men fra en seriøs politisk debatt om likestilling bør vi kunne kreve mer.

Det er i hvert fall en debatt om likestilling

Audun Lysbakken vil ha mer, sier han. Når jeg etter debatten trefte Lysbakken og spør hvordan det har seg at han ikke kom inn på sitt tredje satsningsområde, vold mot kvinner og barn, får jeg vite at NRK hadde bestemt at dette ikke var oppe til diskusjon. Vår lisensfinansierte kanal bestemte at en likestillingsdebatt ikke skulle handle om vold mot kvinner, men at det var greit å snakke om prinsessekjoler, lekegevær, hjemmeverende mødre og likelønn.

Lysbakken blir litt sliten av at jeg ikke synes noe særlig om nivået på debatten.

– Det er i hvert fall en debatt om likestilling, sier han, og mener at temaet ikke har vært på politisk dagsorden på en stund.

Kanskje det. Men hva med sommerens Hanne Nabintu Herland, evolusjonsbiologene, angrepene på kjønnsforskerne, alt snakk om likelønn, kvinner i filmindustrien, Anna Anka og andre lignende utspill som stort sett bidrar til å skape det latter-

milde og lett useriøse debattklimaet hva gjelder likestilling, som vi også finner på NRK?

Klokka er tross alt 11 på kvelden, og ministeren har en gravid samboer som venter hjemme. Ikke helt overraskende fikk jeg aldri noe svar på hvor lang pappapermisjon han har tenkt å ta ut, og han kan heller ikke slå fast at de to feministene (samboeren Siv Mjaaland har også markert seg offentlig som feminist i diverse debatter) er så veldig likestilte, men de prøver å organisere «vårt liv som best vi kan i forhold til våre egne idealer».

Så gjenstår det å se, og det blir spennende å følge med, på hvordan en sosialist, marxist og feminist i ministerpost best kan organisere politikken i forhold til sine idealer.

AUDUN LYSBAKKEN (32)

|| BARNE-, LIKESTILLINGS OG INKLUDERINGSMINISTER

|| NESTLEDER I SOSIALISTISK VENSTREPARTI SIDEN 2006

|| SATT PÅ STORTINGET FOR HORDALAND FRA 2001 – 2005, OG BLE VALGT INN I 2009

|| GJORDE SIVILTJENESTE SOM KONTORSEKRETER VED NORSK ØKOLOGISK LANDBRUKSLAG

|| HAR JOBBET SOM JOURNALIST I KLASSEKAMPEN

|| VÆRT AKTIV/STYREMEDLEM I BERGEN UNGDOM MOT EU, BERGEN NATUR OG UNGDOM, STUDENTPARLAMENTET I BERGEN, SOSIALISTISK UNGDOM I BERGEN, HORDALAND OG NASJONALT, MEDLEM I BERGEN BYSTYRE 1999-2000

|| EGEN BLOGG: WWW.RETTVENSTRE.NO

|| HAR EN ÅPEN FACEBOOK-PROFIL MED OVER 1100 VENNER, DER MÅN FORUTEN MENGDER AV POLITISKE OPPDATERINGER OGSÅ FÅR VITE AT MINISTEREN SYNES DET ER TRIST Å HA SETT SISTE EPISODE AV SISTE SESONG AV THE WIRE, MEN AT FØRSTE SESONG AV MAD MEN SOM HAN FIKK TIL JUL KAN VÆRE EN ERSTATNING.

|| TAKKET NEI TIL MINISTERPOST I FORRIGE REGJERINGSPERIODE FORDI HAN MENTE HAN VAR FOR UERFAREN.

|| BLIR PAPPA FOR FØRSTE GANG I SOMMER.

IDAL BERGSTRØM (F. 1981)

ER EN NORSK-SVENSK JOURNALIST, SAMFUNNSVITER OG AKTIVIST. HUN HAR EN MASTERGRAD I GENDER, DEVELOPMENT AND GLOBALISATION FRA LONDON SCHOOL OF ECONOMICS.

HENRIETTE KVÆRNENG JOHANSEN (F. 1986)

STUDERER FOTOKUNST OG ER FRILANSJOURNALIST OG FOTOGRAF.

KJØNN ETTER SKJØNN

*Selv om man har mannlige XY-kromosomer,
kan man likevel være kvinne.*

Uansett hvor mye feminister gjentar at vår kjønnsidentitet ikke er noe vi er, men noe vi lærer og spiller ut, så fungerer ikke verden sånn i det daglige. Jeg har jentetiss, ergo er jeg jente, eventuelt er jeg jente fordi jeg har jentetiss. Verden er da også ordnet slik at det er et naturlig samsvar mellom type kjønnsorgan og jente- og gutteavdelingen i klesbutikken, i arbeidslivet, i garderoben og på dass. Ikke bare er kjønnsorganene forskjellige, men menn er tyngre, sterkere og høyere enn kvinner. Få andre steder er dette tydeligere enn i idretten.

Menn løper fortere, kaster lengre og hopper høyere enn kvinner. Det kan ikke konstrueres bort. I sportens verden, der det viktige er å være best, er det innlysende at menn og kvinner ikke kan konkurrere mot hverandre nettopp på grunn av dette (de eneste som ikke har skjønt det er motstandere av damefotball, som gjerne mener at ethvert mannelag i tredje divisjon lett hadde slått kvinnelandslaget). Forskjellen i våre kjønnskaraktistika betraktes som så innlysende at ikke finnes noen definisjon av kjønn i Det internasjonale friidrettsforbundets regelverk. Dra ned trusa og jeg skal si deg hvilket kjønn du har. Men hva skjer med mennesker som ikke ser ut til å passe inn i kjønnskategoriene?

«VELDIG, VELDIG MANNLIG»

Den sør-afrikanske sprinteren Caster Semenya vant 800-meter for kvinner under VM i friidrett i Berlin i fjor sommer. Friidrettsverdenen var imponert, men ikke udelt positiv. TV2s ekspertkommentator Steinar Hoen sa det slik under semifinaleheatet: «– Ja, jeg vet ikke helt hva man kan si på TV, og heldigvis så jobber ikke jeg i NRK, men jeg liker ikke dette her, Lars [Lystad sportskommentator i TV2 red. anm.]. Jeg syns dette

her virker veldig, veldig mannlig». Aftenpostens sportsjournalist Arne Hole delte Hoens skepsis og kalte finalen for en «selsom opplevelse». «Syv åpenbare kvinnekropper i konkurranse med en som lignet en mann. Og drøye 100 meter fra satte «mannen» inn en spurt ingen av de andre var i nærheten av å følge». Den seriøse journalistikken måtte vike for mobbekarakteristikker.

18-åringen Caster Semenya kom nærmest fra intet og løp seg inn i verdenseliten på tiden 1.55.46, en tid få løpere har vært i nærheten av siden dopingbruken i de gamle østblokklandene avtok. Hun var 20 meter foran de andre deltakerne i mål og det så ut som hun jogget. Sladderer begynte å gå i friidrettsverdenen. Det samme gjorde sjikanen. For var ikke sprinteren litt vel muskuløs og breiskuldra? Hadde hun ikke litt vel mørk stemme? Løp hun ikke litt vel mye fortere enn sine åpenbart kvinnelige konkurrenter? På bakgrunn av mistankene gikk Det internasjonale friidrettsforbundet til pressen og sa at de hadde bestilt en kjønnstest av Semenya, som skulle avgjøre om hun fikk beholde gullmedaljen. Testen skulle være omfattende, og resultatene ville ikke foreligge før flere måneder etter mesterskapets slutt. Men sirkuset var bare så vidt i gang. Tabloidene disket opp med overskrifter som «Hun har testikler» «Var testosteronbombe», «Ble stoppet på vei inn på damedo». Spekulasjonene omkring Semenyas kjønn antok uante dimensjoner.

RASISME

Kjønn ble raskt et spørsmål om rase. Sør-Afrikas idrettspresident Leonard Chuene var rasende og beskyldte Steinar Hoen for rasisme:

– Det er en rasistisk kommentar. Hun er en kvinne og hun er her

Kvinnelighet bestemmes vel så mye av innpakningen som det som pakkes inn.

fordi hun er god nok. Dette er en forulemping av vårt land, det er en forulemping av alle.

Han mente videre Hoens kommentar var typisk «europesk» og at det egentlig dreide seg om rase og kultur. Men hvordan kan et utsagn om kjønn generere beskyldninger om rasisme? For det første er det en fornærmelse å kalle en kvinne for en mann eller en mann for en kvinne (hvorfor det er slik er et annet spørsmål.) En person kan for eksempel fornærme en annen ved å si at «mor di er mann». Poenget er ikke å påpeke at den fornærmedes mor er mandig på noe vis. Fornærmelsen skjer gjennom å angripe noe som anses som hellig eller ukrenkelig for den som ordene er myntet på. Gullvinneren Semenya representerer Sør-Afrika og er derfor nasjonens stolthet. Gjennom å antyde at hun ser «veldig, veldig mannlig» ut, så krenkes ikke bare sprinteren men også Sør-Afrika som nasjon.

«HERMAFRODITTER MED SÆRLIGE FORTRINN»

Caster Semenya er ikke den første som har blitt møtt med kjønnsskepsis innen idretten generelt og friidretten spesielt. Friidretten har en lang historie med ryktespredning og mistenkeliggjøring omkring kjønn, spesielt knyttet opp mot rase. For femti år siden foreslo IOC-toppen Norman Cox at svarte kvinner burde konkurrere i en «spesialkategori» for «hermafroditter med særlige fortrinn». Helt siden kvinner begynte med konkurranseidrett har de beste utøverne måttet tåle å få slengt etter seg at de ser ut som menn. Medisinsk kjønnstesting av kvinnelige idrettsutøvere ble introdusert på 1960-tallet, på bakgrunn av rykter om menn som i hemmelighet framsto som kvinner for å konkurrere i kvinneklassen. I begynnelsen besto testen av å kaste klærne foran et medisinsk dommerpanel, men ble etter hvert mer sofistikerte da DNA-analyser ble tatt i bruk. Genetikere og endokrinologer (spesialister på hormonsykdommer) har likevel hele tiden stilt seg skeptiske til metodene som benyttes.

TRAGISK

Historiene om kjønnskaos i friidretten er ofte tragiske. Den indiske 800-meterløperen Santhi Soundarajan ble fratatt sin sølvmedalje fra Asia-mesterskapet i 2006 fordi hun ikke besto en kromosomtest. Etter at dette ble offentliggjort forsøkte hun å begå selvmord. 1986 ble den spanske hekkeløperen María José Martínez-Patino fratatt alle sine gullmedaljer da det ble oppdaget at hun hadde et XY- og ikke et kvinnelig XX-kromosompar.

Polske Ewa Klobukowska, som vant gull for 100-meter og stafett i 1966, besto ikke en kjønnstest året etter. Årsaken var en sjelden kromosomfeil og hun ble dermed utestengt for videre deltakelse på topplan. Klobukowska hadde ikke det den jevne idrettskommentator ville kalle et mannlig utseende, men kromosomene hadde talt. Også den finske langrennsløperen Marja-Liisa Kirvesniemi ble under ski-VM i 1991 tvunget til å bevise sin kvinnelighet grunn av sine fremragende resultater i løypa.

– Det var en kald og hard ta-av-deg-buksene-undersøkelse som to mannlige gynekologer gjennomførte, sa tobarnsmoren til VG.

UETISK

Overlege i medisinsk genetik Asbjørg Stray-Pedersen sier til Dagens Medisin at det er uetisk å utføre kjønnstester av kvinnelige idrettsutøvere, så lenge det ikke er på medisinsk grunnlag. Selv om man har mannlige XY-kromosomer, kan man faktisk likevel være kvinne. En kjønnstest foregår i dag ved at man utfører en DNA-basert hurtigtest hvor man ser etter antall X'er og Y'er og om det såkalte SRY-genet er tilstede. Deretter finnes det flere ulike framgangsmåter for å kartlegge kjønn genetisk. Uansett metode er ikke én gentest nok til å fastslå noens kjønn. Avvik i kromosomer forekommer ikke bare hos kvinnelige toppidrettsutøvere.

– Det er vanligere enn man tror; eksempelvis har ca én av 500 menn flere enn ett X-kromosom, sier Stray-Pedersen.

Tolking av testresultatet er heller ikke alltid enkelt.

– Det kan være vanskelig å komme med et sikkert svar på hvorfor en jente eller kvinne er XY på testen, men har kvinnelige ytre kjønnsorganer, og ellers på alle måter ser ut som og føler seg som en kvinne.

Med andre ord kan heller ikke medisinen si noe sikkert om verken Semenyas eller andre idrettskvinnens potensielle kjønnsavvik.

PÅKLEDD KVINNELIGHET

Men om ikke naturvitenskapen kan gi entydige svar på Semenyas kjønn, så kan ukebladene. De tilbyr en egen gren for kvinnelige idrettsutøvere (og suksessrike kvinnelige politikere). Æren av å få pryde bladenes forsider, lettkledd eller oppstaset i kjoler og sminke. Et annet alternativ er å la folk stille opp nakne i en egenprodusert kalender, slik det australske kvinnelaget i fotball gjorde for å tjene penger til OL. På denne måten kan

Historiene om kjønnskaos i friidretten er ofte tragiske

idrettskvinner gi omverden en bekreftelse på at de er feminine og heterofile til tross for at de holder på med konkurranseidrett. Caster Semenya var intet unntak. Hun ble dollet opp i det sørafrikanske magasinet *You* under overskriften «We turn [South-Africa]'s power girl into a glamour girl – and she loves it. LOOK AT CASTER NOW! ». Det hører også med til historien at det var den kvinnelige sjefen for den sørafrikanske VM-troppen, Phiwe Mlangeni-Tsholetsane, som hadde kontaktet magasinet for å avkrefte manneryktene omkring sprinteren.

Ifølge sin mor har Semenya aldri sminket seg eller kjøpt egne klær og alltid spilt fotball med gutta. Men at hun etter sigende likevel *elsker* å bli kledd opp kjoler av et ukeblad, er bevis nok. Bladet viser at guttejenta likevel har en urealisert kjærlighet til kjoler og stiletthæler. Kun gjennom kulturens kvinnetilbehør kan Semenyas kvinnenatur bringes fram i lyset. Slik bestemmes kvinneligheten vel så mye av innpakningen som det som pakkes inn. Hadde det vært så enkelt så er det i prinsippet ingen ting i veien for at transer, menn som kler seg i kvinneklær, også kunne vært forsidepiker. Transer hindres derimot av kravet om at innpakningen skal samsvare med det som blir pakket inn. Riktignok er pynten på plass, men det er pikken også. Og det er sistnevnte som tillegges størst vekt, fordi kjønnsorganer regnes som mer naturlig enn våre kulturskapte klær. Genetikken påpeker imidlertid at naturen er mye mer flertydig og ubestemmelig enn vi gjerne tror. I tilfellet Semenya er det kulturen, for eksempel representert ved bladet *You*, som forsøker å presse den komplekse biologien inn en kulturell tvangstrøye. Naturen får ikke lov av kulturen å være ubestemmelig.

GRENSETILFELLER

En annen sprinter som også har sine fysiske fortrinn i forhold til konkurrentene er Usain Bolt fra Jamaica. Han har verdensrekorden på 100 meter, 200-meter og og 4 x 100-meter stafett, bare 23 år gammel. Verdensrekordholderen i lengdehopp, Mike Powell, har kalt Bolt for «a freak-of-nature athlete». Ryktene sier at Bolt kan spise junk food og likevel være verdens raskeste mann. Caster Semenya er i en slik forstand også en «freak-of-nature athlete». Men der Bolt hylles for sine prestasjoner som «athlete» – idrettsutøver –, hånes Semenya som «freak» – et misfoster. Hun løper for fort til å være kvinne, derfor er hun nødt til å være mann. Kommentator i *The Guardian* Mark Lawson lurer på om måten Semenya har blitt møtt på handler om fordommer mot såkalte sterke kvinner generelt. «Forestillingen

om at enhver kvinne som utmerker seg og gjør suksess – enten det er i politikken eller på idrettsbanen – egentlig er en mann, metaforisk eller fysisk».

I 1999 sluttet idrettsforbundene å kjønnssteste idrettsutøvere på kromosomnivå, men reserverte seg retten til å teste der hvor det var grunn til mistanke. De mente de hadde funnet en bedre metode for å avsløre menn som lurte seg til å konkurrere i kvinneklassen. Dopingtestreglementet som ble innført på slutten av 90-tallet krevde at utøverne skulle avlegge urinprøver foran en observatør. Slik tenkte de seg at enhver mann som gav seg ut for å være kvinne umiddelbart ville bli avslørt. Etter avansert DNA-testing var man med ett tilbake på dra-ned-trusa-stadiet. Etter oppstyret rundt Caster Semenya har imidlertid Det internasjonale friidrettsforbundet annonsert at de jobber med en medisinsk definisjon på hvor grensen mellom mannlig og kvinnelig skal trekkes. De står foran en vrien oppgave, både i biologisk og sosial forstand. Hva skal et menneske som har levd hele sitt liv som kvinne med en definisjon som eventuelt klassifiserer henne som mann? Et alternativ er å akseptere at det alltid vil finnes grensetilfeller som unnlater seg kategorisering. Toppidrettsutøvere har medfødte fortrinn sammenliknet med befolkningen generelt, uansett kjønn.

BEATE SLETVOLD ØISTAD (F.1985)
STUDERER MUSIKK OG HAR EN BACHELOR I
TVERRFAGLIG KJØNNSFORSKNING.

OLEIV ARBUDI (F.1942)
ER FRILANS GRAFISK DESIGNER.

Gro Harlem Brundtland gate

PROSTITUSJON I NORDEN

Selv om hovedlinja er å skifte fokus fra selgere til kjøpere av seksuelle tjenester, forblir den førstnevnte partens handlinger kriminalisert på ulike måter i de nordiske landene.

Prostitusjon har de siste 10-15 årene seilt opp som et viktig politikkfelt i alle de nordiske landene. I media, politikk og organisasjoner har man diskutert hva som er egnede virkemidler i møte med prostitusjon og, i økende grad, menneskehandel for prostitusjonsformål. På 1990- og 2000-tallet avkriminaliserte land etter land i realiteten det å selge sex. Før dette fantes det forbud mot å leve av prostitusjonsinntekter eller å tilby prostitusjon i de nordiske landene, forbud som hadde vært på plass gjennom hele 1900-tallet og som ble brukt eller truet med for å uroe prostitusjonsmarkedet.

HORE OG HALLIK

På 1990- og 2000-tallet var halliklovgivningen det viktigste rettslige virkemiddelet mot prostitusjonen, og i flere av de nordiske landene har denne lovgivningen blitt endret, spesielt for å møte endringer i markedet. Alle landene har underskrevet FNs protokoll mot menneskehandel, og innført egne straffebud mot organisering og utnytting av andres migrasjon og prostitusjon i form av menneskehandel. Dette har gitt landene et tilleggsinstrument, og har antakeligvis betydd mye også for hvordan hallikparagrafen har blitt brukt. Avkriminalisering av salg av seksuelle tjenester og justering av hallikparagrafen og innføring av en menneskehandelsparagraf er store og viktige endringer. Likevel er det ikke disse delene av nordisk prostitusjonspolitik som har vakt størst oppmerksomhet. Det har derimot innføringen av ulike varianter av forbud mot å kjøpe seksuelle tjenester. Sverige kriminaliserte sexkjøp i 1999, Finland innførte i 2006 et forbud mot det å kjøpe sex av personer som er ofre for menneskehandel eller som jobber for en hallik, og 1. januar i fjor ble det forbudt for norske borgere å kjøpe sex i Norge eller utlandet. Island var det siste landet som avkriminaliserte det å leve av egne prostitusjonsinntekter, i 2007, og bare to år etter ble det innført et generelt forbud mot kjøp av sex. Mulig kundekriminalisering har vært på agendaen i Finland, Norge og Island i flere omganger etter at Sverige

innførte sitt forbud, og i diskusjonene om denne loven har referanser til Sverige og til en felles-nordisk tilnærming vært viktig. Dette er viktig også i debatten som nå går i Danmark, hvor en del er redde for at det å bli stående igjen som det eneste nordiske landet uten en sexkjøpslov vil gjøre det danske prostitusjonsmarkedet større og mer ekstremt.

MAKT

Da Sverige innførte sitt forbud mot å kjøpe seksuelle tjenester, var spørsmålet om makt og kjønn viktig, både på et individuelt og samfunnsmessig nivå. Man var minst like opptatt av å med politiske virkemidler endre synet på prostitusjon, kjønn og seksualitet, som man var av å bruke lovverket til å gripe inn i prostitusjonsmarkedet. Samtidig som sexkjøpsloven ble innført i Sverige, diskuterte man samme alternativ i Norge. Også i disse diskusjonene var kjønn sentralt, men den sosiale elendigheten forbundet med gateprostitusjonen var også et viktig element. Prostitusjon ble i mindre grad enn i Sverige forstått direkte som et uttrykk for kjønnsulikhet og kjønnsmakt, men man hadde et desto sterkere fokus på klasse og marginaliseringsprosesser. Diskusjonene om lovendringen i Finland bar mindre preg av prinsipper enn i Sverige og Norge, og mer av pragmatisme. Økonomiske nedgangstider i Finland og i nabolandene på begynnelsen av 1990-tallet hadde gitt en sterk økning i prostitusjonsmarkedet. Man lette etter egnede virkemidler, men også spørsmål om kjønn og global urettferdighet ble trukket inn. På Island var man urolige for at det å fjerne forbudet mot å selge seksuelle tjenester ville sende feil signaler, og man diskuterte derfor i flere omganger om man ikke burde sørge for å ha et sexkjøpsforbud på plass først. Når et forbud mot kjøp av seksuelle tjenester kom på plass i fjor var med øyeblikkelig virkning, rett før nyvalget og midt i økonomiske krisetider, ser det nesten ut som om noen benyttet anledningen til å få gjennom et lovforslag som tidligere hadde vakt store debatter. Diskusjonen om forbud

mot sexkjøp har på Island blitt sterkt forbundet med kvinnekamp og frykt for menneskehandel, samtidig som det er svært vanskelig å finne dokumentasjon på eksistensen av prostitusjon der.

Når alle de nordiske landene unntatt Danmark har innført en eller annen versjon av forbud mot kjøp av seksuelle tjenester, er det fristende å konkludere med at det er etablert en nordisk modell for prostitusjonspolitik, en politikk som står i motsetning til reguleringsordningene i land som Nederland, Tyskland og Østerrike. Samtidig er det viktig å ikke la spørsmålet om kundekriminalisering skygge for de mange andre tiltakene som videreføres og innføres mot prostitusjon i de nordiske landene. Selv om hovedlinja er å skifte fokus fra selgere til kjøpere av seksuelle tjenester, forblir den førstnevnte partens handlinger kriminalisert på ulike måter i de nordiske landene. Man viderefører og innfører tiltak fra andre deler av lovverket enn straffeloven som er ment å kontrollere deler av prostitusjonsmarkedet eller enkelte aktører i prostitusjonen, slik som forbud mot å tjene penger i prostitusjon for borgere fra land utenfor Schengen (Danmark), muligheten til å bortvise personer som mistenkes å komme for å selge sex (Danmark, Finland og Sverige) og forbud mot gateprostitusjon (Finland). Man skal ikke undervurdere viktigheten av slike tiltak i den praktiske hverdagslige håndteringen av prostitusjon som samfunnsfenomen og – problem, selv om slike tiltak gis lite oppmerksomhet og vekker lite debatt. Man har hatt diskusjoner om lignende lover i Norge for å holde spesielt uønskede grupper av kvinner som selger seksuelle tjenester ute av landet.

UTLENDINGER

Utenlandske kvinners prostitusjon har vakt mye oppmerksomhet i alle de nordiske landene, og har blitt behandlet som et problem av individer, partier og organisasjoner med ulike motiver. På prostitusjonsfeltet, som på mange politikkfelt, er det de delene av feltet som vekker mest oppsikt som framprovoserer debatt, og i diskusjonene som ledet fram til den endelige kriminaliseringen i Norge var transnasjonal prostitusjon og mulighetene for menneskehandel sentralt. Det er ikke hvilke som helst deler av prostitusjonsmarkedet som tjener som eksempel for hvilke som helst argumenter, og et interessant kjennetegn ved diskusjon om prostitusjonspolitik i de nordiske landene, er at det bare er prostitusjon der kvinner selger sex til menn det snakkes om og som regnes med. Menns prostitusjon vet vi lite om, og deres situasjon blir ikke trukket inn når man diskuterer tiltak som gjelder også deres prostitusjon. Den prostitusjonen nordiske borgere deltar i som kjøpere utenfor Norden vekker også lite oppmerksomhet, og politikere og andre som hevder at de er svært opptatt av å hjelpe kvinner som selger sex og av å rette fokus mot kunder, konfronteres sjelden med denne mangelen.

I de nordiske landene er politikere mer opptatt av prostitusjon enn de fleste andre steder på kloden. Samtidig kan man si at perspektivene på prostitusjon spriker mellom og innad i landene, til og med innenfor hvert enkelt partis politikk. Prostitusjon har lenge vært og er et vanskelig og kontroversielt politikkfelt. Det er verdt å merke seg at det i de nordiske landene gjennomføres mye godt sosialt arbeid på prostitusjonsfeltet uten at det vekker mye oppmerksomhet, selv om det er grunn til å tro at dette arbeidet er vel så viktig for personer som selger sex og våre holdninger til dem som straffeloven er.

FRONT MOT SEXKJØPERNE

Da Sovjet gikk i oppløsning og russiske prostituerte kom til Finnmark, fokuserte lokale kvinner på kjøperne for å bekjempe prostitusjon. Det bør vi huske på i dag, mener internasjonalt ansvarlig i Kvinnefronten Agnete Strøm.

Et år og én måned etter at loven mot kjøp av seksuelle tjenester ble innført: Er du tilfreds med implementeringen av loven?

Ja, ut fra erfaringene de gjorde seg etter kriminaliseringen i Sverige, er jeg det. Menneskehandelsaker er mer i søkelyset nå, enda det har eksistert et lovforbud mot det i mange år. 334 menn er tatt for kjøp av sex i 2009, og straffes med bøter.

Det man imidlertid trenger i arbeidet, er mer ideologi. Temaet horekunder må diskuteres. Enn så lenge snakkes det mest om de prostituerte.

Hvorfor valgte Kvinnefronten å arbeide for kriminalisering?

Da Kvinnefronten ble dannet i 1972, sto ikke det på handlingsprogrammet. Vi var ikke opptatt av seksualitet; vi kalte oss ikke engang feminister. Vi var opptatt av at kvinner skulle bli økonomisk selvstendige.

Det endret seg ganske raskt, med abortkampen, som vi engasjerte oss i fra 1973 og vant i -78. Da kom kvinnekroppen på agendaen, og vi oppdaget at det var noen andre som bestemte over den. Samtidig ansporet andre kvinner oss til å se at lesbiske var undertrykte. Gjennom det kom kvinners seksualitet inn.

I 1977 begynte vi kampen mot pornografi. På det tidspunktet var frontene liberalistene kontra puritanerne, og vi hørte ikke hjemme i noen av leirene. Vi gjorde et vedtak om å involvere oss. Vi ble opptatt av industrien som var bygget opp rundt kvinnekroppen, der mannen hadde eierforholdet og profitten.

Men det store skiftet kom da vi fikk boken til Liv Finstad og

Cecilie Høigård,¹ og prostitusjon også ble et tema. I mellomtiden, i nittiårene, hadde man hele sammenbruddet av Øst-Europa. Kvinner i Finnmark hadde begynt å opponere mot kjøp av russiske prostituerte som kom over grensen. De kunne ha vendt seg mot kvinnene, slik vi ser veldig mange gjør. De valgte å alliere seg med kvinnebevegelsen i sør, og dannet Nettverk Nord. Ikke en eneste gang trakasserte de kvinnene. Isteden satte de fokuset på mennene. Og det var jo deres egne menn, de levde i små samfunn.

Dette var utrolig tøft gjort og er verdt å huske på. Når vi snakker om prostitusjon i Bergen, Trondheim, Oslo og Stavanger i dag, vet vi ikke hvem kjøperne er.

Så fikk Sverige sin lov i 1999. Sverige har hele tiden hatt en veldig klar holdning til kjøper, en holdning vi ennå ikke har her i Norge. Et annen moment var Nordisk Ministerråds «Nordisk-Baltisk Kampanje mot Menneskehandel» fra 2002. Da studerte representanter for kvinnebevegelsen i nordiske og baltiske land hvordan prostitusjon og menneskehandel akselererte i de tidligere østblokklandene, hvor store befolkningsgrupper plutselig fikk det økonomiske grunnlaget revet vekk. Det oppsto et sexmarked der kjøpere kom tilreisende fra Sverige, Finland osv. Men det var også menneskehandel, over til Sverige, spesielt.

Sverige kriminaliserte altså sexkjøp for over ti år siden. Hvilken effekt har loven hatt der, og hvilke erfaringer har de gjort seg som talte for en kriminalisering også i Norge?

Vi i Kvinnefronten har aldri trengt erfaringene fra Sverige for å si

at kriminalisering er rett. Men erfaringene fra Sverige var viktige for myndighetene. Politisjefen i Sverige var sterkt imot loven da den ble innført. Senere gikk han offentlig ut og erklærte at han så at den fungerte.

Det tok imidlertid tid før loven fikk den nødvendige oppfølgingen i Sverige. Å arbeide mot gatemarkedet er én ting. Innendørsmarkedet er heller ikke skjult, de annonserer jo at de finnes her og der, men det må lokaliseres gjennom etterforskning som forutsetter ekspertise og enormt med penger. Men det er man villig til hvis man ser på kjøp av sex og menneskehandel som alvorlig kriminalitet hvor det er mye penger i swing.

At salget har gått ned i Sverige siden 1999, er helt innlysende. En indikator på det, er at det ikke lenger er comme il faut å yppe seg ved å fortelle om sexkjøp til gjengen.

Vi kan ikke forvente de store endringene i Norge på ett år. Foreløpig har vi ingen sikre tall. Politiets observasjoner tilsier at kundegrnlaget har gått ned. De som arbeider ute i miljøet, sier at kvinnene forteller om mindre inntjening og færre kunder. Kvinnene i prostitusjon er den viktigste kilden til informasjon.

Har man god kontakt med de prostituerte?

Det har endret seg radikalt etter at loven kom. Det har vært en tilnærmet total utskiftning av de utenlandske kvinnene. Man kan se dem, man kan telle dem, men det tar kolossalt lang tid å innarbeide seg.

De nigerianske kvinnene er i flertall i gateprostitusjonen, og det henger nok sammen med at strømmen fra Nigeria, ifølge

FNs rapportører, er mye større enn den noensinne har vært til Europa. Når menneskehandel er den tredje største industrien for de kriminelle organisasjonene, er det klart at disse pøser på med kvinner. Samtidig blir kvinnene sittende i garnet lenger nå enn tidligere før de får betalt gjelden sin.

Kvinnene sitter altså i gjeld lenger p.g.a. kriminaliseringen? Er ikke det et alvorlig ankepunkt mot loven?

Jeg synes ikke det er en relevant problemstilling. Vi etterlyser gode programmer for kvinnene i prostitusjon. Men vårt primære mål er et samfunn der det ikke er slik at det finnes en gruppe kvinner som skal betjene menn. Det er ikke et rettferdig samfunn. På lang sikt vil loven vi har fått, bidra til at denne holdningen vinner fram. Den skal gjøre det vanskeligere for menn å kjøpe kvinner, barn og menn.

Hvordan har det holdningsarbeidet vært i Norge sammenlignet med andre nordiske land?

Fraværet av fokus på menn er helt ubegripelig her i Norge. Det holdningsskapende arbeidet i Sverige var ganske omfattende, og er det fremdeles. I første omgang trengte politikorpset å endre sitt syn på sexkjøp, deretter oppsøkte man de store ungdomskullene i videregående skoler. I Danmark hadde man et initiativ kalt «Mænd mod prostitution», et svært opprop som ble signert av en rekke kjente menn, som var slått opp i de største avisene på Kvinnedagen i 2008.

Det man imidlertid trenger i arbeidet, er mer ideologi. Temaet borekunder må diskuteres. Enn så lenge snakkes det mest om de prostituerte.

I Norge har vi ikke kommet i gang i det hele tatt. Det som gjør behovet for handling akutt nå, er at omfanget, formene og resultatet av prostitusjon og handel med mennesker er mer ødeleggende enn noen gang. Det er gigantisk. De utenlandske kvinnene som kommer hit forlater hjem, familie, land og er alene i Norge, uten å beherske språket, opphengt i et system av menneskehandel som de knapt kan komme ut av. Vi i Norge har ikke de gode grepene for å hjelpe disse kvinnene. Og norske prostituerte er ikke «lykkelige horer» de heller. De aller fleste norske kvinnene er rusavhengige, og prostituerer seg for å finansiere misbruket.

Hva er de viktigste tiltak for å hjelpe kvinner ut av prostitusjon nå?

Vi behøver god kontakt med kvinner i prostitusjon, slik at vi kan formidle at det finnes en verden utenfor og muligheter for dem her i Norge. Bergen har begynt å arbeide med tanken om å lage et hotell som skal være driftet av kvinner som har forlatt prostitusjon, etter modell av et dansk prosjekt. Enkelte synes det høres latterlig ut, men dette dreier seg om å utføre arbeid som både faglærte og ufaglærte gjør i hotell- og restaurantbransjen. Som ellers vil det kreve at de går i opplæring og dyktiggjør seg. Når det kommer til de kvinnene som ikke har oppholdstillatelse, vil det viktigste bli å sikre dem det.

Finnes det utsikter til det?

Ja, det gjør det, dersom Bergen kommer i gang med hotellprosjektet. En ordning med midlertidige oppholdstillatelse, å la den studenter fra utlandet får, kan være en mulighet for de utenlandske kvinnene. Hvis man klarer å hjelpe de man etablerer kontakt med, vil ryktet spre seg. Det som er tragisk nå, er at i forbindelse med menneskehandel kan en kvinne som vitner i en rettssak få midlertidig oppholdstillatelse. Men hvis staten taper saken, må hun forlate landet. Først risikerer hun altså hodet, og så blir hun sparket ut. ROSA-prosjektet kom med tall for hvor mange henvendelser de hadde fått i 2008, og hvor mange som fikk bli i landet. Det var forsvinnende få.

Italia innførte i 1996 en «refleksjonsperiode», som innebar at ofre for menneskehandel kunne få bli i landet i tre–seks måneder. Men bare 30% av kvinnene benyttet seg av dette. Derfor kom det en ny lov i 1998, som sa at oppholdet ved ønske kunne bli permanent. Antall mennesker handlet til Italia gikk ned. For med en lov som var så god, fryktet menneskehandlerne at kvinnene ville avsløre dem. Hvilket de også gjorde.

Men det kan jo virke som om menneskehandel er noe som vil overleve det at prostitusjon kriminaliseres i ett land. Hvordan sikre at industrien ikke bare forflytter seg ut over våre landegrenser? Sexkjøpsloven omfatter også kjøp av seksuelle tjenester i utlandet. Vi har et globalt ansvar.

På den ene siden er det et viktig steg er å identifisere de stedene kvinner hentes fra. Så må man gi økonomisk støtte lokalt, slik at det finnes alternativer for kvinner der de bor.

Coalition Against Trafficking in Women i Filippinene har f. eks. et prosjekt i fattige landsbyer der de vet det blir eksportert unge jenter. De snakker med alle som har myndighet i landsbyen; ordfører, politimester, lærere, religiøse ledere, nabolagskomiteer; og forteller om menneskehandel og prostitusjon og gir lokalsamfunnet tips om hva de skal være oppmerksomme på. Kommer det fremmede menn her? Forsvinner det jenter fra landsbyen? Det er det ene, informasjonskampanjer om hva som er realiteten. Og så har du økonomiske virkemidler. Enkelte steder i Nigeria har man tatt kontakt med mødre, og lovet dem en bestemt sum penger hvert år dersom de lar døtrene sine fortsette skolegangen. Da har mor interesse av at jentene får utdanning, istedenfor at de sendes ut i verden for å bringe penger hjem til familien.

På den andre siden har Norge et ansvar for å granske utviklingsprosjekter vi deltar i. Når Norge bistår med ekspertise i store damanleggs- eller gruveutbygginger, må vi se til at det ikke kun skapes ensidige mannsarbeidsplasser. Hvis en masse kvinner blir gående arbeidsledige, blir prostitusjon et tenkelig utfall.

1 | Bakgater. Om prostitusjon, penger og kjørlighet, 1986.

*ANNE ARNESEN MØRCH (F. 1985)
STUDERER LITTERATURVITENSKAP OG JOBBER
I SPARTACUS FORLAG I BERGEN.*

*ÅSNE EILERTSEN (F. 1987)
JOBBER I BAR OG LIKER Å TA BILDER.*

RYGGMARGSPROBLEMER

*«Fittstim» er fremdeles en herlig bok.
Heldigvis og dessverre.*

Kamerater og ekskjærester har innimellom fått overvære et pussig fenomen hvis de overrasker meg, plutselig gjør et utfall, fjerner et hår på genseren min eller gestikulerer for å understreke et poeng. Skuldrene mine rykkes mot ørene, brystkassen synker sammen og underarmene heves som et skjold. Ikke alltid, men noen ganger. Jeg rekker ikke å ta meg i det, det er en refleks som har lagt sin bane gjennom ryggmargen, ikke hodet. En slags kulturskapt refleks. Da jeg fikk overlevert *Fittstim* fra min nye venninne på begynnelsen av videregående, var jeg bare passe interessert. Jeg syntes bildet på forsiden var sjokkerende stygt og måtte se lenge på det før jeg innså at det ikke egentlig var så grusomt. Det fungerte snarere som et slags speil på hvor utrent mitt øye var for å se en naturlig kvinnekropp avbildet på denne måten. Tittelen hadde en ekkel klang. Fitt-stim; et uttrykk hentet fra den tidligere LO-formannen Stig Malm. Jeg var ikke helt fortrolig med denne strategien å avvæpne et skjellsord ved å ta

det i besittelse. Men når en person i hans stilling kan finne på å redusere en gjeng politikere (nemlig det sosialdemokratiske kvinneforbundet) til deres kjønn (fitter), da er det behov for å gripe pennen og si noe om status for likestillingen.

VI FICK VETA SAKER OM SEX.

Selv begynte jeg å rødme av sinne allerede halvveis inn i første tekst, som er Linna Johanssons «Vi fick veta saker om sex». Den rystet mitt sekstenårige sinn. Dette var jo meg! Det var meg hun skrev om! Det jeg innledningsvis beskrev som min kulturelle refleks ble nemlig dannet i femte og sjetteklasse på barneskolen. Jeg var den første i klassen som fikk merke at hoftene ble bredere og brystene este ut, ergo var jeg også den første i klassen guttene begynte å klå på. Kjappe, svette guttehender ble fienden. Under gruppearbeid, i friminuttet, i gymtimen og på bussen. Som følge av dette utviklet min kropp en forsvarsmekanisme; så fort noe

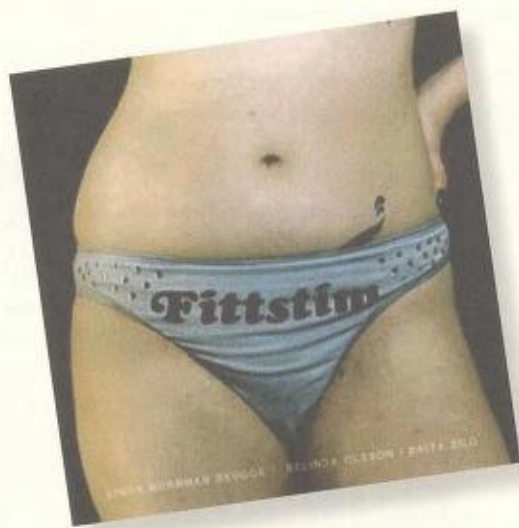
beveget seg raskt og uventet i sidesynet, føk armene opp mens brystkassen gjorde et forsøk på retrett. Linna Johansson klarte å sette ord på det gjennomgripende ubehaget jeg opplevde den gang og som jeg ikke riktig forstod før jeg leste «Fittstim»; «nu när min kropp blivit kvinnlig så betydde det att den inte längre alltid var min egen.» Da jeg som elleveåring forsøkte å klage min nød til læreren, fikk jeg i retur spørsmål om jeg ikke egentlig syntes det var litt smigrende å få denne oppmerksomheten fra guttene? Og pålegg om å «overse dem», hvis jeg nå virkelig syntes det var så plagsomt. Det læreren min egentlig sa, som Johansson påpeker, var at min kropp ikke var min egen. Jeg var for ung til å lese mellom linjene og avsløre retorikken, men jeg kjente det på kroppen. Ubegrepet og sinnet. Det var absolutt ikke smigrende og det var umulig å late som ingenting.

Min historie er en slags pastisj på fortellingene i «Fittstim». Tekstene handler mye om oppvekst og pubertet, uten at det blir klandret, irrelevant eller navlebeskuende. De selvopplevde historiene illustrerer det hverdagslige og til tider selvfølgelig i måten vi diskriminerer og differensierer mellom kjønnene. Faktaboksene ved siden av brødtokstene skaper en link mellom forfatterens opplevelser og resten av samfunnet. Etterhvert som man leser seg gjennom kapitlene gjentas det samme prinsippet; guttene oppfordres til å ta plass, mens den kvinnelige dyd er å operere i det skjulte. Jenter som bryter standarden opplever gjerne sanksjoner, hvor den vanligste er at deres potensiale som kjæresteemne for det motsatte kjønn innskrenkes betraktelig (ingen ubetydelig straff for et ungt og usikkert pubertetshjerte).

1999 - 2009

«Fittstim» fikk mye oppmerksomhet da boken kom ut i 1999 og har blitt en kultklassiker for skandinaviske feministar. Boken la også fundamentet for en ny tradisjon hvor kvinner utgir tekstsamlinger som sier noe om å være feminist i dagens samfunn. Norske redaktører bet seg merke i trenden og «Råtektst» og «Matriark» kom ut samme året som «Fittstim». Deretter kom «Feminisjon» (2000), «Rosa Prosa» (2006) og til sist «Glitterfitter» i fjor høst.

I min gjenforening med «Fittstim» har jeg høstens lansering av «Glitterfitter» ferskt i minne, og det slår meg hvor deilig ujalte og ærlig «Fittstim» fremstår i forhold til tradisjonens nyeste tilskudd. Riktignok skriver Olsson og Skugge i forordet til «Fittstim» at «Vi är coola, snygga, tuffa, smarta, roliga», men dette selvforsvaret virker nokså uskyldig i forhold til glitterfitterredaktørenes utsagn om at dagens unge feministar har «byttet ut sloggi trusene med undertøy fra Victoria's secret». Hvor kommer dette fra, det økende behovet for å bevise at man fremdeles kan vekke menns begjær til tross for at man er feminist? Er det et resultat av en indoktrinering som sier at kvinner med sterke meninger ikke kan være attraktive? Hører man humanistar eller antirasistar forsvare sin integritet med at de også er opptatt av å ta vare på utseende?

ULF LINDELL, PIKK OG DIGRESJONER

Jeg er utrolig glad for at ingen av kvinnene i «Fittstim» ønsker å fortelle meg om den revolusjonerende innsikten at man både kan være feminist og pen på samme tid. Jeg er så glad for at de heller velger å gjøre narr av folk som Ulf Lindell, som nettopp tror at kvinner som kritiserer menn gjør det fordi hun ikke får seg pikk (gjengivelsen av hans brev til Karolina Ramqvist er verdt hele boken alene). Å kreve lik behandling og rettferdighet handler ikke om man har hår under armene eller ikke, om man går med bomullstruse eller string eller om man fikk seg noe forrige helg. Dette er plagsomme digresjoner.

Det kan virke som, særlig med lanseringen av «Glitterfitter», at dagens feministar er redde for å falle inn under en klisjé som samfunnet opererer med. Man kan for eksempel ikke både være stygg og feminist, eller både være uttalt forbannet og være feminist. Bidragsyterne i «Fittstim» utstråler ikke denne redselen for å «bli for mye av det gode». Tvert imot skriver Jenny Svenberg at hun som lesbisk kvinne ble veldig skuffet da den nye lederen for RFSL (Sveriges svar på LLH), Christine Gilljam, uttalte at hun ikke var feminist fordi hun var lesbisk og at begge deler ble for mye på en gang. Jeg spør igjen; hva er det med feminismen som er så gjennomgripende degraderende? Hvorfor kreves det uttalt en kompensasjon så fort noen erklærer seg som feminist? Slik Svenberg skriver er det «uppenbart att ordet har en avskräckande och adrenalinframkallande effekt.» Og det slår meg at dette fenomenet er ikke blitt noe bedre med disse ti årene. Snarere tvert imot.

Etter min andre nylesing av «Fittstim» som tjuesesåring sitter jeg tilbake med en lettet følelse av at boken som gjorde så sterkt inntrykk på meg som sekstenåring fremdeles holder vann, mens det samtidig er trist at problematikken er like aktuell i dag som for ti år siden. Konklusjonen blir at boken er vel verdt et gjensyn, og i denne omgang også som en guide unna glitterfitter-fella.

FANTASI OG PRAKSIS

*Cathrine Holst opplyser på tross
av et entydig fokus.*

Best å slå det fast med en gang: Cathrine Holsts' *Hva er feminisme* er grundig, god, lærerik og særlig med sistekapittelet «feministisk fantasi», utfordrende og engasjerende. Men den er også subjektiv og med mangler. Boka begynner, ikke akkurat friskt, med statistikk. Dette kapittelet har en svakhet som også preger resten av boka; det er overforklarende, enkelt og litt kjedelig. Men så inngår også «Hva er feminisme» i en bokserie som skal være enkel og innførende, så dette er synden som kan tilgis.

Holst gjennomgår feminismens tre bølger (stemmerettskamper på tidlig 1900-tallet, krav om offentlig og privat likestilling på 1960-tallet og tredje bølge på 1990-tallet hvor kunst og aktivisme sto sentralt). Holst nyanserer denne framstillingen, viser at den er hovedsakelig vestlig, og at mye har skjedd også i de såkalte bølgedalene. Hun setter også spørsmålsteget om det i det hele tatt har eksistert en tredje bølge, og argumentasjonen er så bra at det er interessant lesning uansett om man er enig eller ikke. Dessverre overfokuserer Holst på uenigheter feminister imellom, mellom de borgerlige og arbeiderklassekvinnene, mellom radikale feminister, sosialistiske feminister og de liberale. Det er bra at hun tydelig framholder at det finnes flere feminismer, men det som da faller bort er litt av hva disse damene, og etterhvert mennene, egentlig kjempet for og hvordan de gjorde det.

Hva jeg særlig savner i den historiske gjennomgangen er aktivismen, deeds not words, som var slagordet til The Women's Social and Political Union fra den første bølgen. Holst fokuserer heller på intern uenighet og hvordan ulike teoretiske retninger står i forhold til hverandre, og vi mister dermed mange av kampsakene av syne. I kapittelet «Feminisme og andre ismer» går Holst igjennom forholdet mellom feminisme og henholdsvis liberalisme, konservatisme og sosialisme.

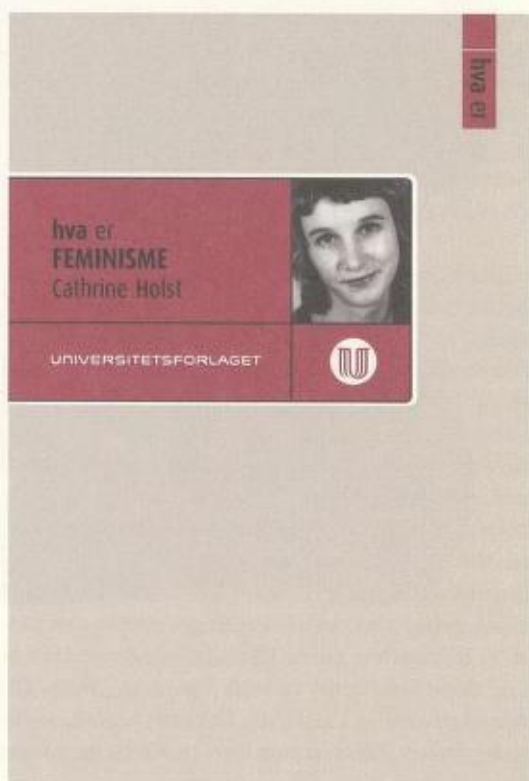
Holst heller åpenbart selv mot liberalismen, og bruker mest plass på å vise kritikk den har blitt utsatt for, før hun punkt for punkt avviser det meste av denne kritikken fra for eksempel sosialistisk eller omsorgsfeministisk hold. Det er godt argumentert, men veldig subjektivt. Som Holst selv skriver, kan liberalfeministene ha en tendens til å være for opptatt av den formelle politikken og lovverket. Det skinner igjennom i kapittelet om feminisme og politikk, som er ganske kort og forholder seg til fedrekvote, likelønn og verneplikt som viser tydelig at liberalfeminister, som Holst, er mest opptatt av konkrete ting, som juss og stortingsmeldinger. Dette selvsagt viktig, men jeg hadde ønsket en gjennomgang av mer ulne begreper som skjønnhetstyranni,

skjulte mekanismer og makthierarkier, hersketeknikker, dannelse og sosialisering. Disse temaene er mye mer uåndgripelige, men likefullt viktige, og jeg savner Holsts perspektiver.

«Hva er feminisme» bør altså ikke være den eneste boken du leser om temaet, men den er tross innvendingene en god innføring. Dessuten inspirerer den til videre lesning, og leverer gode lese-liste etter hvert kapittel. I sluttkapittelet «Feministisk fantasi» tar Holst opp ulike framtidsscenarioer og tanker rundt hvilke begrensinger den feministiske diskusjonen har i dag. Dette er den mest interessante delen av boken og dessverre altfor kort.

Hvor står feminismen nå og hva kan vi gjøre framover, spør vi i dette nummeret av Fett. Å ta tak i Holst sine utfordringer og fantasere videre burde være et godt utgangspunkt.

ELLEN ENGELSTAD (1985) ER KULTURREDAKTØR I FETT

PATRIARKENS DØD

En familiekultur som dyrker det å plage og ødelegge unger, kan ikke vente seg all verdens godhet av avkommet i framtida. I Karl Ove Knausgårds pågående romanbonanza synes det viktigste å være å bryte med arven fra en råttne farsfigur, og overlevere noe godt i stedet.

---

1. En 36 år gammel mann ved navn Adolf Hitler utga i 1925 første bind av et tobindsverk ved navn *Min kamp*, eller *Mein Kampf*, som tittelen lyder på originalspråket. Denne boka må vel, i hele sitt omfang, i sin kolossale, fryktinngytende ambisiøsitet, kunne kalles en suksess i sin samtid. Særlig fra og med 1933 skjøt bokas popularitet fart, og fra da av ble den statlig distribuert og utgitt i to utgaver. Den ene var en enkel Volksausgabe, en folkegjenstand i en lite påkostet bokdrakt, som lett skulle kunne spres i de tusen hjem og kjøpes over disk for en rimelig penge. Den andre var en Hochzeitsausgabe, bryllupsutgaven, levert i en gullbelagt, forseglet eske, og denne ble delt ut gratis til alle landets brudepar – den var en gave til Tysklands unge kjærester som ritualiserte en framtid som oppfostre og foreldre. Det ble innsett at slekt gjerne pliktsskyldigst følger slekters gang.

2. Massen som lot seg bevege, som lot seg begeistre den gangen i den europeiske mellomkrigstiden, har også vært unger en gang. Det er kanskje en banal betraktning, men denne tanken slo meg likefullt med en voldsom kraft tidligere i kveld, der jeg satt i kinosalen og så på film. Filmen jeg har vært og sett er Michael Hanekes sorthvite dystre bildefortelling *Det hvite båndet*, der vi følger en tysk landsby og barna som bor der under opptakten til skuddene i Sarajevo i 1914.

Jeg innser at de unge voksne som med et fullstendig fravær av distanse flokket seg rundt *Min kamp* på 30-tallet, er de samme menneskene som jeg, riktignok bak et filter av velkomponert fiksjon, nettopp nå i kveld har sett portrettert som barn på lerretet. Vi ser dem leve i dette lille samfunnet som Haneke skisserer, og dette samfunnet er tvers igjennom jævlig. Det er pill råttne ekstremisme i alle ledd. Det er et brutalt, voldsforherliggende patriarkalsk samfunn, styrt av voksne menn som

systematisk mishandler, plager og ødelegger barn.

Og filmen ljuger ikke. Den portretterer en helt bestemt tid, den fikserer kameraets kjølig observerende øye inn mot det grelleste av familiers indre liv, den avbilder de vertikale maktstrukturene, de statiske hierarkiene og den løgnaktige, rettferdiggjørende retorikken. Jeg tviler ikke et sekund på at historiene Haneke forteller tangerer virkelighetens familiehistorier på 1910-tallet.

Man spør seg: er det rart at fascismen fødtes i alt dette? Kan man forstå disse barna, kan man forstå den blinde inntredenen de senere skulle gjøre i en destruktiv og uhyggelig massepsykose?

3. Jeg kommer hjem fra kino med et påtrengende ønske om å være god, det er med denne intense fornemmelsen Haneke sender meg ut av kinomørket og hjem til min egen leilighet. Det handler om at jeg MÅ være en god mor for sønnen min, som ligger sovende i en kurv inne på soverommet vårt, det er noe jeg MÅ. Jeg har makt over ham. Jeg har makt til å forme ham, til å påvirke hans framtidige temperament, rettferdighetssans og empati. Jeg tenker at dette er min viktigste oppgave i livet. I alle land besitter foreldre denne makten, sammen bærer vi dette ansvaret.

Barn skal ha trygghet. Det er en skitviktig floskel som har med kampen for verdensfreden å gjøre.

4. Haneke lager altså film om det tjuende århundrets sorg, destruksjon og skam. Men han gjør det ikke ved å filme konsentrasjonsleirene, de store folkemøtene, krigføringen. I stedet trenger han inn til kjernen, inn i det intime rommet der familielivet utspilles, der barndommens formende hendelser og traumer igangsettes. Han orienterer seg ut fra «den lille

verdenen» og kikker på verden fra denne.

Slik, fra dette perspektivet, kan en effektiv og kraftfull politisk teori formuleres.

5. En 41 år gammel mann ved navn Karl Ove Knausgård utgir i 2009 de tre første bindene av et seksbindsverk ved navn *Min kamp*. Her utleverer han seg selv med en nesten beundringsverdig nådeløshet, han vrer ut sitt innerste, sin barndom, sitt familieliv, sitt aller hemmeligste. Holder av lesende folk samler seg som kjent umiddelbart rundt dette verket, og lar seg begeistre og bevege. Hva er det dette verket rører ved?

Det interessante er jo nemlig hvordan akkurat denne romanen fluksens omfavnes av alle, hvordan pulsen i språket, det enormt suggererende drivet, kort sagt hvordan det man på et pompøst språk kaller skjønnheten i kunsten, gjøres til en kollektiv, nesten rituell opplevelse denne bokhøsten. Det individuelt sanne, den private opplevelsen av å være en kropp i verden og hvordan denne kroppens oppgaver som barn og forelder skal forvaltes, slukes av lesende nordmenn over hele landet, med en intensitet som man ellers bare ser i spenningsromaner og bøker med et helt annet meningsinnhold enn dette. Boka treffer en nerve i tidsånden som unektelig må fortelle noe svimlende viktig om oss som lever akkurat nå, alle oss som over raser gjennom denne bokas 2500 sider og også leser alt annet vi kommer over: artikler, intervjuer, anmeldelser. "Den lille verdenen" blir i Karl Ove Knausgård-format nesten grotesk stor.

Alt dette får meg til å lure: når skal vi presenteres for en lesning av *Min kamp* 1–6 som politisk teori?

6. Mannen som i 1925 skrev *Min kamp* fra en fengselscelle i en straffeanstalt i Bayern lot seg ikke begrense av sjangerkonvensjoner. Er det sakprosa, eller er det en selvbiografi? Bokas forfatter gestalter sin egen privatperson som en slags heroisk roman-karakter, han henter inn selvbiografisk materiale fra barndommens og ungdommens år og nøler ikke med å utpensle sin egen lidelse og den uretten han mener er blitt ham begått, han kjemper for å rettfærdiggjøre sin egen aggresjon. Derfra gjør han det motsatte av hva jeg mener Karl Ove Knausgård gjør: han retter denne aggresjonen utover, ut mot verden, han organiserer det gode og det onde i helte- og fiendebilder og maner til handling, aktivisme og destruksjon.

I Knausgårds roman *Min kamp* brettes også hovedpersonens lidelse ut, og den uretten som er blitt ham begått under barndommen blir til et evig tilbakevendende indre spøkelse, en ukontrollert sorg som må bekjempes. Samtidig er romanens strategi diametralt motsatt av hva vi ser hos Hitler. I stedet for å rette sin harme mot et ytre fiendebilde, vender mannen ved navn Karl Ove Knausgård seg innover mot seg selv. Inn mot linsegryter, barnevogntrilling, det ufullkomne, hans egne feilsteg og den enkle, sanne kjærligheten til barna, trivialiteten og eksistensialiteten om hverandre. Lidelsen skal omgjøres til noe godt, vaskes vekk – slik Karl Ove og broren Yngve selv i en sekvens av romanens bind 1 vasker opp farens dritt etter hans død, renser denne farsfigurens nedrige, skitne verden med vaskeklut og legger den død.

7. Lidelse, altså. Det er et sterkt ord, men det er lidelse her. Romanens bind 3 er en inntrengende beskrivelse av det som regelrett er plaging av egne barn, innenfor sosialdemokratiets beskyttede familieinstitusjon. Her møter vi Karl Ove som

vokser opp i et likestilt hjem, der mor tar videreutdanning og far tar oppvasken, men der den despotiske patriarken likevel, bakenfor den sympatiske fasaden, regjerer fritt. Der psykisk og fysisk vold spilles ut på barna, som siden blir voksne, får egne barn og som må hankses med sin egen aggresjon, sin egen familieidentitet.

Når den voksne Karl Ove plutselig og ukontrollert mister besinnelsen i samværet med datteren og med ett ser redselen hennes, ser hva han har igangsatt i henne, slår han ned på egen oppførsel med det samme. «Først kom underleppen opp og begynte å dirre, så sprutet tårene fram. Hva faen var det jeg holdt på med? tenkte jeg da, hadde jeg blitt helt gal? Ett år var hun, så uskyldig som de uskyldige kan være, og så stod jeg der og ropte til henne?» (Bind 2, s. 359)

Mønsteret er brutt. Vi møter en hovedperson som med en kompromissløs kraft dissekerer sin egen barndoms urett, en hovedperson som er i en konstant kamp for å bryte generasjonens repetitive skjebnelabyrinth. Patriarken, farsfiguren, er erklært død for lengst og alt er lyssatt, ingenting skal skjules.

Også denne lesningen setter meg i den samme intenst ansvarstyngede tilstanden som Det hvite båndet hadde plassert meg i tidligere i kveld.

Jeg skal være god, det er det eneste som teller.

Vi gripes av nødvendigheten av å overlevere alt det beste man har å gi, til de menneskene man har satt til verden. Det er det viktigste vi gjør.

8. Boka som i 1925 kom ut som *Mein Kampf* er altså nesten ikke å få tak i lenger. Landet som en gang slo ring rundt tankegodset som ble presentert i denne boka og folket som fraktet det, med all sin despotiske kraft, ut av boksidene og inn i verden, er blitt lagt i ruiner. En ny generasjon tyskere befolker i dag landet og besitter maktposisjonene, de har etablert en radikalt ny kultur. Den som har oppholdt seg over lengre tid i Tyskland vet at Tysklands traumer er behandlet, de er oppe i dagen. Nasjonen er blitt blant Europas mest fredselkende og diplomatiske.

Karl Ove Knausgårds gigantiske romanmonument tilintetgjør på samme måte det farlige, det sykdomsgenererende fra sin egen barndom. Han gjør det ved å skrive ned hver minste detalj han kan komme på, ved ikke å utelate noe. Det er min kamp, insisterer han. Ansvar for å være et godt menneske hviler på ham alene.

Slik, med denne innfallsvinkelen til livet, kan han etablere en radikalt ny familiekultur, begrave arven fra faren og i stedet hente alt det beste han har lært fra moren sin inn i sitt eget liv:

"Hun reddet meg, for hadde ikke hun vært der, hadde jeg vokst opp alene med pappa, da ville jeg før eller siden ha tatt livet mitt, på den ene eller andre måten. Men hun var der, pappas mørke ble balansert, jeg lever, og at jeg ikke gjør det med glede, har ingenting med balansen i barndommen å gjøre. Jeg lever, jeg har egne barn, og med dem har jeg i grunnen bare forsøkt å få til én eneste ting, nemlig at de ikke skal være redd for sin far."

ASTRID HYGEN MEYER (F. 1986)
ER MASTERSTUDENT I ALLMENN
LITTERATURVITENSKAP OG KRITIKER I PI.

INGRID HAUGERSTAD (F. 1987)
ER RESPJONIST PÅ BERGEN KUNSTHALL
OG STUDERER KUNSTHISTORIE.

2 mnd Ny Tid - kr 99
(Hver fredag)

Send sms med NT til 2007,
ring 22 310 480,
eller send en e-post til
abo@nytid.no

Norges solidariske seier

De sterke Gaza-lydere, med Mads Gilbert i spissen, har ledetratt til et mer positivt syn på Norge i den arabiske verden. Her er det mange som nå snakker om en Gilbert effekt. www.MiriamStockport.com

Dette er noe av det du får i Ny Tid hver fredag:

Uten grenser: Vi gir plass til verdens truede stemmer. Blant andre disse skriver eksklusivt for Ny Tid: Parvin Ardalan (Iran), Natalia Novozhilova (Russland), Woesser Tsering (Tibet) og Maysan Ibrahim (Irak).

Verdensbegivenhetene dekkes ved å ha journalister og spaltister som skriver fra sitt eget land i bl.a. India, Kina, Japan, Sudan, Sør-Afrika og Bolivia.

Se også vårt nettsted www.nytid.no

Profil.

Født feminist

Inga Marie Thorkildsen har ledet kjempetiltak, erna blogg og gjennom fraksjonsarbeid. Femtendos gir hun oss en tilbakeblikk på livet.

AV NINA KROGEMOEN
Inga Marie Thorkildsen er en av de mest kjente og elskede kvinnene i Norge. Hun har ledet kjempetiltak, erna blogg og gjennom fraksjonsarbeid. Femtendos gir hun oss en tilbakeblikk på livet.

Inga Marie Thorkildsen (32)
Inga Marie Thorkildsen er en av de mest kjente og elskede kvinnene i Norge. Hun har ledet kjempetiltak, erna blogg og gjennom fraksjonsarbeid.

Ny Tid er Norges eneste avis i magasinformat og har det internasjonale magasinets kvaliteter. Med skjerpet blikk på nyheter, kultur, politikk, debatt, analyse og miljø gir vi deg litt ekstra tyngde.

Baker: Film, Møller.

133761
Nasjonalbiblioteket
Pliktavlevering
8607 M0 I RANA

 Depotbiblioteket

h10012062

2010 Nr 1
Fett (Oslo : trykt utg.)

FSC

Mixed Sources

Product group from well-managed forests and other controlled sources

Cert no. SW-COC-003758
www.fsc.org
© 1996 Forest Stewardship Council

*B-BLAD
RETUR: FETT
OSTERHAUGSGT.27
N° 0183 _ OSLO*

RETURKE 20

10

